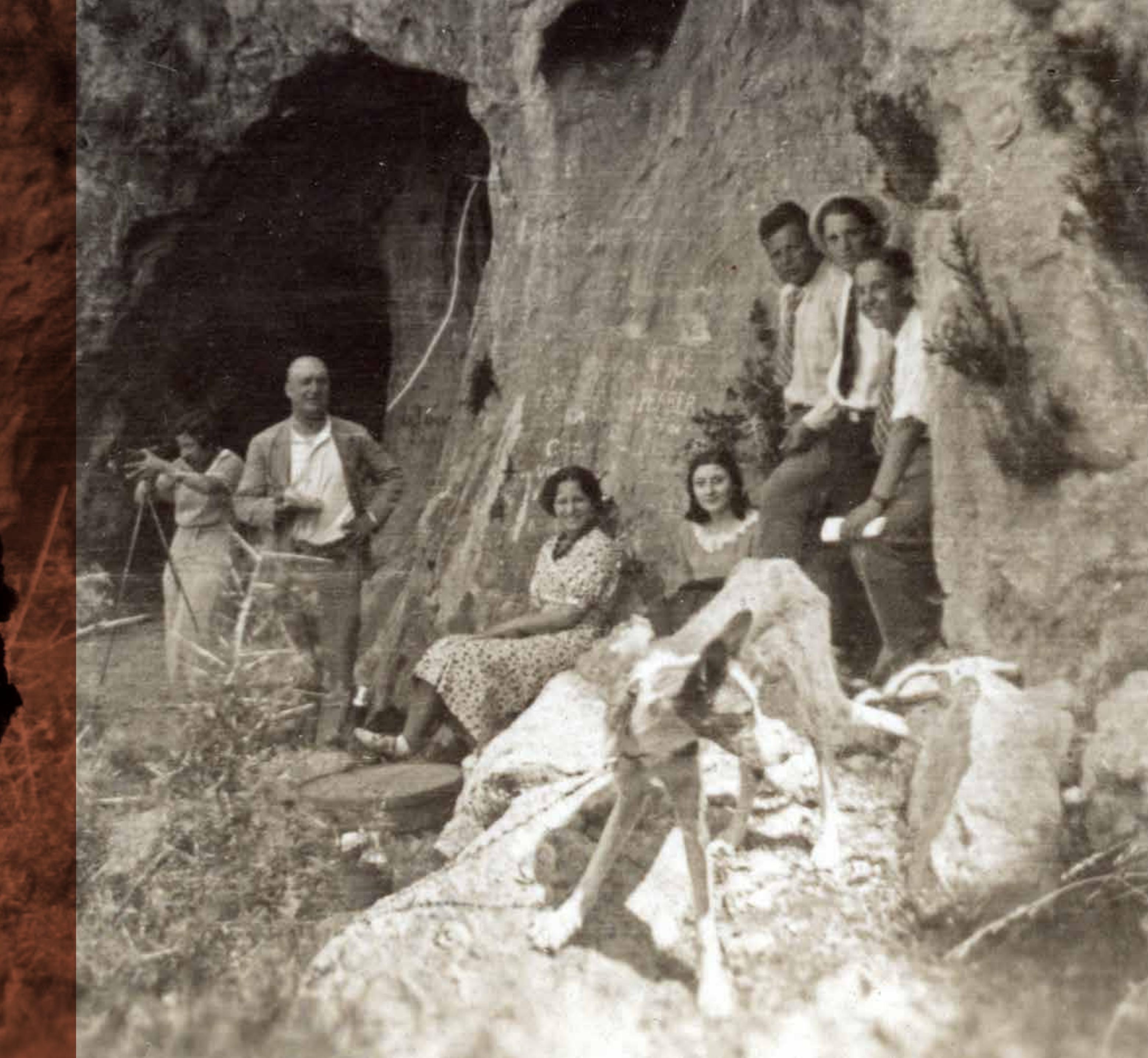

PASSAT I PRESENT

Cent anys fent arqueologia
a la Universitat de València

CRÉDITS

Rectora de la Universitat de València

María Vicenta Mestre Escrivà

Vicerrectora de Cultura i Societat

Ester Alba Pagán

Directora Servei Cultura Universitària

Adela Cortijo Talavera

Cap del Servei Cultura Universitària

Rosa Llorca Corresa

Organitza

Vicerectorat de Cultura i Societat,
Universitat de València

Departament de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga,
Universitat de València

Centre Cultural La Nau, Universitat de València

Préstecs temporals

Museu de Prehistòria de València,
Diputació de València

Servei d'Investigació Arqueològica Municipal (SIAM),
Ajuntament de València

Museu Arqueològic de Gandia

Museu Arqueològic Municipal
“Camilo Visedo Moltó” d’Alcoi

Biblioteca d’Humanitats “Joan Reglà”,
Universitat de València

Arxiu Històric, Universitat de València

Laboratori d’Arqueologia, Universitat de València

Comissariat

Ernestina Badal
Yolanda Carrión

Col·laboradors/col·laboradores

Carmen Aranegui, Ferrán Arasa, J. Emili Aura, María Barrera, Miguel Ángel Bel, Mariel Bencomo, Joan Bernabeu, Soledad Blasco, Marta Blasco, Ana Cantó, Agustín Diez, Inés Domingo, Aleix Eixea, Iván Fumadó, Gianni Gallello, Oreto García, Pau García, Carlos Gómez, Elena Grau, José Luis Jiménez, Esther López, Sonia Machause, Miguel Macías, Bernat Martí, Carmen M. Martínez, Álvaro Martínez, Consuelo Mata, Antigoni Mavromatis, Lluís Molina, Josep Montesinos, Magdalena Moskal-del Hoyo, Maria Ntinou, Teresa Orozco, José Pérez Ballester, Guillem Pérez, Leopoldo Pérez, David Quixal, Cristina Real, Pere Pau Ripollés, Clodoaldo Roldán, Dídac Román, Daniela Rosso, Diego Sabato, Marga Vadillo, Patricia Varea, Paloma Vidal, Valentín Villaverde

Coordinació general

Norberto Piqueras Sánchez

Gestió tècnica i registre

María José Serrano Serrano

Disseny expositiu

Pepe Beltrán

Disseny gràfic

matra museografía

Disseny web

Jorge Macías García

Gestió administrativa

Marga Ros Martínez
Raquel Moret Alfonso

Comunicació

Magda Ruiz Brox

Suport i recursos expositius

Art i Clar

Transport

Art i Clar

Assistència al muntatge

Francisco Burguera Pérez
Álvaro David García
Pedro Herráiz Merino

Assistència en sala

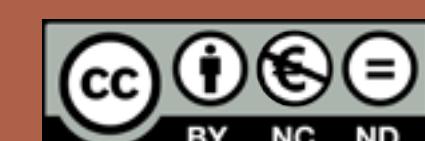
Esfera Proyectos Culturales

Traduccions i correccions

Servei de Llengües i Política Lingüística,
Universitat de València

I.S.B.N: 978-84-9133-519-1

DOI: <http://dx.doi.org/10.7203/PUV-OA-519-1>

Aquesta obra està sota una Llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional.

PASSAT I PRESENT

Cent anys fent arqueologia
a la Universitat de València

As de Valencia.

ANYS FENT
ARQUEOLOGIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

1921 – 2021

Departament de Prehistòria,
Arqueologia i Història Antiga

Centre Cultural La Nau

Sala Oberta

De l'11 de febrer al 3 d'abril de 2022

Passat i present

100 anys fent arqueologia a la Universitat de València

El Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de València compleix cent anys d'activitat des de la seua creació el 3 de desembre de 1921, quan el claustre de la Facultat de Lletres va aprovar, per unanimitat, la proposta presentada pel professor Luis Gonzalvo París, primer catedràtic d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica de la Universitat de València. En l'acta de la Junta de Facultat s'inclou la proposta de la creació del Laboratori d'Arqueologia on "es poden organitzar materials de treball, canalitzar procediments i estimular aficions, en les distintes branques d'aquest ordre d'estudis, reunint i ordenant sèries de reproduccions plàstiques i gràfiques de tot gènere d'antiguitats, redactant paperetes bibliogràfiques d'arqueologia, organitzant excavacions, contribuint a la formació del inventari arqueològic de la regió i vigoritzant per tots els mitjans possibles l'especialitat d'arqueologia valenciana".

Els objectius fundacionals s'han mantingut fins avui dia i s'ha incrementat el coneixement de la Història de la Humanitat gràcies a la feina de totes les personnes que han format part del Laboratori d'Arqueologia, que inclou professorat, estudiants, així com personal de laboratori i administració. El Laboratori es va crear amb la finalitat de potenciar l'arqueologia valenciana, però prompte traspassà aquest marc geogràfic i, des de mitjan segle XX, els seus membres treballen en jaciments d'altres llocs del planeta i es mantenen relacions científiques amb institucions nacionals i estrangeres.

Els resultats de la investigació s'han donat a conèixer en tots el fòrums especialitzats i en publicacions d'àmbit nacional i internacional. A més, sempre s'ha potenciat la transmissió del coneixement mitjançant la docència reglada o activitats extraacadèmiques, com ara excavacions arqueològiques, conferències, exposicions, jornades de portes obertes, etc. En definitiva, cent anys de donar valor al Patrimoni Arqueològic com a herència cultural col·lectiva.

L'exposició es planteja com un acte cultural per al gaudiment i l'enriquiment de la societat. Es pretén promoure el respecte pel patrimoni arqueològic que ha motivat cent anys d'investigació en aquesta Universitat.

Portada: L'arqueòleg Luis Pericot i estudiants a la cova de les Meravelles (Gandia), 1932. Arxiu del SIP (Servei d'Investigació Prehistòrica de la Diputació de València).

Dreta: Gerra de Coimbra del Barranco Ancho (Jumilla, Múrcia). Segle III a.n.e. Museo Arqueológico Jerónimo Molina.

Pasado y presente

100 años haciendo arqueología en la Universitat de València

El Laboratorio de Arqueología de la Universitat de València cumple cien años de actividad desde su creación el 3 de diciembre de 1921, cuando el claustro de la Facultad de Letras aprobó, por unanimidad, la propuesta presentada por el profesor Luis Gonzalvo París, primer catedrático de Arqueología, Epigrafía y Numismática de la Universitat de València. En el acta de la Junta de Facultad se recoge la propuesta de la creación del Laboratorio de Arqueología donde “se puedan organizar materiales de trabajo, encauzar procedimientos y estimular aficiones, en las distintas ramas de esa orden de estudios, reuniendo y ordenando series de reproducciones plásticas y gráfica de todo género de antigüedades, redactando papeletas bibliográficas de Arqueología, organizando excavaciones, contribuyendo a la formación del inventario arqueológico de la región y vigorizando por cuantos medios se pueda la especialidad de Arqueología valenciana”.

Los objetivos fundacionales se han mantenido hasta hoy y se ha incrementado el conocimiento de la Historia de la Humanidad gracias al trabajo de todas las personas que han formado parte del Laboratorio de Arqueología, que incluye a profesorado, estudiantes, así como personal de laboratorio y administración. El Laboratorio se creó con la finalidad de potenciar la arqueología valenciana, pero pronto traspasó ese marco geográfico y, desde mediados del siglo XX, sus miembros trabajan en yacimientos de otros lugares del Planeta y se mantienen relaciones científicas con instituciones nacionales y extranjeras.

Los resultados de la investigación se han dado a conocer en todos los foros especializados y en publicaciones de ámbito nacional e internacional. Además, siempre se ha potenciado la transmisión del conocimiento por medio de la docencia reglada o de actividades extraacadémicas como excavaciones arqueológicas, conferencias, exposiciones, jornadas de puertas abiertas, etc. En definitiva, cien años de puesta en valor del Patrimonio Arqueológico como acervo colectivo.

La exposición se plantea como un acto cultural para disfrute y enriquecimiento de la sociedad. Se pretende promulgar el respeto por el patrimonio arqueológico que ha motivado cien años de investigación en esta Universidad.

Portada: El arqueólogo Luis Pericot y estudiantes en Cova de les Meravelles (Gandía), 1932. Archivo del S.I.P. (Servei d'Investigació Prehistòrica de la Diputació de València).

Derecha: Tinaja de Coimbra del Barranco Ancho (Jumilla, Murcia). Siglo III a.n.e. (Museo Arqueológico Jerónimo Molina).

Past and present

100 years of archaeology at the University of Valencia

The Laboratory of Archaeology at the University of Valencia celebrates one hundred years of activity since its creation on 3 December 1921, when the Academic Senate of the Faculty of Arts unanimously approved the proposal presented by Professor Luis Gonzalvo París, the first Professor of Archaeology, Epigraphy and Numismatics at the University of Valencia. The minutes of the Faculty Board include the proposal for the creation of the Laboratory of Archaeology, where 'working material can be organised, procedures can be managed, and interests stimulated, in different branches of this discipline, gathering and organising series of plastic and graphic reproductions of all kinds of antiquities, writing bibliographical papers on Archaeology, organising excavations, contributing to the documentation of the formation of the archaeological record of the region and promoting Valencian archaeology by any possible means'.

These primary objectives have been maintained to this day and knowledge of the history of humanity has increased thanks to the work of all the people who have integrated the Laboratory of Archaeology, which includes teaching staff, students, as well as laboratory and administrative staff. The Laboratory was created with the aim of promoting Valencian archaeology, but it soon went beyond this geographical framework and, since the mid-20th century, its members have been working on sites in other parts of the world and have maintained scientific relations with national and foreign institutions.

The results of research conducted at the Laboratory have been presented in specialised conferences and published in national and international journals. Furthermore, the transmission of knowledge has been consistently promoted by means of formal teaching or extra-academic activities such as archaeological excavations, conferences, exhibitions, and open days. In short, the Laboratory has one hundred years of promoting the value of archaeological findings as a collective heritage.

This exhibition is conceived as a cultural event for the enjoyment and enrichment of society. The aim is to promote the respect for the archaeological heritage that has motivated one hundred years of research at this University.

Cover: The archaeologist Luis Pericot and students in Cova de les Meravelles (Gandía), 1932. Photo: Arxiu del S.I.P. (Servei d'Investigació Prehistòrica de la Diputació de València).

Right: Coimbra jar from the Barranco Ancho ravine (Jumilla, Murcia). 3rd century BCE (Jerónimo Molina Archaeological Museum).

1. MIRANT EL PASSAT

El Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de València es va crear el 1921 amb l'aspiració de potenciar l'estudi de l'arqueologia i de formar bons professionals, en les primeres albors de la disciplina. A més dels estudis universitaris, la professió va guanyar auge al llarg del segle XX amb la fundació d'altres serveis d'investigació i museus amb els quals el Laboratori manté, des de llavors, una constant col·laboració. Actualment, a la Universitat de València s'estudia arqueologia i prehistòria en el Grau en Història i en el Màster en Arqueologia. També es pot fer un Diploma en Arqueologia Subaquàtica.

El 1930, Olimpia Arozena Torres va ser la primera professora de la Universitat de València, en la càtedra d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica, i així va obrir pas a la integració de les dones en la Universitat. Des d'aleshores, la paritat de professors i professors, i d'alumnes dones i alumnes homes ha anat guanyant terreny.

Els esdeveniments polítics que s'han produït en aquest segle han tingut repercussió en la història del Laboratori, especialment la dictadura franquista, que va causar exils i destitucions. No obstant això, sempre s'ha mantingut la cerca de la llibertat i la democràcia universitària.

En totes les línies de treball, són molts els assoliments aconseguits pel personal del Laboratori per avançar en el coneixement i la difusió de l'Arqueologia. S'han mantingut els principis fundacionals en els tres àmbits de l'activitat acadèmica: docència, investigació i difusió. La tasca del Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de València ha obtingut així un reconegut prestigi tant en l'àmbit nacional com internacional.

1. MIRANDO EL PASADO

El Laboratorio de Arqueología de la Universitat de València se creó en 1921 con el afán de potenciar el estudio de la Arqueología y de formar a buenos profesionales en los albores de la disciplina. Además de los estudios universitarios, la profesión fue ganando auge a lo largo del siglo XX con la fundación de otros servicios de investigación y museos con los que el Laboratorio mantiene, desde entonces, una constante colaboración. En la actualidad, en la Universitat de València se estudia Arqueología y Prehistoria en el Grado en Historia y en el Máster en Arqueología. También se puede cursar un Diploma en Arqueología Subacuática.

En 1930, Olimpia Arozena Torres fue la primera profesora de la Universitat de València, en la cátedra de Arqueología, Epigrafía y Numismática, abriendo paso a la integración de las mujeres en la Universidad. Desde entonces, la paridad entre profesorado, y entre estudiantes ha ido ganando terreno.

Los eventos políticos acaecidos en este siglo han tenido repercusión en la historia del Laboratorio, especialmente la dictadura franquista, que causó exilios y ceses. No obstante, siempre se ha mantenido la búsqueda de la libertad y la democracia universitaria.

En todas las líneas de trabajo, son muchos los logros conseguidos por el personal del Laboratorio para avanzar en el conocimiento y la difusión de la Arqueología. Se han mantenido los principios fundacionales en los tres ámbitos de la actividad académica: docencia, investigación y difusión. La labor del Laboratorio de Arqueología de la Universitat de València ha obtenido un reconocido prestigio tanto en el ámbito nacional como internacional.

1. LOOKING AT THE PAST

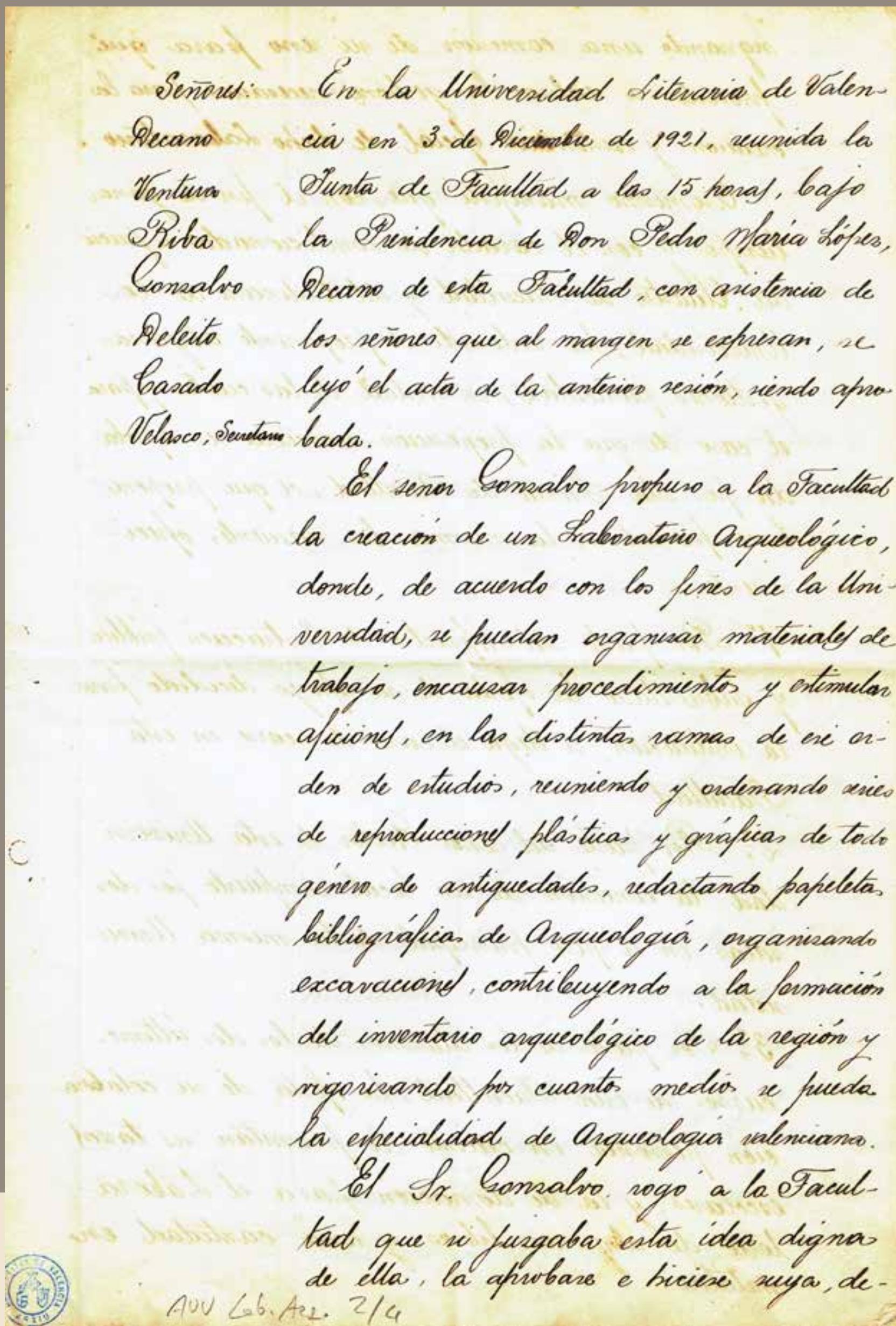
The Laboratory of Archaeology of the University of Valencia was created in 1921 with the aim of promoting the study of archaeology and training professionals in the early stages of the discipline. The profession also gained strength throughout the 20th century with the creation of other research services and museums that have constantly collaborated with the Laboratory ever since. Today, at the University of València, archaeology and prehistory are studied as part of the history undergraduate degree and the Master's degree in archaeology. It is also possible to obtain a diploma in underwater archaeology.

In 1930, Olimpia Arozena Torres was the first female professor at the University of Valencia, in the chair of Archaeology, Epigraphy and Numismatics, leading the way towards the inclusion of women at the University. Since then, gender equality among professors and students has been steadily progressing.

Political events of this century have had repercussions on the history of the Laboratory, particularly during the Franco dictatorship, which caused exile and dismissals. Nevertheless, the search for freedom and university democracy has always been maintained.

The staff of the Laboratory has achieved many goals that allowed gaining new knowledge and promoting archaeology. The founding principles have been maintained in the three areas of academic activity: teaching, research and communication. The work conducted at the Laboratory of Archaeology at the University of València has gained national and international prestige.

1921

Acta de fundació.

Acta de fundación.

Founding Act.

Fundació del Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de València (LAUV) a proposta de Luis Gonzalvo París. Primer catedràtic d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica de la Universitat de València.

Fundación del Laboratorio de Arqueología de la Universitat de València (LAUV) a propuesta de Luis Gonzalvo París. Primer catedrático de Arqueología, Epigrafía y Numismática de la Universitat de València.

Foundation of the Laboratory of Archaeology of the University of Valencia (LAUV) at the proposal of Luis Gonzalvo París. First Professor of Archaeology, Epigraphy and Numismatics at the University of Valencia.

ugnando una comisión de su seno para que proceda a realizar las gestiones necesarias para la creación y existencia oficial de dicho Laboratorio.

Aun mismo manifestó que, con el fin de ganar tiempo y con el carácter de condicionados a juicio del Claustro de Facultad y del Ordinario de la Universidad, ha realizado el proponente algunas gestiones particulares, en virtud de las cuales y para el caso de que la proposición mereciera ser apoyada por esta Junta de Facultad, el que propone hace presente a la misma los siguientes oficios:

1º Por parte del Ministerio de Instrucción pública y Subsecretario la oferta de su apoyo decidido para la institución, si llega el caso de cuarse en esta Facultad.

2º Por parte del señor Rector de esta Universidad, laconcepción de un local compuesto por dos salas en el piso principal de la misma Universidad.

3º Por parte de los alumnos de los dos últimos cursos de esta Facultad, la oferta de su colaboración personal en cuanto lo permitan sus tareas escolares, y la de donación para el Laboratorio de algunos libros y una cantidad en metálico.

4º De varias personas perteneciente y ajena a la Universidad el ofrecimiento de su cooperación desinteresada en los trabajos de Laboratorio y de donación de libros y alguna publicación periódica.

5º Personalmente ofrece el Sr. Gonzalvo, con su voluntad y actividad aunque a la Universidad pertenecen ambas, su colección particular de monedas antiguas, obra de imprenta, las papeletas bibliográficas de arqueología que en número de cinco a seis mil tiene redactadas, algunos libros de su propiedad y el importe líquido del curso de ariete clásico que viene explicando.

La propuesta del Sr. Gonzalvo para fui acogida con verdadero entusiasmo por la Facultad. Todos los señores claustrales hicieron uso de la palabra felicitando al digno compañero por su altruismo, generosidad y elevada idea en pro de la Enseñanza y que tanto enaltece el nombre de la Facultad que se honra teniendo en su seno a tan cultísimos y laboriosos profesores.

1921

Esfera d'accio del Laboratori: límits i caràcter de la seu activitat.

Esfera de acción del Laboratorio:
límites y carácter de su actividad.

Scope of the Laboratory:
limits and type of activities.

1
21
Esfera de acción del laboratorio: límites y carácter de su actividad.

La materia de trabajo ha de ser la Arqueología en el sentido más amplio dentro de los límites naturales; es decir lo que convencionalmente se divide en Arqueología, Historia de las Bellas Artes, Numismática, Epigrafía, Diplomática y Bibliología.

El carácter de los trabajos ha de ser de acopio y organización de materiales de estudio en originales o reproducciones, de fomento de estos estudios, de intensificación del aspecto regional de los mismos

26

De las recepciones que hay que abrir

Reproducciones en escayola galvano-plástica etc.

Imprentas

Photografías

Bibliografía

Excavaciones

Originales de Museos

Instrumentario arqueológico (ciudad, Provincia, Región)

Sección valenciana

Publicaciones en otros centros.

Administración, contabilidad

Gestiones (Gran Bretaña)

1927

Luís Pericot García, catedràtic d'Història Moderna i Contemporània d'Espanya en la Universitat de València (1927-1933), col·labora en les activitats del Laboratori.

Luis Pericot García catedrático de Historia Moderna y Contemporánea de España en la Universitat de València (1927-1933) colabora en las actividades del Laboratorio.

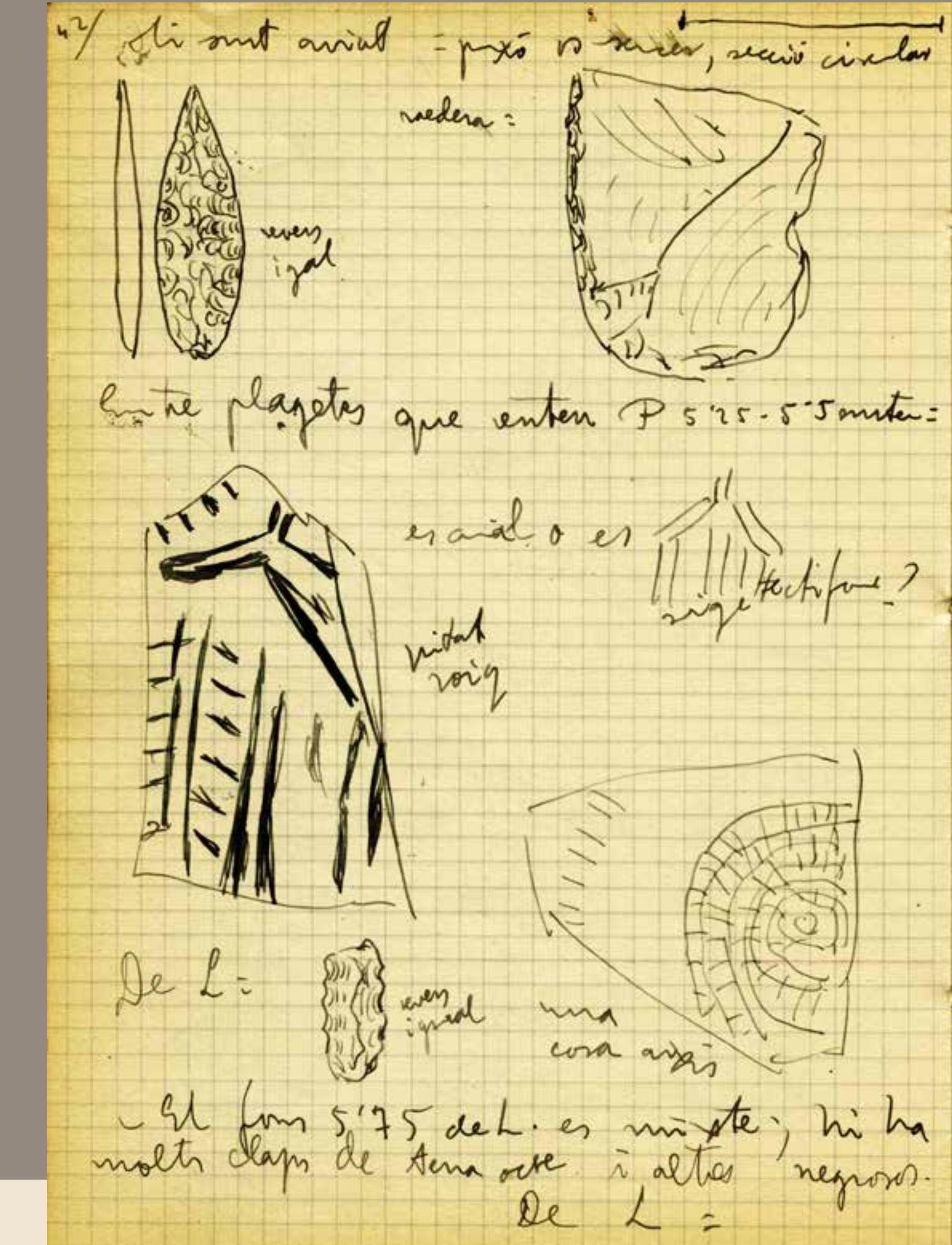
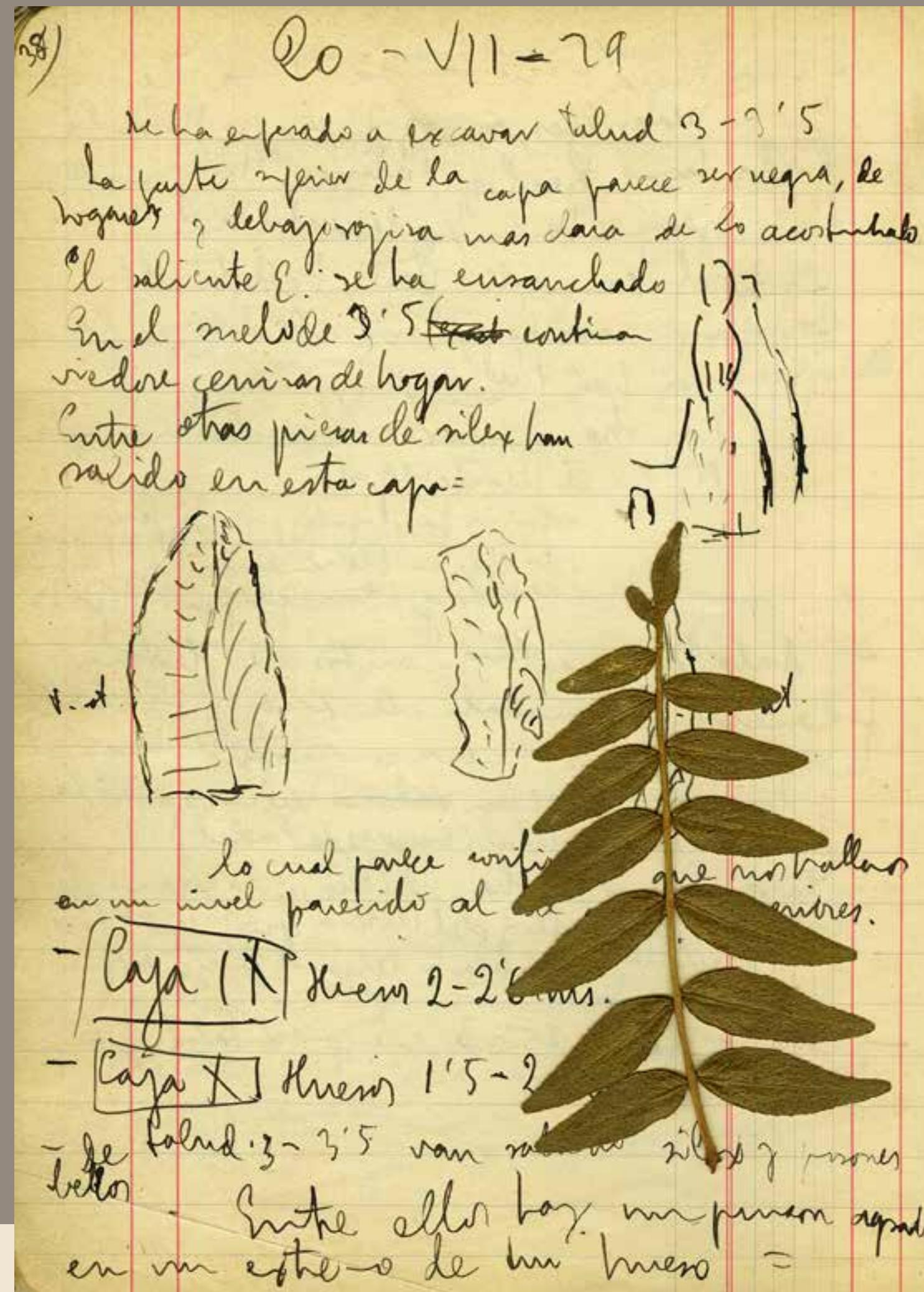
Luis Pericot García, Professor of Modern and Contemporary Spanish History at the University of Valencia (1927-1933) collaborated in the activities of the Laboratory.

1928

S'inicia l'excavació en la Cova del Parpalló (Gandia).
Direcció: Lluís Pericot García.

Se inicia la excavación en la Cova del Parpalló (Gandía).
Dirección: Luis Pericot García.

Excavation begins at the Cova del Parpalló (Gandia).
Director: Luis Pericot García.

Fulles del Diari d'excavació de Parpalló. Foto: Arxiu S.I.P.

Hojas del diario de excavaciones de Parpalló. Foto: Archivo S.I.P.

Pages of the Parpalló excavation diary. Photo: S.I.P. archive.

1930

Olimpia Arozena Torres, primera professora de la Universitat de València en el lloc de professora auxiliar d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica.

Olimpia Arozena Torres primera profesora de la Universitat de València en el puesto de profesora auxiliar de Arqueología, Epigrafía y Numismática.

Olimpia Arozena Torres, first female academic at the University of Valencia as assistant lecturer in Archaeology, Epigraphy and Numismatics.

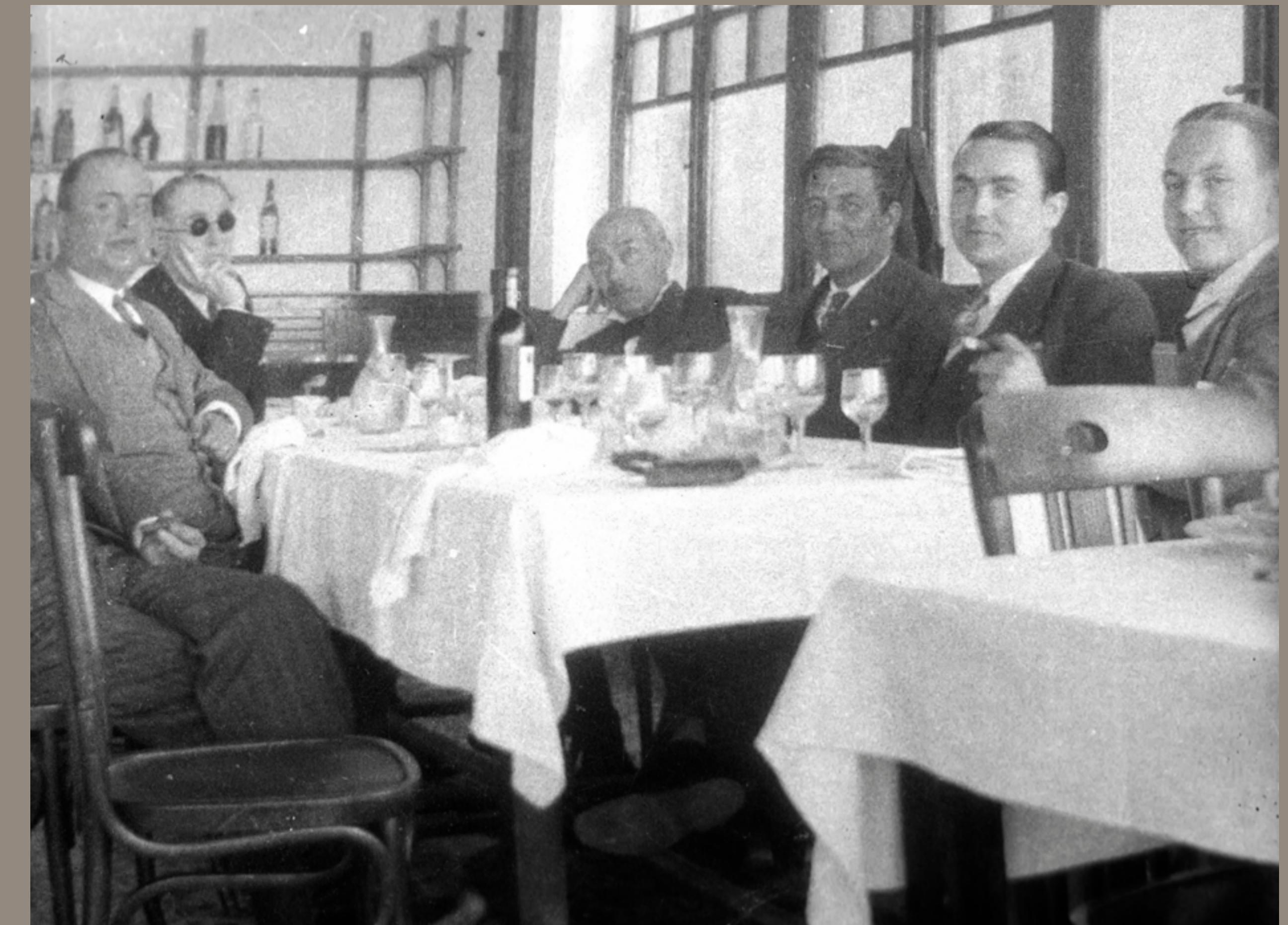

1939

Emili Gómez Nadal, professor d'Història Antiga, exiliat a França en acabar la guerra civil.

Emili Gómez Nadal, profesor de Historia Antigua, exiliado a Francia al terminar la guerra civil.

Emili Gómez Nadal, professor of Ancient History, exiled to France at the end of the Civil War.

Lluís Pericot, Isidro Ballester, Adolf Schulten, Manuel Vidal, Emili Gómez Nadal i Julián San Valero durant un menjar. Cap al 1933.
Foto: Arxiu S.I.P.

Lluís Pericot, Isidro Ballester, Adolf Schulten, Manuel Vidal, Emili Gómez Nadal y Julián San Valero durante una comida. Hacia 1933.
Foto: Archivo S.I.P.

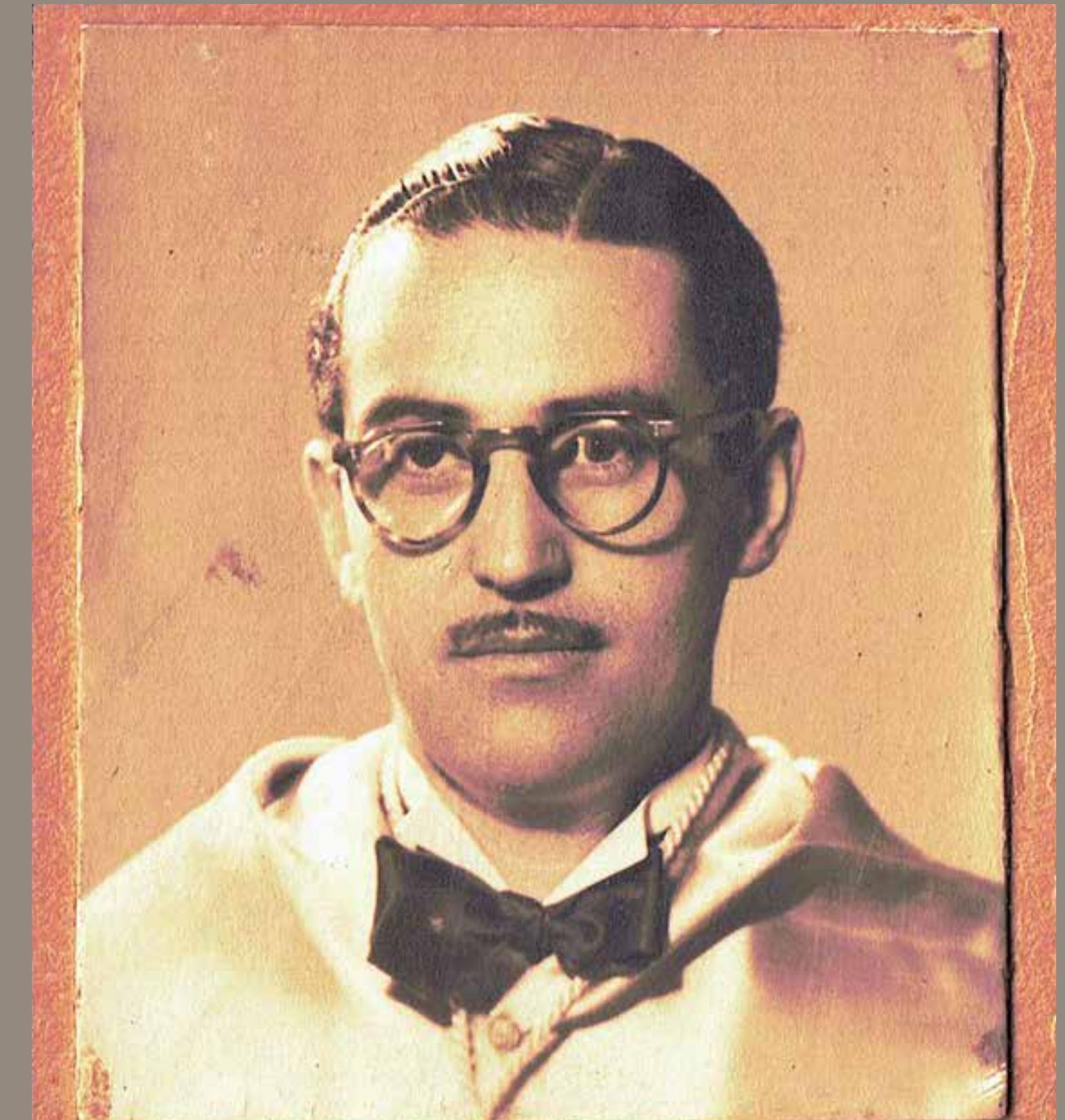
Lluís Pericot, Isidro Ballester, Adolf Schulten, Manuel Vidal, Emili Gómez Nadal and Julián San Valero having lunch. Around 1933.
Photo: S.I.P. archive.

1940

Luis Gonzalvo París. La victòria del colp militar franquista el separa de la càtedra i l'obliga a la jubilació forçosa.

Luis Gonzalvo París. La victoria del golpe militar franquista lo separa de la cátedra y le obliga a la jubilación forzosa.

Luis Gonzalvo París. The victory of the Francoist military coup removed him from his professorship and forced him into retirement.

**Hmo. Sr. Dr. D. M. Ballesteros Gaibrois
M.ª de la Cultura**

Manuel Ballesteros Gaibrois, catedràtic d'Història General entre 1940-1950. Director del Laboratori d'Arqueologia.

Manuel Ballesteros Gaibrois, catedrático de Historia General entre 1940-1950. Director del Laboratorio de Arqueología.

Manuel Ballesteros Gaibrois, Professor of General History between 1940-1950. Director of the Laboratory of Archaeology.

1946

Primer Congrés de "Arqueología del Levante Español" en València, organitzat per Manuel Ballesteros Gaibrois.

"II congreso de Arqueología del Sudeste" celebrat a Albacete amb comunicacions del Laboratori.

"Quiero también saludar y agradecer su presencia a las señoritas Congresistas que con su juventud y belleza han contribuído a hacer aun más agradable este Congreso y con sus comunicaciones demuestran sus vastos conocimientos, mas de apreciar con tan pocos años, así como la habilidad y don de enseñanza de sus maestros".

Discurs de cloenda del president del congrés, Excm. Sr. Francisco Bastarreche, Almirall i Capità General del Departament Marítim de Cartagena.

1946

Primer Congreso de "Arqueología del Levante Español" en Valencia. Organizado por Manuel Ballesteros Gaibrois.

"II Congreso Arqueológico del Sureste" celebrado en Albacete con comunicaciones del laboratorio.

"Quiero también saludar y agradecer su presencia a las señoritas Congresistas que con su juventud y belleza han contribuído a hacer aun más agradable este Congreso y con sus comunicaciones demuestran sus vastos conocimientos, mas de apreciar con tan pocos años, así como la habilidad y don de enseñanza de sus maestros".

Discurso de clausura del presidente del congreso, Excmo. Sr. Francisco Bastarreche, Almirante y Capitán General del Departamento Marítimo de Cartagena.

1946

First Congress of "Archaeology of the Spanish Levant" in Valencia. Organised by Manuel Ballesteros Gaibrois.

"II Congreso Arqueológico del Sureste" held in Albacete with communications from the laboratory.

"I would also like to greet and thank the ladies who, with their youth and beauty, have made this Congress even more pleasant, and with their communications have demonstrated their vast knowledge, which can only be valued at such a young age, as well as the skill and gift for teaching of their teachers".

Closing speech by the president of the congress, His Excellency Mr. Francisco Bastarreche, Admiral and Captain General of the Maritime Department of Cartagena.

1947

“III congreso de Arqueología del Sudeste” celebrat a Múrcia. Assisteixen 21 representants del LAUV i Ciències Auxiliars. Les estudiants Teresa García de Cáceres, Consuelo Aranda, Desamparados Cueves i Mª Amparo Arés presenten quatre comunicacions sobre arqueologia romana.

Rosario Martínez, Salvador Monzó, Ángel Martínez, Ana Mª Vicent, Mª Dolores Iborra i Mª Josefa López presenten cinc comunicacions de l’Edat mitjana.

“III Congreso Arqueológico del Sureste” celebrado en Murcia. Asisten 21 representantes del LAUV y Ciencias Auxiliares. Las estudiantes Teresa García de Cáceres, Consuelo Aranda, Desamparados Cueves, Mª Amparo Arés presentan cuatro comunicaciones sobre arqueología romana.

Rosario Martínez y Salvador Monzó, Angel Martínez, Ana Mª Vicent, Mª Dolores Iborra y Mª Josefa López presentan cinco comunicaciones de la Edad Media.

“III Congreso Arqueológico del Sureste” held in Murcia. 21 representatives from the LAUV and Auxiliary Sciences attended. The students Teresa García de Cáceres, Consuelo Aranda, Desamparados Cueves, Mª Amparo Arés presented four communications on Roman archaeology.

Rosario Martínez and Salvador Monzó, Angel Martínez, Ana Mª Vicent, Mª Dolores Iborra and Mª Josefa López presented five papers on the Middle Ages.

1951

Orla de la Facultad de Filosofía y Letras de Valencia. 1951.
Foto: Arxiu Històric UV.

Orla de la Facultad de Filosofía y Letras de Valencia. 1951.
Foto: Arxiu Històric UV.

Les dones van integrant-se a la
Universitat de València.

Las mujeres se van integrando en
la Universitat de València.

Women are becoming more and
more included at the University
of Valencia.

1956

Miquel Tarradell Mateu, catedràtic d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica.

Primera excavació urbana en Valentia (València).
Director: Miquel Tarradell Mateu.

Miquel Tarradell Mateu, catedrático de Arqueología, Epigrafía y Numismática.

Primera excavación urbana en Valentia (Valencia).
Director: Miquel Tarradell Mateu.

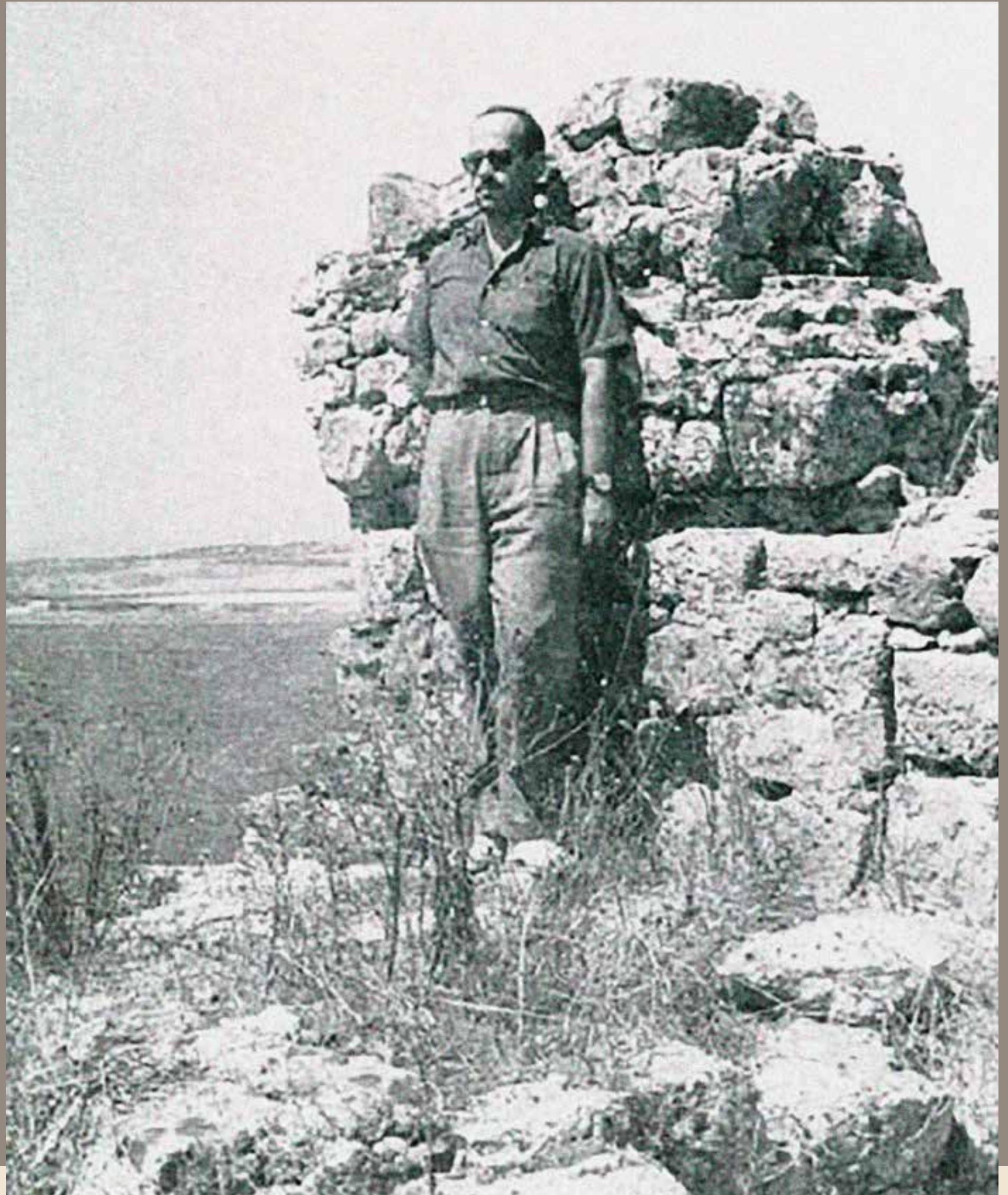
Miquel Tarradell Mateu, Professor of Archaeology, Epigraphy and Numismatics.

First urban excavation in Valentia (Valencia). Director:
Miquel Tarradell Mateu.

Miquel Tarradell en Lixus (Marroc). Cap a 1950.
Foto: arxiu família Tarradell.

Miquel Tarradell en Lixus (Marruecos). Hacia 1950.
Foto: archivo familia Tarradell.

Miquel Tarradell in Lixus (Morocco). Around 1950.
Photo: Tarradell family archive.

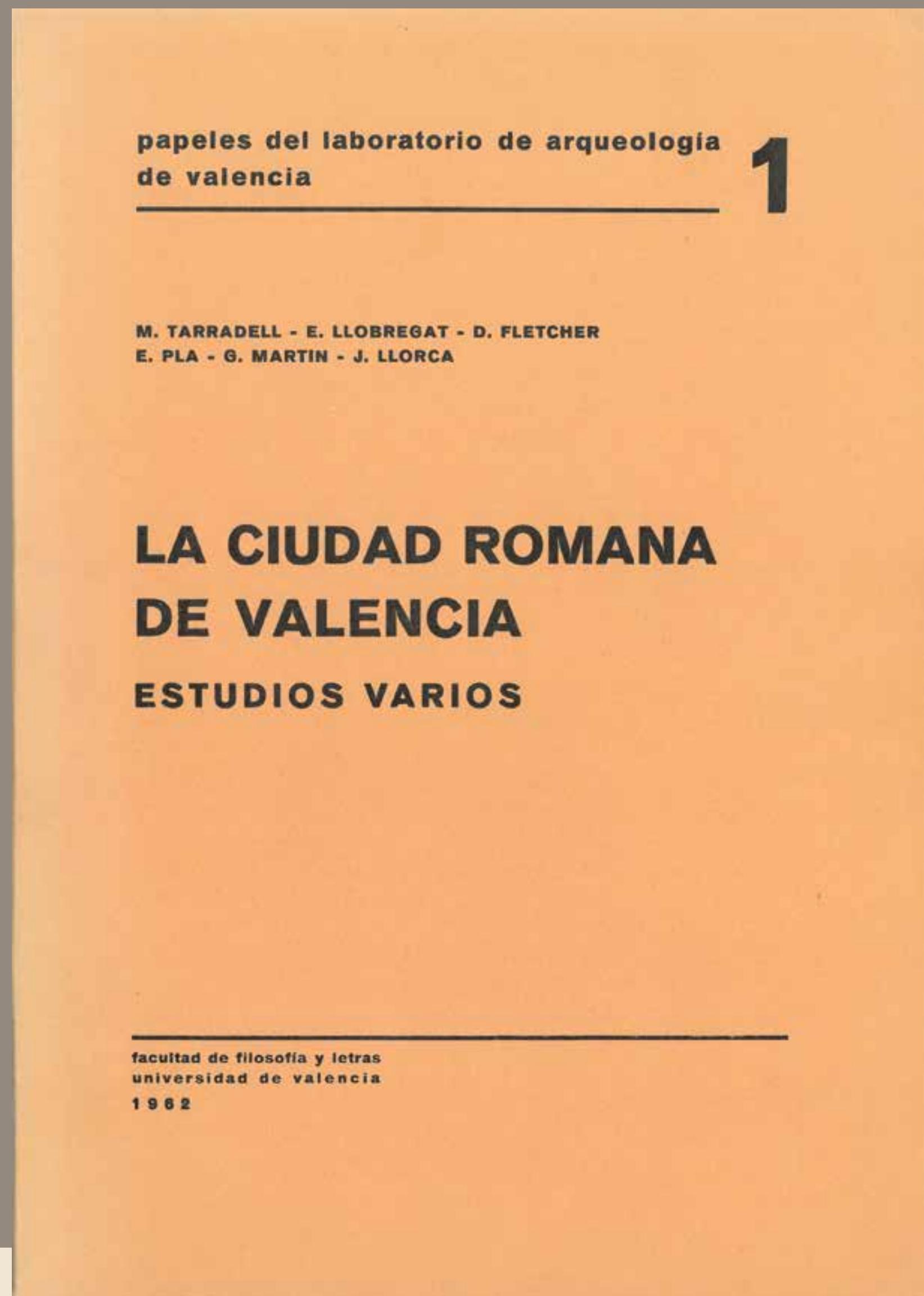

1962

Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia.
Apareix el primer número de la revista fundada per Miquel Tarradell Mateu.

Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia.
Aparece el primer número de la revista fundada por Miquel Tarradell Mateu.

Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia. The first issue of the magazine founded by Miquel Tarradell Mateu appears.

Portada del primer número de la revista.

Portada del primer número de la revista.

Cover of the first issue of the journal.

<https://ojs.uv.es/index.php/saguntumextra/article/view/22341>

<https://ojs.uv.es/index.php/saguntum/issue/view/620/showToc>

1964

Miquel Tarradell Mateu, Degà de la Facultat de Lletres.

Miquel Tarradell Mateu, Decano de la Facultad de Letras.

Miquel Tarradell Mateu, Dean of the Faculty of Arts.

Miquel Tarradell. Foto: arxiu Facultat de Geografia i Història.

Miquel Tarradell. Foto: archivo Facultat de Geografia i Història.

Miquel Tarradell. Photo: Facultat de Geografia i Història archive.

1967

Gabriela Martín Ávila, primera dona arqueòloga subaquàtica, professora adjunta a la càtedra d'Arqueologia, Epigrafia i Numismàtica.

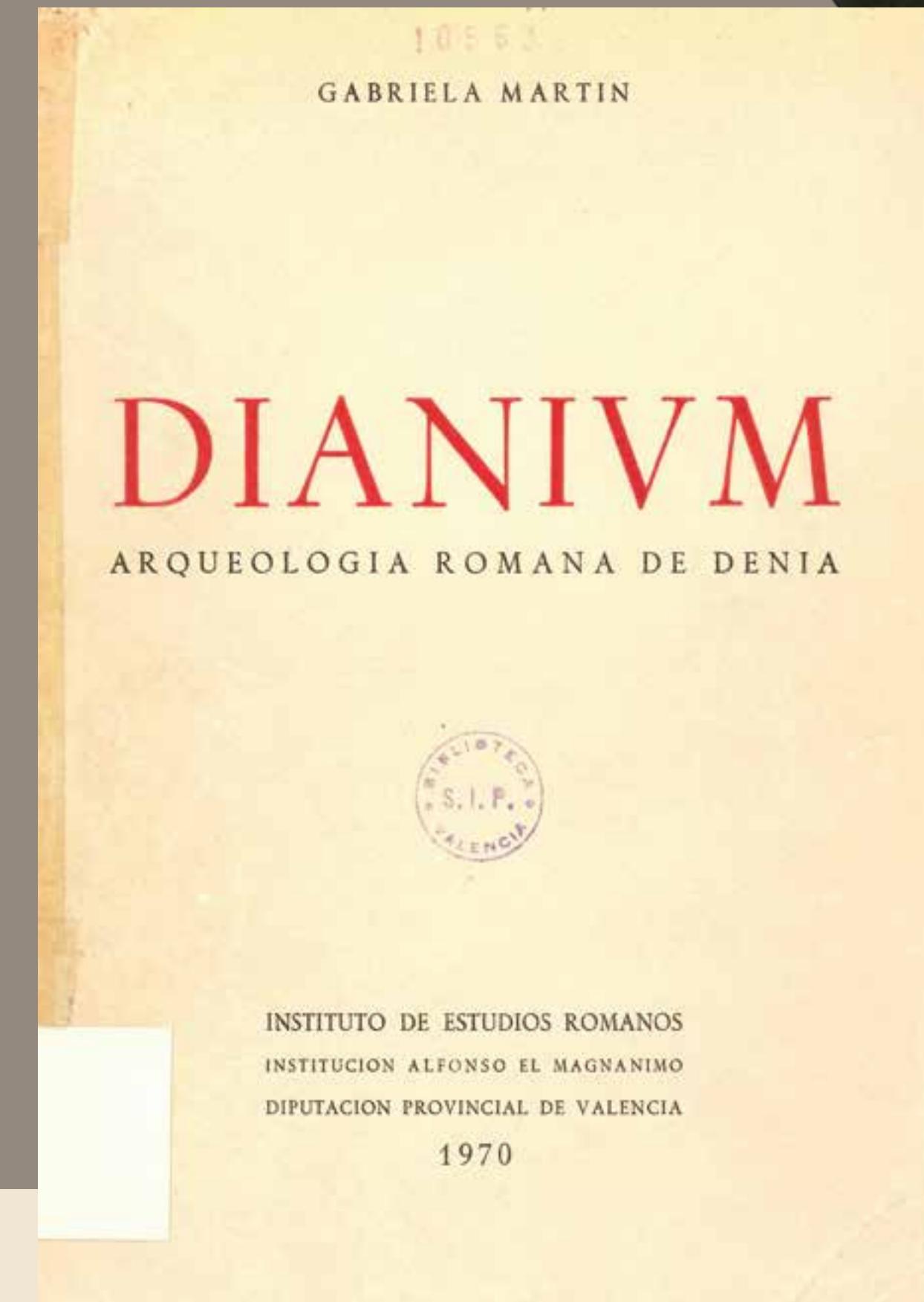
Primera dona doctora de la UV amb una investigació de materials arqueològics de *Dianium* (Dènia).

Gabriela Martí Ávila, primera mujer arqueóloga subacuática, profesora adjunta a la cátedra de Arqueología, Epigrafía y Numismática.

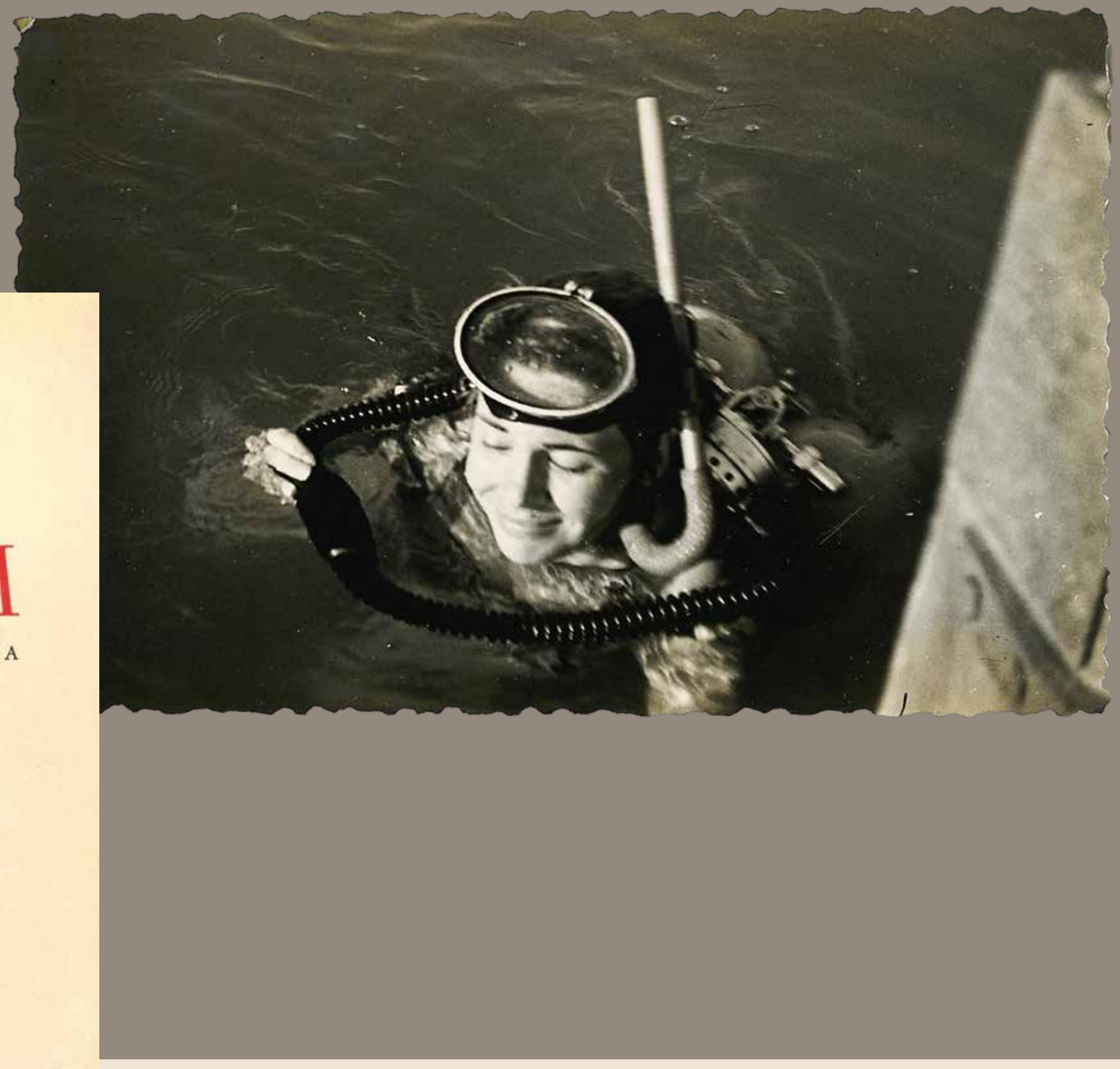
Primera mujer doctora de la UV con una investigación de materiales arqueológicos de *Dianium* (Denia).

Gabriela Martí Ávila, first woman specialised in underwater archaeology, assistant professor of Archaeology, Epigraphy and Numismatics.

First woman to earn a PhD at the UV with research conducted on archaeological materials from *Dianium* (Denia).

Publicació de la Tesis de Gabriela Martí Ávila.

Publicación de la Tesis de Gabriela Martí Ávila.

Cover of Gabriela Martí Ávila's PhD.

1969

"I Reunión de Historia de la Economía Antigua de la Península Ibérica". Organitzada per Miquel Tarradell Mateu.

"I Reunión de Historia de la Economía Antigua de la Península Ibérica". Organizada por Miquel Tarradell Mateu.

"I Reunión de Historia de la Economía Antigua de la Península Ibérica". Organised by Miquel Tarradell Mateu.

Publicació de la reunió.

Publicación de la reunión.

Proceedings of the meeting.

ANALES DE LA UNIVERSIDAD DE VALENCIA

M. TARRADELL MATEU

Catedrático de la Facultad de Filosofía y Letras

**Actas de la I Reunión de Historia de la
Economía Antigua de
la Península Ibérica**

SECRETARIADO DE PUBLICACIONES, INTERCAMBIO CIENTÍFICO
Y EXTENSIÓN UNIVERSITARIA

1971

1971

El Laboratori d'Arqueologia de València es nomenat
"Visitante de Honor" del XII Congreso Nacional de
Arqueología, per l'Ajuntament de Jaén, on es va celebrar.

El Laboratorio de Arqueología de Valencia es nombrado
"Visitante de Honor" del "XII Congreso Nacional de
Arqueología", por el Ayuntamiento Jaén, donde se celebró.

The Archaeology Laboratory of Valencia is designated
"Visitor of Honour" at the "XII Congreso Nacional de
Arqueología", by the Jaén City Council, where it was held.

1974

S'inicia l'excavació del Grau Vell (Sagunt).
Direcció: Carmen Aranegui Gascó.

Se inicia la excavación del Grau Vell (Sagunto).
Dirección: Carmen Aranegui Gascó.

The excavation of Grau Vell (Sagunto) begins.
Direction: Carmen Aranegui Gascó.

Excavacions en el Grau Vell (Sagunt). Foto: arxiu C. Aranegui.

Excavaciones en el Grau Vell (Sagunt). Foto: archivo C. Aranegui.

Excavations at Grau Vell (Sagunt). Photo: C. Aranegui's personal archive.

1976

Pla d'Estudis de 1976. Llicenciatura de Geografia i Història amb 2 anys d'especialitat en Prehistòria i Arqueologia.

Martín Almagro Gorbea, catedràtic de Prehistòria (1976-1980) a la Universitat de València.

Planes de Estudio de 1976. Licenciatura de Geografía e Historia con 2 años de especialidad en Prehistoria y Arqueología.

Martín Almagro Gorbea, catedrático de Prehistoria (1976-1980) en la Universitat de València.

1976 study program. Degree in Geography and History with a 2-year specialisation in Prehistory and Archaeology.

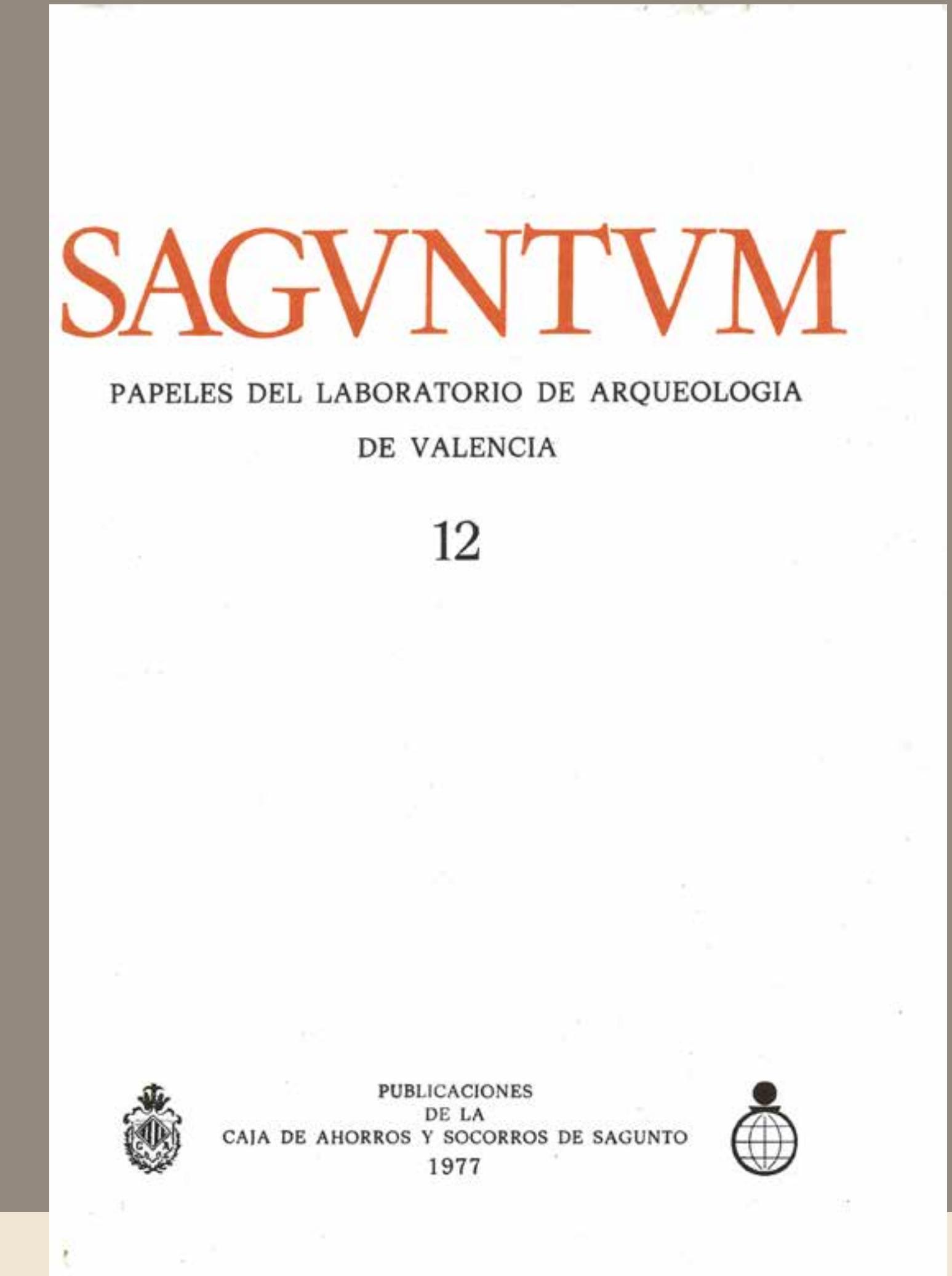
Martín Almagro Gorbea, Professor of Prehistory (1976-1980) at the University of Valencia.

1977

La revista del Laboratori passa a anomenar-se: *Sagvntvm. Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*.

La revista del laboratorio pasa a llamarse: *Sagvntvm. Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*.

The laboratory's journal is renamed: *Sagvntvm. Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia*.

<https://ojs.uv.es/index.php/saguntum/issue/view/498>

1979

S'inicia l'excavació de
Los Villares-Kelin (Caudete de las
Fuentes).
Direcció: Milagro Gil-Mascarell.

Se inicia la excavación en
Los Villares-Kelin (Caudete de las
Fuentes).
Dirección: Milagro Gil-Mascarell.

Excavation begins at
Los Villares-Kelin (Caudete de las
Fuentes).
Direction: Milagro Gil-Mascarell.

Foto: Arxiu S.I.P.

Foto: Archivo S.I.P.

Photo: S.I.P. archive

1980

S'inicia l'excavació en la Cova de les Cendres
(Teulada-Moraira). Direcció: Valentín
Villaverde Bonilla i Joan Bernabeu Aubán.

Se inicia la excavación en la Cova de les
Cendres (Teulada-Moraira). Dirección: Valentín
Villaverde Bonilla y Joan Bernabeu Aubán.

Excavation begins at Cova de les Cendres
(Teulada-Moraira). Direction: Valentín
Villaverde Bonilla and Joan Bernabeu Aubán.

Excavació de la Cova de les Cendres.

Excavación de la Cova de les Cendres.

Excavation at Cova de les Cendres.

1981

Es torna a excavar en Cova Negra (Xàtiva). Direcció:
Valentín Villaverde Bonilla.

Se retoman las excavaciones en Cova Negra (Xàtiva).
Dirección: Valentín Villaverde Bonilla.

Excavations are resumed at Cova Negra (Xàtiva).
Direction: Valentín Villaverde Bonilla.

1985

Milagro Gil-Mascarell, primera catedràtica de Prehistòria.

Milagro Gil-Mascarell, primera catedràtica de Prehistoria.

Milagro Gil-Mascarell, first female professor of Prehistory.

1986

Carmen Aranegui Gascó, primera catedràtica d'Arqueologia.

Carmen Aranegui Gascó, primera catedràtica de Arqueología.

Carmen Aranegui Gascó, first female professor of Archaeology.

Carmen Aranegui. Foto: arxiu personal C. Aranegui.

Carmen Aranegui. Foto: archivo personal C. Aranegui.

Carmen Aranegui. Photo: C. Aranegui's personal archive.

1987

Constitució del Departament de Prehistòria i Arqueologia.
 Milagro Gil-Mascarell, primera directora del Departament.
 S'inician excavacions en aldees neolítiques al aire lliure a les valls d'Alcoi. Direcció: Joan Bernabeu Aubán.

Constitución del Departamento de Prehistoria y Arqueología.
 Milagro Gil-Mascarell, primera directora del Departamento.
 Se inician excavaciones en aldeas neolíticas al aire libre en los valles de Alcoi. Dirección: Joan Bernabeu Aubán.

Constitution of the Department of Prehistory and Archaeology.
 Milagro Gil-Mascarell, first director of the Department.
 Excavations begin in open-air Neolithic villages in the valleys of Alcoi. Direction: Joan Bernabeu Aubán.

REGISTRO DE ENTRADAS

01

Número de ENTRADA	FÉCHA			Clase del documento	Autoridad o persona que lo remite	Población	EXTRACTO DE SU CONTENIDO	Observaciones
	Día	Mes	Año					
1	22	10	87	Saludo	Decano	Valencia	Comisión de Contratación de Departamento	
2	23	10	87	Saludo	Administrador	Valencia	En los Fábulas figura el adjetivo del Pd.	
3	23	10	87	Festa	Bibliotecario	Valencia (España)	No confejan el Libro de Sociedad XXXVI	
4	23	10	87	Acto		Valencia	Acto procedente de la Junta de E. de G. e H.	
5	23	10	87	Festa	Junta de Facultad de Valencia	Valencia	Junta de Facultad	
6	26	10	87	Festa	P. S. Grado	Valencia	Investigación o conferencia	
7	26	10	87	Festa	Presidente	Valencia	Acto que se ordena para cumplir las	
8	26	10	87	Festa	Carmen Olarra Castelló	Valencia	Asistencia al Dr. Longo en su conferencia	
9	27	10	87	Otros	Ministerio de Asuntos Exteriores	Valencia	reunión congresista sobre la Investigación Juan Flores	
10	27	10	87	Otros	El Decano	Valencia	Dr. prof. Aranegui. Pbro.	
11	27	10	87	Otros	Ministerio de Asuntos Exteriores	Valencia	reunión sobre el Estatuto de la población Iberoamericana	
12	27	10	87	Otros	Ministerio de Asuntos Exteriores	Valencia	reunión sobre el estatuto de población	
13	28	10	87	Festa	Recto	Valencia	Reunión sobre el Estatuto de población	
14	28	10	87	Festas	Ministro A. Espinosa	Madrid	Becas ofrecidas por el doctor Álvarez de Salcedo	
15	29	10	87	Festas	Ministro A. Espinosa	Madrid	Becas para cursos de idiomas	
16	29	10	87	Festas	Ministro A. Espinosa	Madrid	Becas para cursos de idiomas	
17	29	10	87	Festas	Ministro A. Espinosa	Madrid	Becas para cursos celebrados en la Universidad de Valencia 1987-88	
18	29	10	87	Festas	Ministro A. Espinosa	Madrid	20 becas para cursos de idiomas	
19	29	10	87	Festas	Ministro A. Espinosa	Madrid	Becas del Gobierno de Canarias 1988-89	
20	28	10	87	Otros	Universidad	Valencia	7 becas de investigación con la República de Andalucía	
21	29	10	87	Festa	Decano Museo Nacional	Madrid	próximo de cultura de la Universidad Central	
22	30	10	87	Festa	Peter J. de la Gava	Washington	reunión sobre la cooperación con sus publicaciones	
23	30	10	87	Saludo	P. Díaz	Valencia	Asunción recta de Sociedad XXXVI, 1988	
							Un representante del Dr. Tribunal de Fiscales de Andalucía	

1991

Pla d'estudis de 1991. Llicenciatura d'Història de 5 anys de duració amb assignatures optatives d'Arqueologia i Prehistòria.

Planes de estudio de 1991. Licenciatura de Historia de cinco años de duración con asignaturas optativas de Arqueología y Prehistoria.

1991 study program. Five-year History degree with optional courses in Archaeology and Prehistory.

1993

S'inicia l'excavació de les Coves de Santa Maira (Castell de Castells). Direcció: J. Emili Aura Tortosa.

Se inicia la excavación de les Coves de Santa Maira (Castell de Castells). Dirección: J. Emili Aura Tortosa.

The excavation of Coves de Santa Maira (Castell de Castells) begins. Direction: J. Emili Aura Tortosa.

Vista de les Coves de Santa Maira. Foto: arxiu J.E. Aura.

Vista de les Coves de Sta. Maira. Foto: archivo J.E. Aura.

View of Coves de Santa Maira. Photo: J.E. Aura's personal archive.

1995

Es reprenen les excavacions a Lixus (Marroc).
Direcció: Carmen Aranegui Gascó.

Se retoman las excavaciones en Lixus
(Marruecos). Dirección: Carmen Aranegui Gascó.

Excavations resume in Lixus (Morocco).
Direction: Carmen Aranegui Gascó.

Excavació en Lixus (Marroc). Foto: arxiu personal C. Aranegui.

Excavación en Lixus (Marruecos). Foto: archivo personal C. Aranegui.

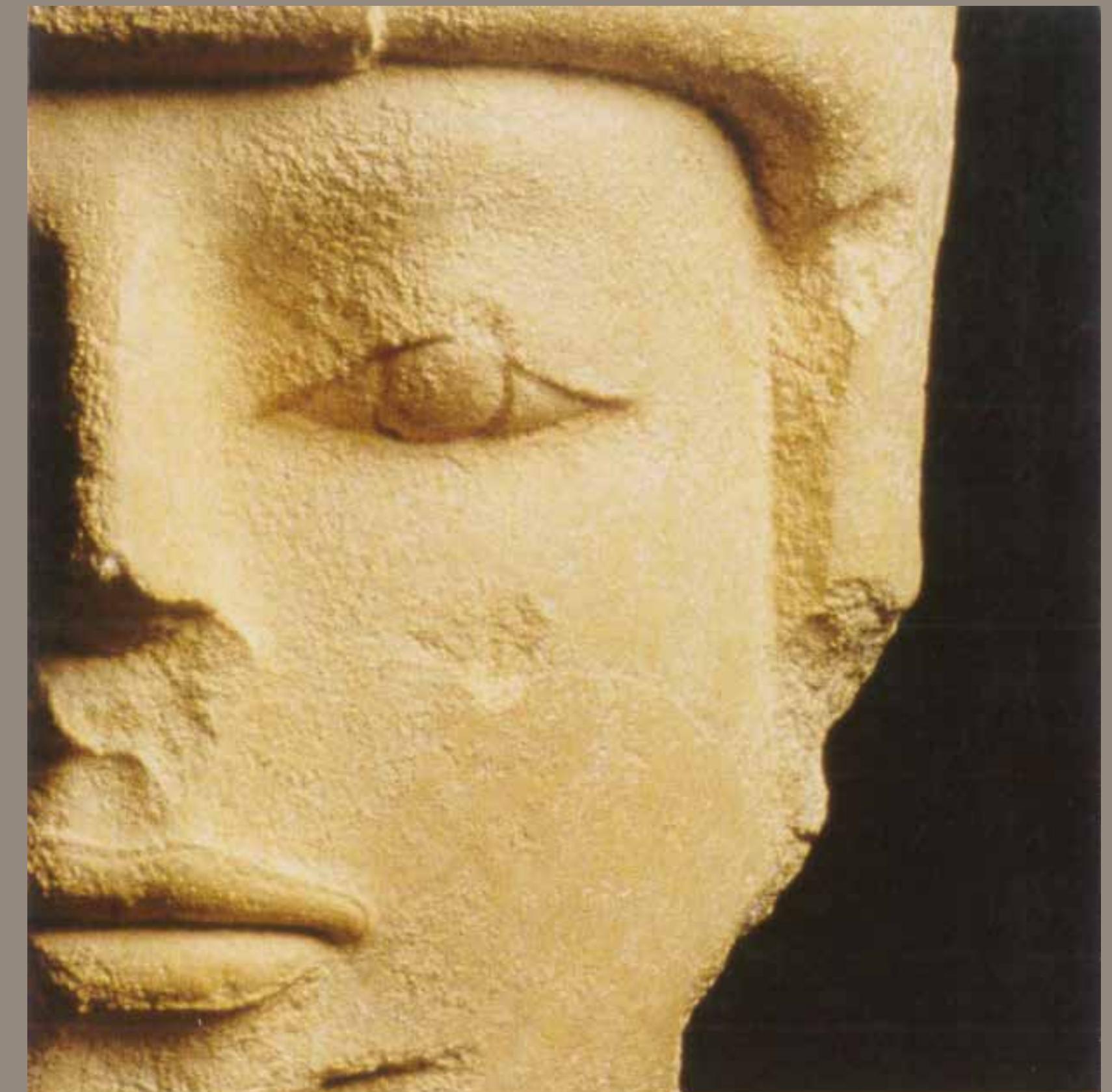
Excavation in Lixus (Morocco). Photo: C. Aranegui's personal archive.

1997

1997-1998: exposició itinerant “Els ibers, prínceps d’occident” (Paris, Barcelona i Bonn).
Comissaria: Carmen Aranegui Gascó

1997-1998: exposición itinerante “Los íberos: príncipes de occidente” (Paris, Barcelona y Bonn).
Comisaria: Carmen Aranegui Gascó.

1997-1998: traveling exhibition “The Iberians: Princes of the West” (Paris, Barcelona and Bonn). Curator: Carmen Aranegui Gascó.

15. Mai bis 23. August 1998 in Bonn

Die Iberer

Kunst- und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland

Cartell de l'exposició “Els ibers, prínceps d’occident” en Bonn.

Cartel de la exposición “Los íberos: príncipes de occidente” en Bonn.

Poster of the exhibition “The Iberians: Princes of the West” in Bonn.

1998

S'inicia la sèrie monogràfica *Sagvntvm Extra*. El primer volum editat per C. Aranegui es publica amb el títol: *Los íberos, príncipes de occidente. Las estructuras de poder en la Sociedad ibérica*.

Se inicia la serie monográfica *Sagvntvm Extra*. El primer volumen, editado por C. Aranegui, se publica con el título *Los Iberos, príncipes de occidente. Las estructuras de poder en la sociedad ibérica*.

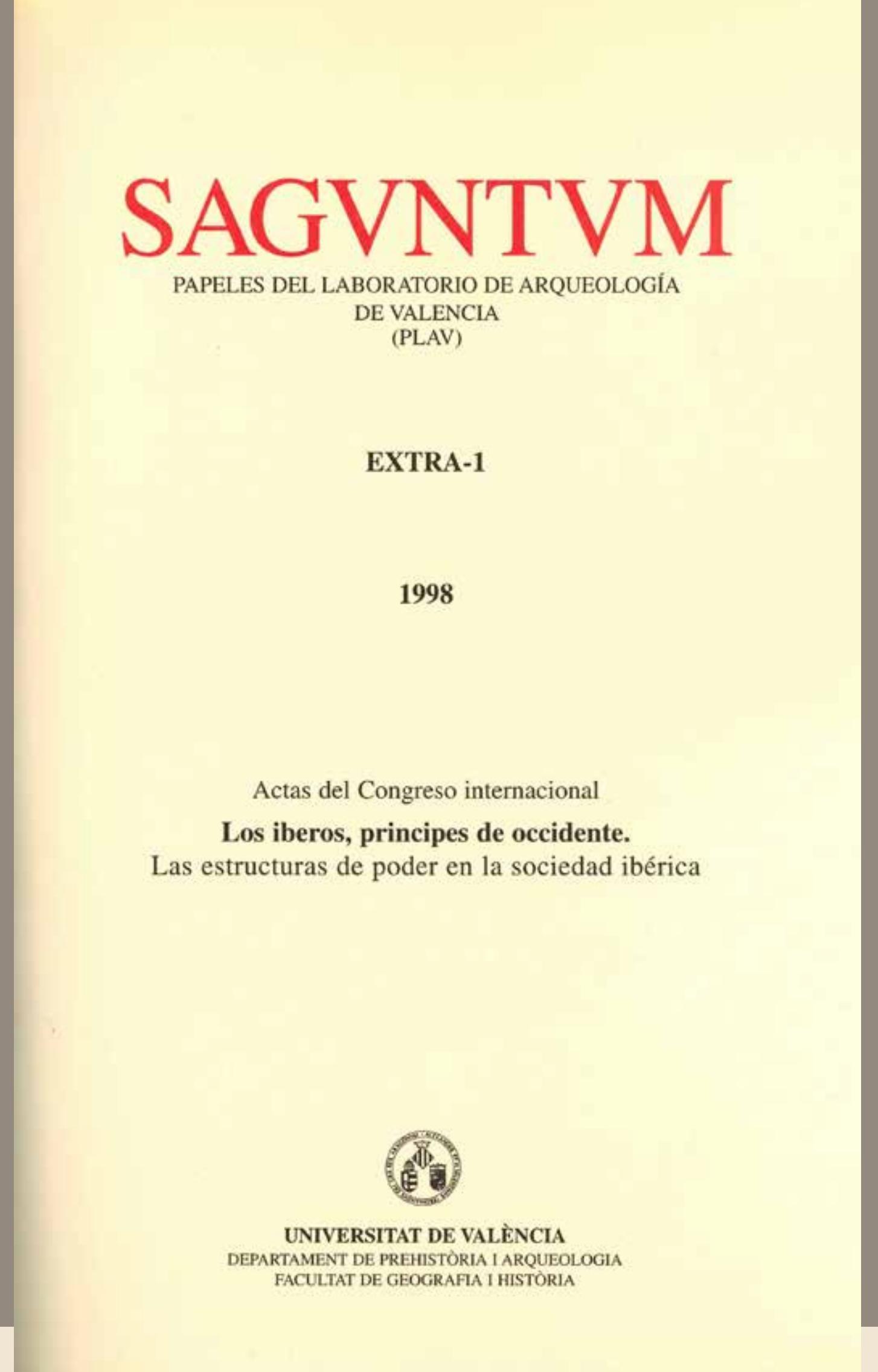
The *Sagvntvm Extra* monographic series begins. The first volume, edited by C. Aranegui, is published under the title *Los íberos, príncipes de occidente. Las estructuras de poder en la Sociedad ibérica*.

<https://ojs.uv.es/index.php/saguntumextra/issue/view/199>

Primer número de la serie monogràfica de *Sagvntvm Extra*.

Primer número de la serie monográfica de *Sagvntvm Extra*.

First issue of the *Sagvntvm Extra* monographic series.

1999

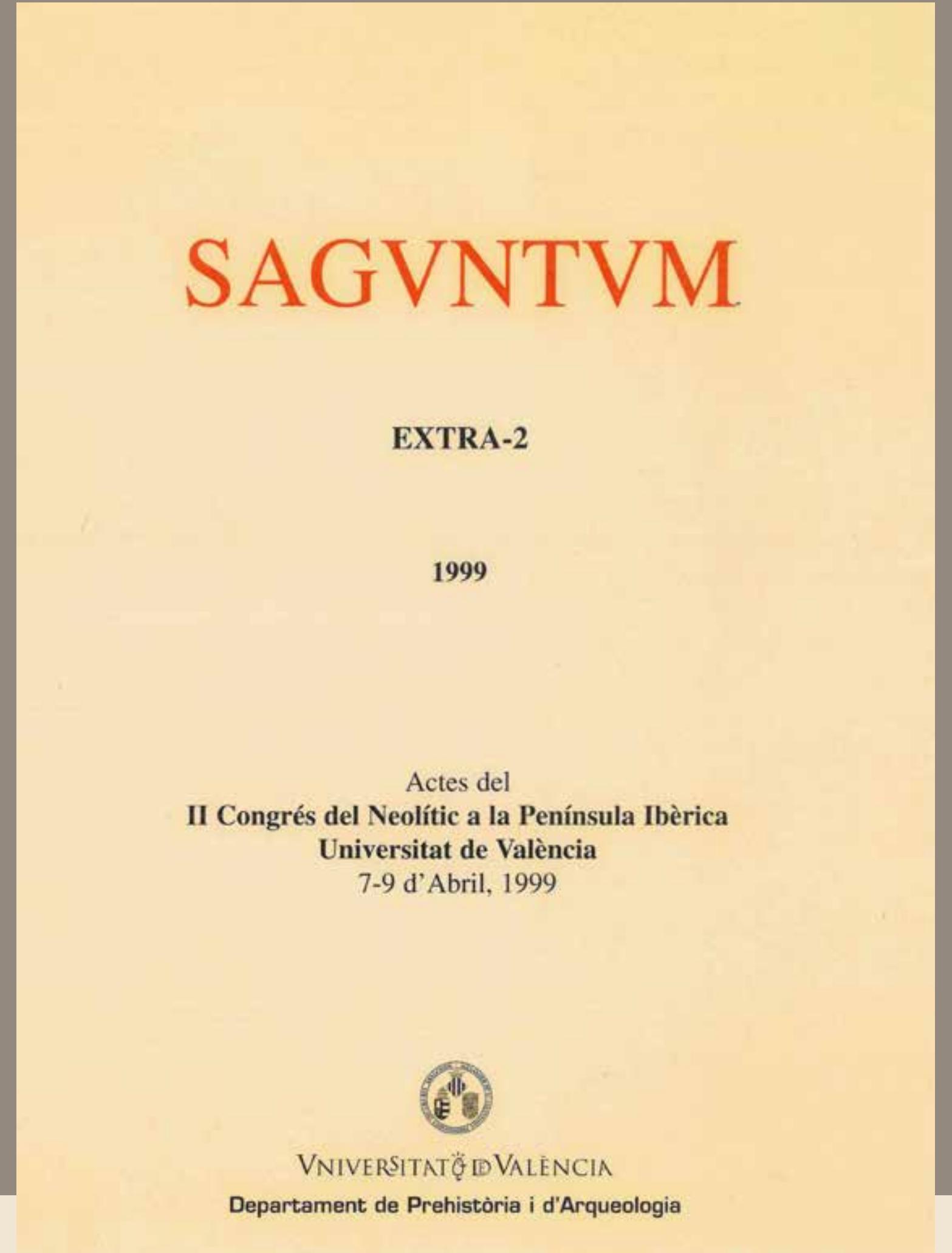
“II Congreso del Neolítico en la Península Ibérica”. Organitzat per Joan Bernabeu Aubán i Teresa Orozco Köler.

“II Congreso del Neolítico en la Península Ibérica”, organizado por Joan Bernabeu Aubán y Teresa Orozco Köler.

“II Congreso del Neolítico en la Península Ibérica”. Organised by Joan Bernabeu Aubán and Teresa Orozco Köler.

<https://ojs.uv.es/index.php/saguntumextra/issue/view/200>

2007

Doctorat en Prehistòria i Arqueologia del Mediterrani (2007 a 2011). Director: Valentín Villaverde.

Doctorado en Prehistoria y Arqueología del Mediterráneo (2007 a 2011). Director: Valentín Villaverde.

PhD in Prehistory and Archaeology of the Mediterranean (2007 to 2011). Director: Valentín Villaverde.

<http://florayfaunaiberica.org/>

2008

Primera pàgina web amb dades dels projectes d'investigació: "Flora i fauna ibèrica". Direcció: Consuelo Mata Parreño. <http://florayfaunaiberica.org/>

Primera página de Internet con datos de los proyectos de investigación: Flora y fauna ibérica. Dirección: Consuelo Mata Parreño. <http://florayfaunaiberica.org/>

First website including data from the Laboratory's research projects: Iberian Flora and Fauna. Direction: Consuelo Mata Parreño. <http://florayfaunaiberica.org/>

ES VAL EN

Flora y fauna ibérica
De lo real a lo imaginario

"De lo real a lo imaginario" es un proyecto de investigación desarrollado entre 2005 y 2012, sobre la flora y fauna de los iberos, entre los siglos VI y I a.C., desde distintos puntos de vista con el fin de aproximarse al uso y simbolismo de las plantas y animales por parte de las sociedades antiguas. Para ello se combina una visión estrictamente paleobiológica con la iconográfica, recogiendo todas las representaciones de plantas y animales que se han publicado en diversos soportes: cerámica, elementos arquitectónicos y escultura en piedra, objetos metálicos y monedas, teniendo en cuenta su contexto y cronología. Con ello se ha elaborado un repertorio de plantas y animales conocidos y utilizados en diferentes contextos, con todos sus aprovechamientos (lo real) y sus representaciones en diversos soportes (lo imaginario). En este estudio se han introducido también los seres fantásticos, como complemento indispensable del imaginario ibérico: griso, esfinges seres con alas, etc. Muchos de ellos con claros paralelos en la iconografía mediterránea. Con ambos proyectos culminados se pueden relacionar ambos bancos de datos con el fin de conseguir una visión más completa de la naturaleza en la antigüedad.

Financiación: Ministerio de Educación y Ciencia (HUM2004-04939/Hist), Ministerio de Ciencia e Innovación (HAR2008-03810) i Conselleria d'Empresa, Universitat i Ciència de la Generalitat Valenciana (ACOMP06/012).

Última actualización el 08 de noviembre de 2021

ENTRAR

CC BY NC SA

Madera, hueso, marfil, asta y concha
¿Artesanías marginales o marginadas?

Los objetos de madera y materias duras de origen animal son materiales que suelen aparecer en apéndices o capítulos de "Varia" dentro de las publicaciones de la Edad del Hierro. Sin embargo, existen numerosos conjuntos que sugieren que su presencia en la vida cotidiana y en el Más Allá fue importante. Los objetos mejor conservados y los más numerosos suelen estar en las necrópolis. La metodología propuesta en este proyecto incluye: una clasificación tipológico y funcional, una identificación taxonómica siempre que sea posible, contexto del hallazgo y reconstrucción de la cadena operatoria. El análisis iconográfico también se incluirá para entender el simbolismo de las piezas con determinadas imágenes. El objetivo final es estudiar el papel que tuvieron estos objetos en la vida cotidiana, estudiar los procesos de trabajo y los artesanos que los producían, conocer a las personas que usaron estos objetos teniendo en cuenta los contextos donde se encontraron. En los casos en que se puedan identificar las materias primas, como el marfil o determinadas maderas, se intentarán reconstruir las redes de intercambio a larga distancia.

Financiación: Ministerio de Economía y Competitividad (HAR2013-45770-P) (2014-2017), Conselleria d'Educació, Cultura i Esport de la Generalitat Valenciana (ACOMP2015/256)

2009

Plans d'estudis 2009-2010. Grau en Història. Quatre anys de durada.

Máster en Arqueología. Un año de durada.

Planes de estudio 2009-2010. Grado en Historia. Cuatro años de duración.

Máster en Arqueología. Un año de duración.

2009-2010 study programs. Four-year degree in History.

Master's Degree in Archaeology. One year.

Elena Grau Almero, primera Degana de la Facultat de Geografia i Història. Foto: archivo personal E. Grau.

Elena Grau Almero, primera Decana de la Facultat de Geografia i Història. Foto: archivo personal E. Grau.

Elena Grau Almero, first female Dean of the Faculty of Geography and History. Photo: E. Grau's personal archive.

2011

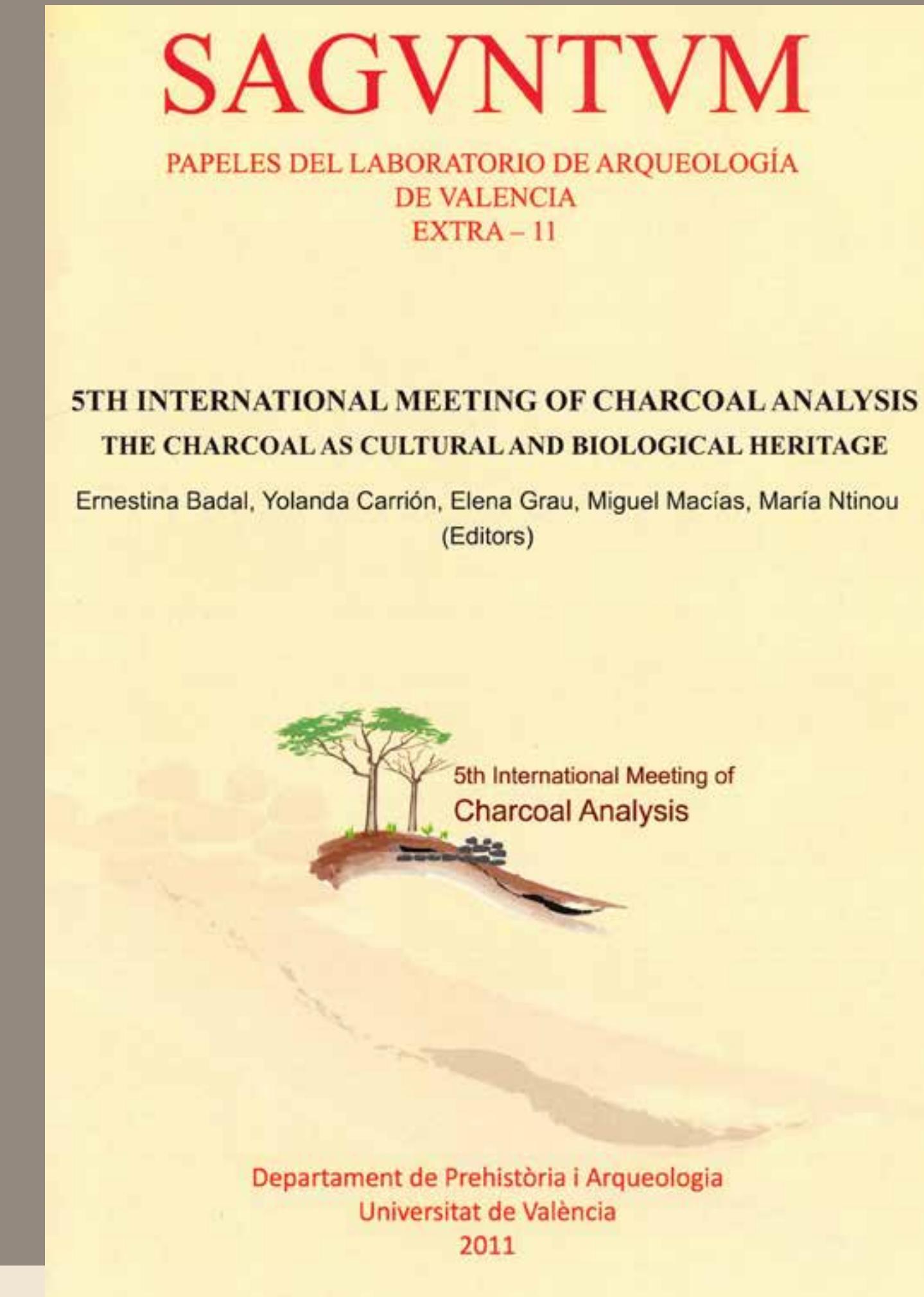
“5th International Meeting of Charcoal Analysis. The charcoal as Cultural and Biological Heritage”. Organitzat per Ernestina Badal García i Yolanda Carrión Marco.

“5th International Meeting of Charcoal Analysis. The charcoal as Cultural and Biological Heritage”. Organizado por Ernestina Badal García y Yolanda Carrión Marco.

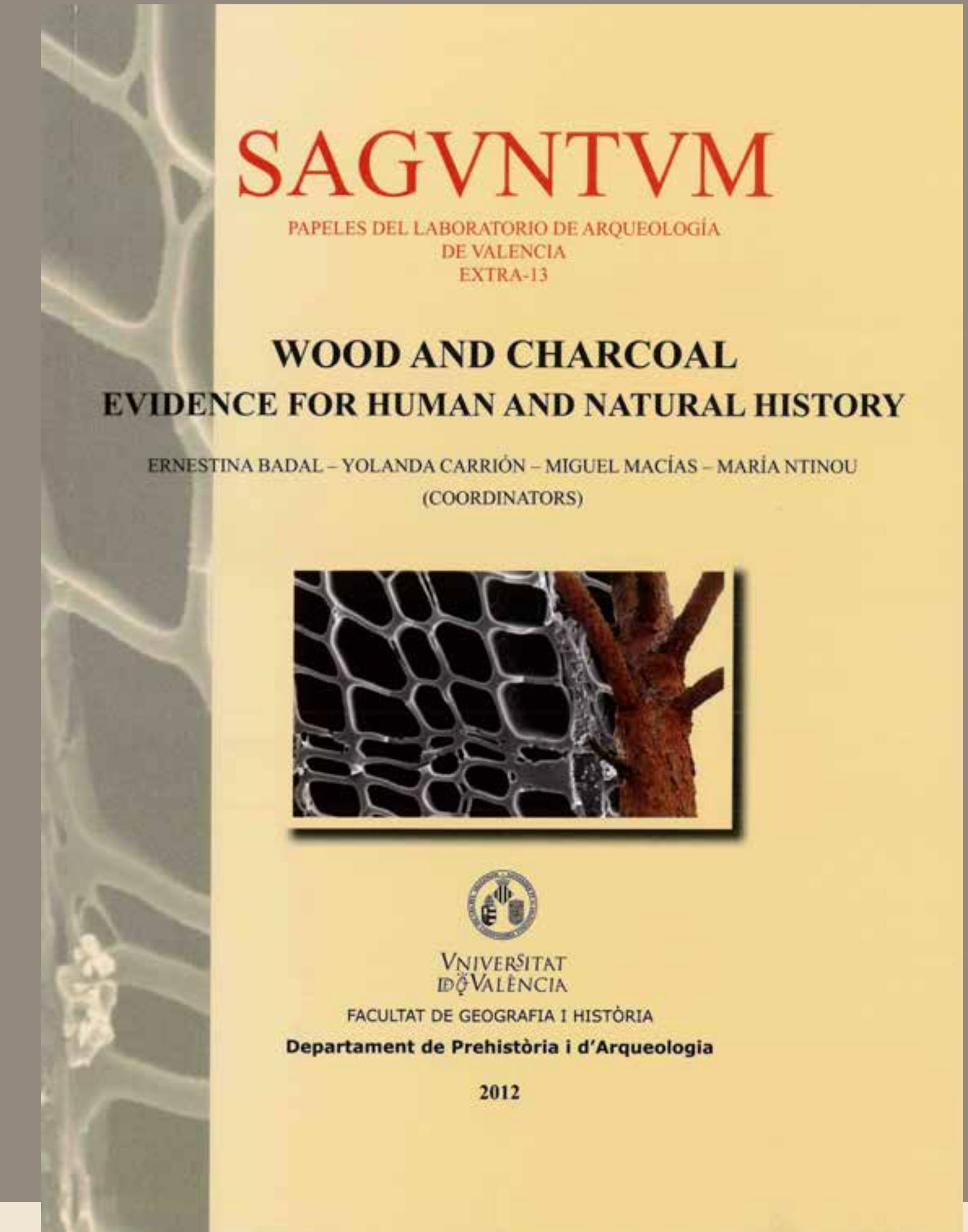
“5th International Meeting of Charcoal Analysis. The charcoal as Cultural and Biological Heritage”. Organised by Ernestina Badal García and Yolanda Carrión Marco.

<https://ojs.uv.es/index.php/saguntumextra/issue/view/108>

<https://ojs.uv.es/index.php/saguntumextra/issue/view/164>

Llibre de pre-actes i llibre d'actes..

Libro de pre-actas y libro de actas.

Book of pre-proceedings and book of proceedings..

2013

“I Jornadas de Numismática”. Organitzades per Pere Pau Ripollès Alegre i Manuel Gonzalbes.

“I Jornadas de Numismática”. Organizadas por Pere Pau Ripollés Alegre y Manuel Gonzalbes.

“I Jornadas de Numismática”.
Organised by Pere Pau Ripollés Alegre and Manuel
Gonzalbes.

Cartell i programa de les
“I Jornades de Numismática”.

Cartel y programa de las
“I Jornadas de Numismática”.

Poster and program of the
“I Jornadas de Numismática”.

JORNADAS DE NUMISMÁTICA

LA ANTIGÜEDAD

PROGRAMA

23 de octubre

- 16:00 *Presentación* – H. Bonet (Museo de Prehistoria de Valencia)
- 16:15 *Introducción a la numismática antigua* – P. P. Ripollès (Universitat de València) y M. Gozalbes (Museo de Prehistoria de Valencia)
- 18:00 Descanso
- 18:30 *La moneda griega* – P. P. Ripollès (Universitat de València)
- 19:30 *La moneda romana republicana* – A. Burnett (The British Museum)

24 de octubre

- 10:14 Prácticas de documentación y catalogación de monedas griegas, ibéricas y romanas
Docentes: C. Delegido, R. Martínez Alzamora, P. P. Ripollès y M. Gozalbes
- 16:00 *Las emisiones de la Península Ibérica* – M. Gozalbes (Museo de Prehistoria de Valencia)
- 17:00 «*The Others» and the Roman World* – M. Amandry (Bibliothèque nationale de France)
- 18:00 Descanso
- 18:30 *La moneda romana imperial* – P. P. Ripollès (Universitat de València)
- 19:30 *La moneda del reino godo de Hispania* – R. Pliego (Universidad de Sevilla)

INSCRIPCIÓN

Las conferencias son de asistencia libre. Los que se inscriban al inicio de las Jornadas recibirán un diploma acreditativo de su participación en las conferencias (10 horas) al final de las sesiones.

El aforo de las prácticas ya se encuentra cubierto.

LUGAR DE CELEBRACIÓN

MUSEU DE PREHISTÒRIA DE VALÈNCIA
Sala Alfons el Magnànim – Calle Corona 36 – 46003 Valencia

Departament de Prehistòria i Arqueologia

2016

Creació del Departament de Prehistòria, Arqueologia i Història Antiga. Director: Valentín Villaverde Bonilla.

Nou Diploma Postgrau: “Expert Universitari en Arqueologia Subaquàtica”. Direcció: José Pérez Ballester.

Pere Pau Ripollès rep la “Silver Medal” de la Royal Numismatic Society.

Carmen Aranegui Gascó rep la Distinció de la Generalitat Valenciana al Mèrit Cultural.

Ferran Arasa ingressa en el Institut d'Estudis Catalans.

Creación del *Departamento de Prehistoria, Arqueología e Historia Antigua*. Primer director: Valentín Villaverde Bonilla.

Nuevo Diploma Postgrado: “Experto Universitario en Arqueología Subacuática”. Dirección: José Pérez Ballester.

Pere Pau Ripollés recibe la “Silver Medal” de la Royal Numismatic Society.

Carmen Aranegui Gascó recibe la Distinción de la Generalitat Valenciana al Mérito Cultural.

Ferran Arasa ingresa en el *Institut d'Estudis Catalans*.

Creation of the *Department of Prehistory, Archaeology and Ancient History*. First director: Valentín Villaverde Bonilla.

New Postgraduate Diploma: “University Expert in Underwater Archaeology”. Direction: José Pérez Ballester.

Pere Pau Ripollés receives the “Silver Medal”, of the Royal Numismatic Society.

Carmen Aranegui Gascó receives the Distinction of the Generalitat Valenciana for Cultural Merit.

Ferran Arasa joins the *Institut d'Estudis Catalans*.

Membres a 2016.

Miembros en 2016.

Members in 2016.

“Silver Medal” de la Royal Numismatic Society.

“Silver Medal” de la Royal Numismatic Society.

“Silver Medal” of the Royal Numismatic Society.

2017

Dones i Arqueologia. Editató organitzat per Wikimedia Espanya i el Departament de Prehistòria, Arqueologia i H^a Antiga, el 8 de març de 2017.

Dones i Arqueologia. Editatón organizado por Wikimedia España y el *Departamento de Prehistoria, Arqueología e H^a Antigua*, el 8 de marzo de 2017.

Dones i Arqueologia. Editathon organised by Wikimedia Spain and the *Departament de Prehistòria, Arqueologia i H^a Antiga*, on 8 March 2017.

2018

Carmen Aranegui Gascó rep la Medalla de la Universitat de València i la Medalla de Plata de la Ciutat de Sagunt.

Carmen Aranegui Gascó recibe la Medalla de la Universitat de València y la Medalla de Plata de la Ciudad de Sagunto.

Carmen Aranegui Gascó receives the Medal of the University of Valencia and the Silver Medal of the City of Sagunto.

2019

Primeres Jornades Europees d'Arqueologia.
Direcció: Consuelo Mata Parreño.

Primeras Jornadas Europeas de Arqueología.
Dirección: Consuelo Mata Parreño.

First European Archaeology Days.
Direction: Consuelo Mata Parreño.

Xiquets en el Laboratori d'Arqueologia. Juny 2019.

Niños en el Laboratorio de Arqueología. Junio 2019.

Children at the Archaeology Laboratory. June 2019.

2020

Pandèmia Covid-19. Classes i consells del Departament en línia.

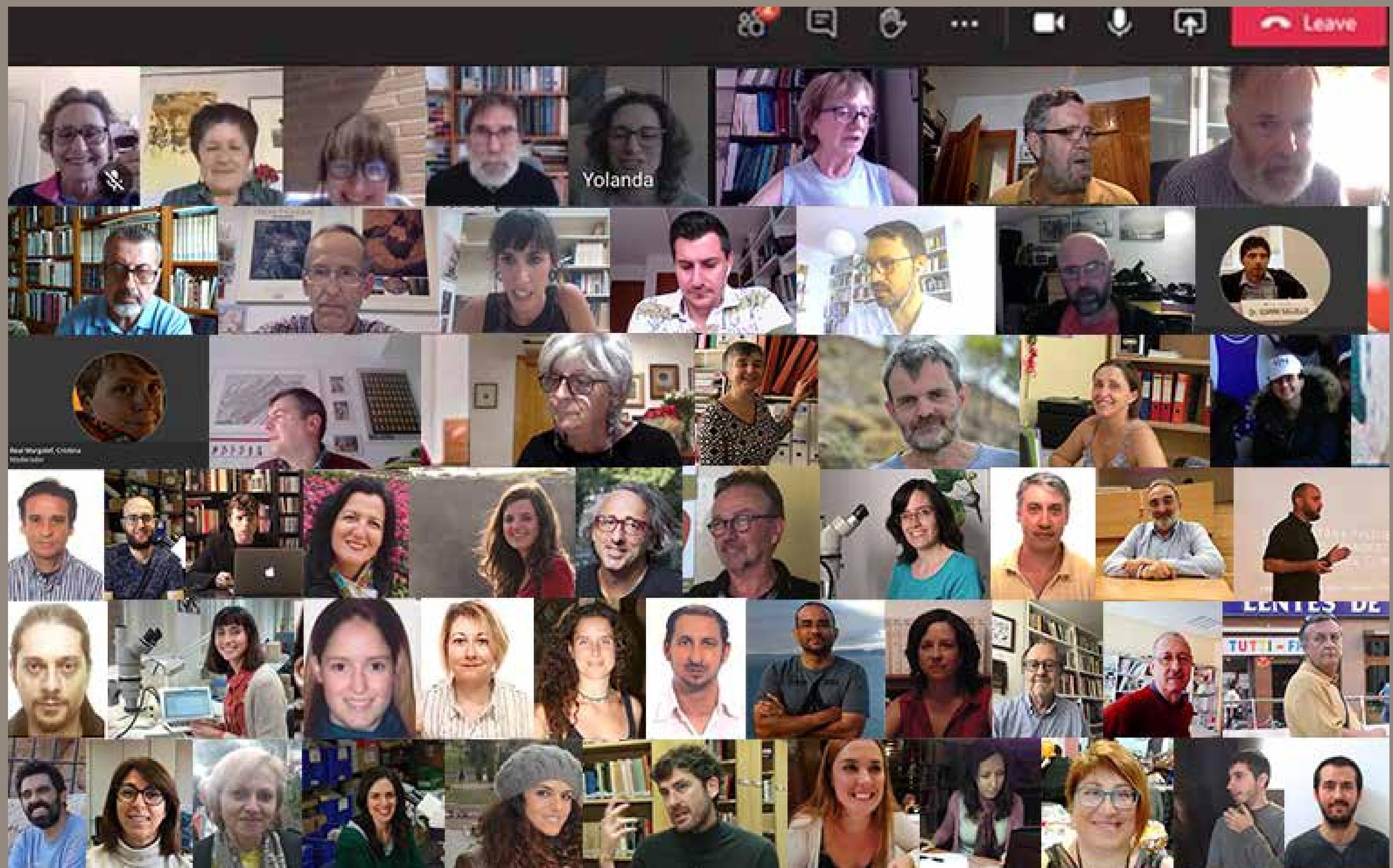
Carmen Aranegui Gascó rep el premi Lluís Guarner.

Pandemia Covid-19. Clases y consejos del Departamento en línea.

Carmen Aranegui Gascó recibe el premio Lluis Guarner.

Covid-19 pandemic. Online classes and Department reunions.

Carmen Aranegui Gascó receives the Lluis Guarner award.

Membres del Departament de Prehistòria, Arqueologia i H^a Antiga.
Desembre 2020.

Miembros del Departamento de Prehistòria, Arqueología e H^a Antigua.
Diciembre 2020.

Staff members of the Prehistòria, Arqueología e H^a Antigua
Departament. December 2020.

2021

La Mirada del Neandertal de Valentín
Villaverde rep el Premi Nacional de
Divulgació Científica.

La Mirada del Neandertal de Valentín
Villaverde recibe el Premio Nacional de
Divulgación Científica.

La Mirada del Neandertal by Valentín
Villaverde receives the National Prize for
Scientific Dissemination.

2. INVESTIGACIÓ: CERCAR, DESCOBIR, INTERPRETAR

El Laboratori d'Arqueologia és multidisciplinari des del seu origen i ha innovat constantment en els mètodes d'excavació i de laboratori. En l'anàlisi dels jaciments i dels materials s'han anat integrant tots els mètodes i tècniques que ofereix la ciència.

Els membres del Laboratori han dirigit excavacions arqueològiques i han estudiat materials de llocs o museus distribuïts per Europa i més enllà. La investigació realitzada ha permès conèixer aspectes de la vida de les societats humanes des del Paleolític fins als períodes històrics.

Les analisis dels artefactes s'han perfeccionat i han contribuït a conèixer l'origen de les matèries primeres, la seu distribució, les maneres de fabricació i els usos dels utensilis lítics, ossis, ceràmics, metà·l·ics i altres materials, així com també ha ajudat a definir l'evolució cultural dels grups humans i les xarxes d'intercanvi.

El comportament simbòlic i l'expressió artística han estat un pilar en la recerca del Laboratori. L'estudi de l'expressió gràfica, en totes les seues vessants, i dels objectes d'ornament, de prestigi o simbòlics ha permès valorar la seu importància en els processos de canvi cultural. L'epigrafia i la numismàtica han ampliat la memòria del passat.

Els estudis espacials i arquitectònics han revelat les característiques de l'hàbitat, la seu dinàmica al llarg del temps i la seu relació amb el territori, amb la configuració dels paisatges culturals en cada etapa de la història humana.

La bioarqueologia s'ha anat implementant i ha proporcionat informació sobre la dieta, la salut, el medi ambient, els recursos biòtics, l'agricultura, la ramaderia i els canvis climàtics esdevinguts en el Plistocè i l'Holocè.

2. INVESTIGACIÓN: BUSCAR, DESCUBRIR, INTERPRETAR

El Laboratorio de Arqueología es multidisciplinar desde su origen y ha innovado constantemente en los métodos de excavación y de laboratorio. En el análisis de los yacimientos y de los materiales se han ido integrando todos los métodos y técnicas que ofrece la Ciencia.

Los miembros del Laboratorio han dirigido excavaciones arqueológicas, y han estudiado materiales de sitios o museos distribuidos por Europa y más allá. La investigación realizada ha permitido conocer aspectos de la vida de las sociedades humanas desde el Paleolítico hasta los períodos históricos.

Los análisis de los artefactos se han perfeccionado, contribuyendo a conocer el origen de las materias primas, su distribución, los modos de fabricación y los usos de los útiles líticos, óseos, cerámicos, metálicos y otros materiales, así como a definir la evolución cultural de los grupos humanos y las redes de intercambio.

El comportamiento simbólico y la expresión artística han sido un pilar en la investigación del Laboratorio. El estudio de la expresión gráfica, en todas sus vertientes, y de los objetos de adorno, de prestigio o simbólicos ha permitido valorar su importancia en los procesos de cambio cultural. La epigrafía y la numismática han ampliado la memoria del pasado.

Los estudios espaciales y arquitectónicos han revelado las características del hábitat, su dinámica a lo largo del tiempo y su relación con el territorio al configurar los paisajes culturales en cada etapa de la Historia Humana.

La bioarqueología se ha ido implementando, proporcionando información sobre la dieta, la salud, el medioambiente, los recursos bióticos, la agricultura, la ganadería y los cambios climáticos acaecidos en el Pleistoceno y el Holoceno.

2. RESEARCH: SEARCHING, DISCOVERING, INTERPRETING

Multidisciplinary research has been conducted at the Laboratory of Archaeology since its inception. Innovative excavation and laboratory methods and techniques have been implemented and applied to the analysis of sites and materials.

Members of the Laboratory have directed archaeological excavations and have studied materials from sites and museums throughout Europe and beyond. This research has provided important data on different aspects of human societies from the Palaeolithic to historical periods.

The analysis of artefacts has been refined, contributing to understanding the origin of raw materials, their distribution, the manufacturing methods and uses of lithic, bone, ceramic, metals and other materials, as well as defining the cultural evolution of human groups and exchange networks. Symbolic behaviour and artistic expression have been among the main research topics at the Laboratory. The study of graphic expression and of ornamental, prestigious or symbolic objects has made it possible to assess their importance in the processes of cultural change. Epigraphy and numismatics have also brought new important data on past societies to light.

Furthermore, spatial and architectural studies have revealed habitat features, their evolution through time and their link with the land in the configuration of cultural landscapes at each stage of human history.

Bioarchaeological studies have also been implemented, which has provided rich information on diet, health, environment, biotic resources, agriculture, farming and climatic changes during the Pleistocene and Holocene periods.

Excavació de l'Abric de la Quebrada (Xelva) en 2014.

Excavación del Abrigo de la Quebrada (Chelva) en 2014.

Excavation at Abrigo de la Quebrada (Chelva) in 2014.

2.1. Paleolític - Mesolític

Durant l'últim segle, els grups caçadors-recol·lectors del Paleolític i el Mesolític han estat un focus d'especial atenció en la investigació del Laboratori. S'ha treballat en jaciments del País Valencià, però també en altres parts del món. S'han aportat coneixements d'especial rellevància sobre els modes de vida, el comportament humà i el medi ambient.

2.1. Paleolítico - Mesolítico

Durante el último siglo, los grupos cazadores-recolectores del Paleolítico y el Mesolítico han sido foco de especial atención en la investigación del Laboratorio. Se ha trabajado en yacimientos del País Valenciano, pero también en otras partes del mundo. Se han aportado conocimientos de especial relevancia sobre los modos de vida, el comportamiento humano y el medio ambiente.

2.1. Palaeolithic - Mesolithic

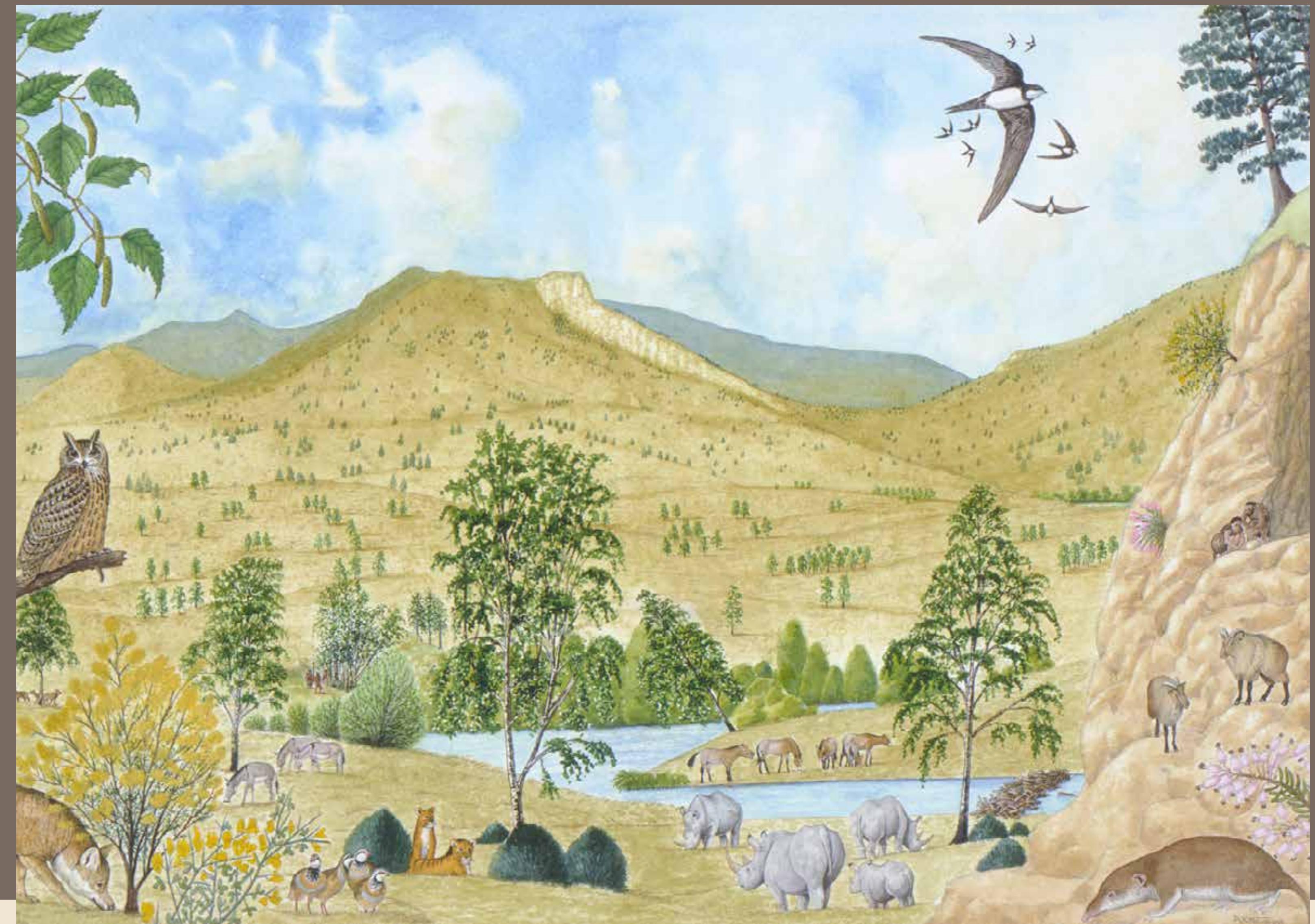
Over the last century, Palaeolithic and Mesolithic hunter-gatherer groups have been the focus of the Laboratory's research. Work has been conducted on sites in the Valencia region, but also in other parts of the world. This work has provided particularly relevant data on ways of life, human behaviour and the environment.

Reconstrucció de la flora i la fauna de Cova Bolomor.
Aquarel·la de Puche (2001). Arxiu UV2402.

Reconstrucción de la flora y la fauna de Cova Bolomor.
Acuarela de Puche (2001). Archivo UV2402.

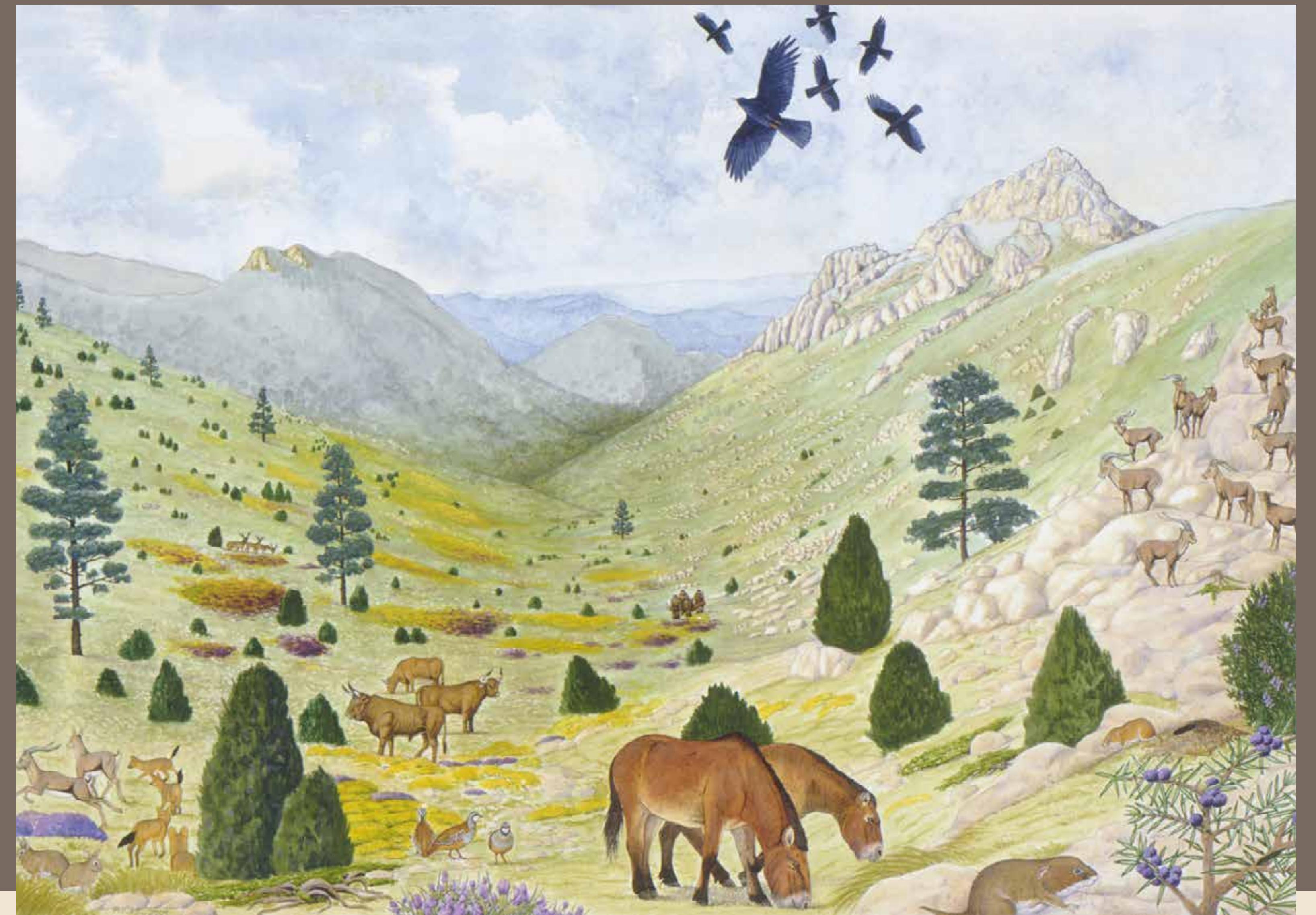
Reconstruction of the flora and fauna of Cova Bolomor.
Watercolor by Puche (2001). Archive UV2402.

Reconstrucció de la flora i la fauna de Cova Negra.
Aquarel·la de Puche (2001). Arxiu UV2404.

Reconstrucción de flora y fauna de Cova Negra.
Acuarela de Puche (2001). Archivo UV:2404.

Reconstruction of the flora and fauna of Cova Negra.
Watercolor by Puche (2001). Archive UV2404.

Reconstrucció de la flora i la fauna de Cova Parpalló.
Aquarel·la de Puche (2001). Arxiu UV2403.

Reconstrucción de flora y fauna de Parpalló.
Acuarela de Puche (2001). Archivo UV2403

Reconstruction of the flora and fauna of Parpalló.
Watercolor by Puche (2001). Archive UV2403.

Reconstrucció de la flora i la fauna de Cova de les Cendres.
Aquarel·la de Puche (2001). Arxiu UV2405.

Reconstrucción de flora y fauna de Cova de les Cendres.
Acuarela de Puche (2001). Archivo UV2405.

Reconstruction of the flora and fauna of Cova de les Cendres.
Watercolor by Puche (2001). Archive UV2405.

Reconstrucció de la flora i la fauna de les Coves de Santa Maira. Aquarel·la de Puche (2001). Arxiu UV2401.

Reconstrucción de flora y fauna de les Coves de Santa Maira. Acuarela de Puche (2001). Archivo UV:2401.

Reconstruction of the flora and fauna of Coves de Santa Maira. Watercolor by Puche (2001). Archive UV2401.

2.1.1. Vells llocs, noves mirades

Al començament del segle XX s'iniciaren les excavacions de jaciments que encara avui són pilars de la investigació, com el Parpalló (Gandia), la Cova Negra (Xàtiva) o la Cueva de la Cocina (Dosaigües). Altres s'hi han anat incorporant i la llista continua creixent en el segle XXI, alguns en zones allunyades d'Europa.

2.1.1. Viejos sitios, nuevas miradas

A comienzos del siglo XX se iniciaron las excavaciones de yacimientos que aún hoy son pilares de la investigación, como Parpalló (Gandia), Cova Negra (Xàtiva) o Cueva de la Cocina (Dos Aguas). Otros se han ido incorporando, y la lista continúa creciendo en el siglo XXI, algunos de ellos en zonas alejadas de Europa.

2.1.1. Old sites, new perspectives

At the beginning of the 20th century, excavations began at sites that are still of critical importance, such as Cova del Parpalló (Gandia), Cova Negra (Xàtiva) and Cueva de la Cocina (Dos Aguas). Other sites were excavated, and the list continues to grow in the 21st century, some of them in remote areas.

Cova Negra (Xàtiva).

Cova Negra (Xàtiva).

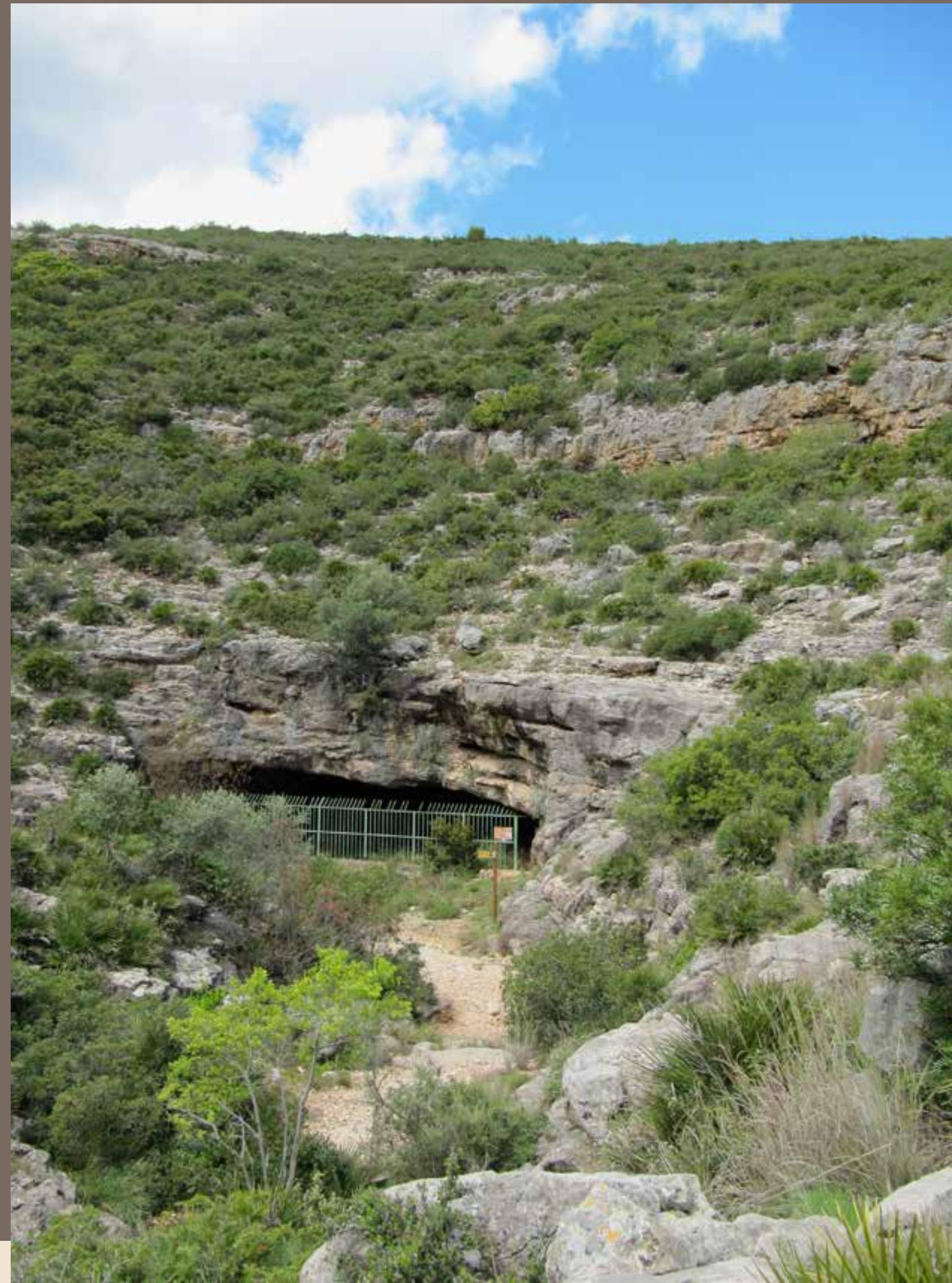
Cova Negra (Xàtiva).

Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

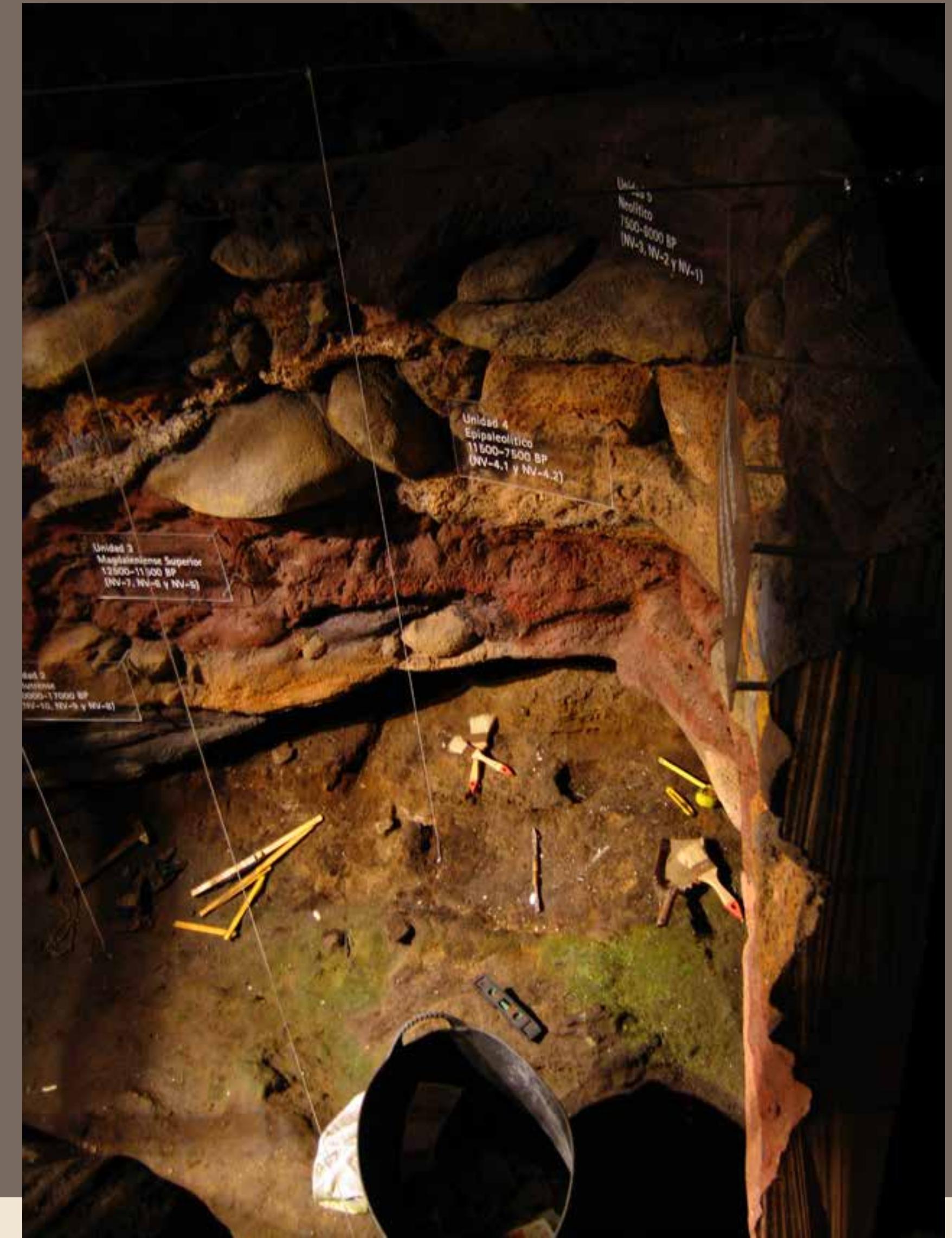
Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Cueva de la Cocina (Dosaigües).

Cueva de la Cocina (Dos Aguas).

Cueva de la Cocina (Dos Aguas).

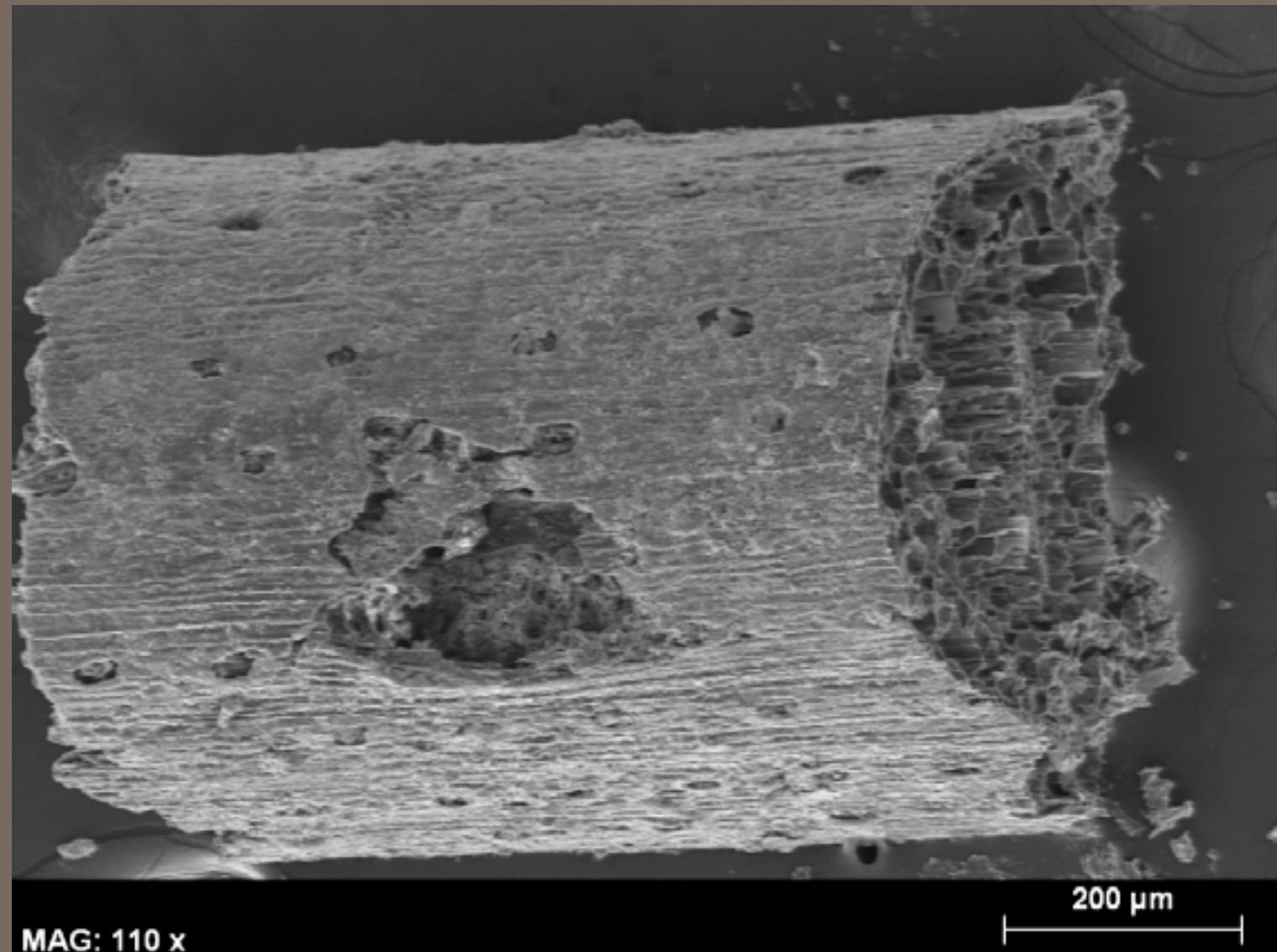
Cova de Nerja (Nerja).

Cueva de Nerja (Nerja).

Nerja Cave (Nerja).

2.1.2. El canvi climàtic no és nou

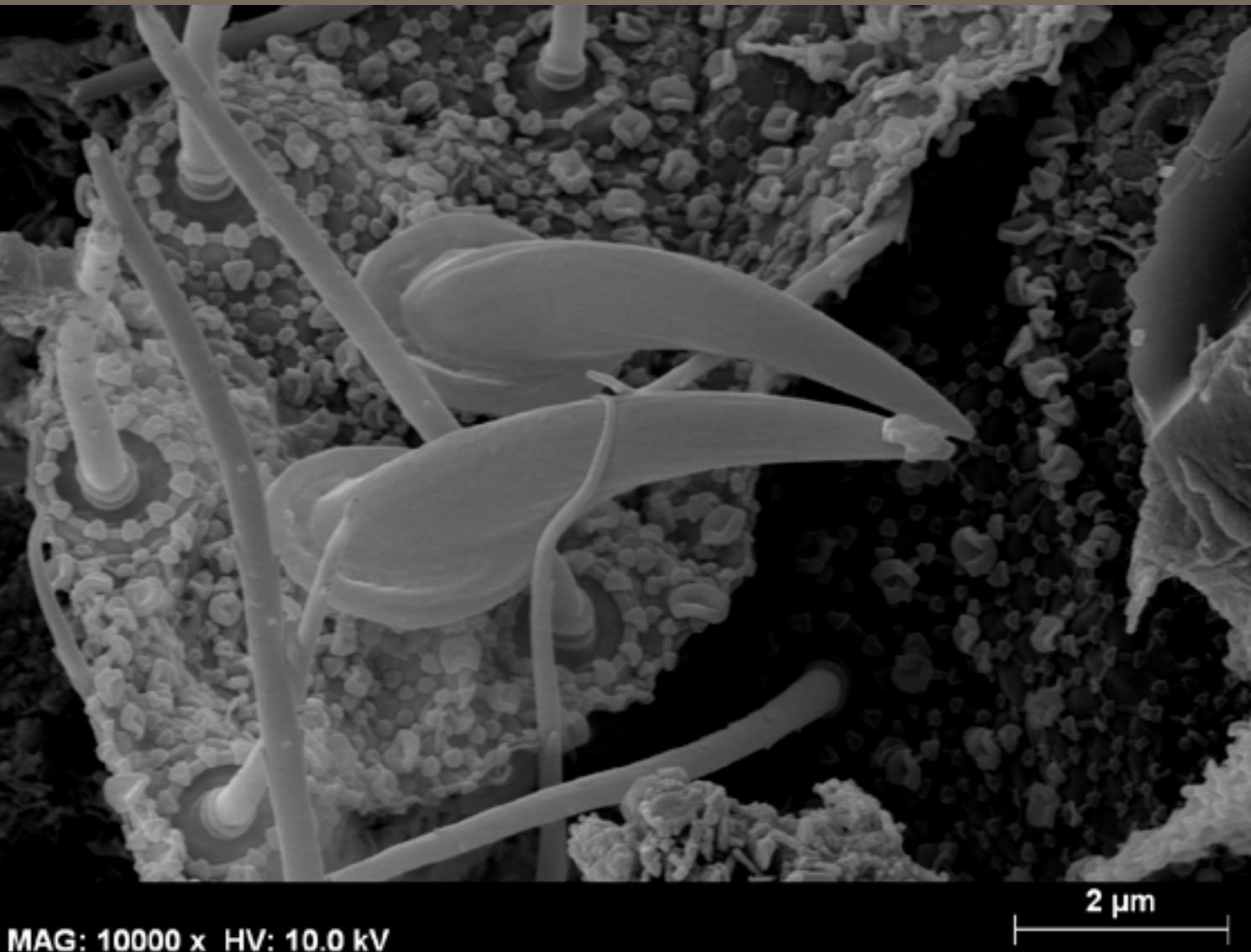
Un assoliment del Laboratori ha estat l'estudi de la fauna i flora per a demostrar els canvis climàtics durant la Prehistòria. Durant l'últim cicle glacial van desaparèixer les espècies càlides i gran part de la regió mediterrània estava coberta de bosc-estepa, amb espècies fredes com el pi negre o la gralla de bec groc. Durant el Paleolític, la línia de costa es trobava més allunyada que l'actual, fet que va afectar el paisatge i la disponibilitat d'espècies vegetals i animals en cada zona.

Fulla de pi del Paleolític mitjà de Figueira Brava (Setúbal, Portugal).
Hoja de pino del Paleolítico medio de Figueira Brava (Setúbal, Portugal).
Middle Palaeolithic pine needle from Figueira Brava (Setúbal, Portugal).

2.1.2. El cambio climático no es nuevo

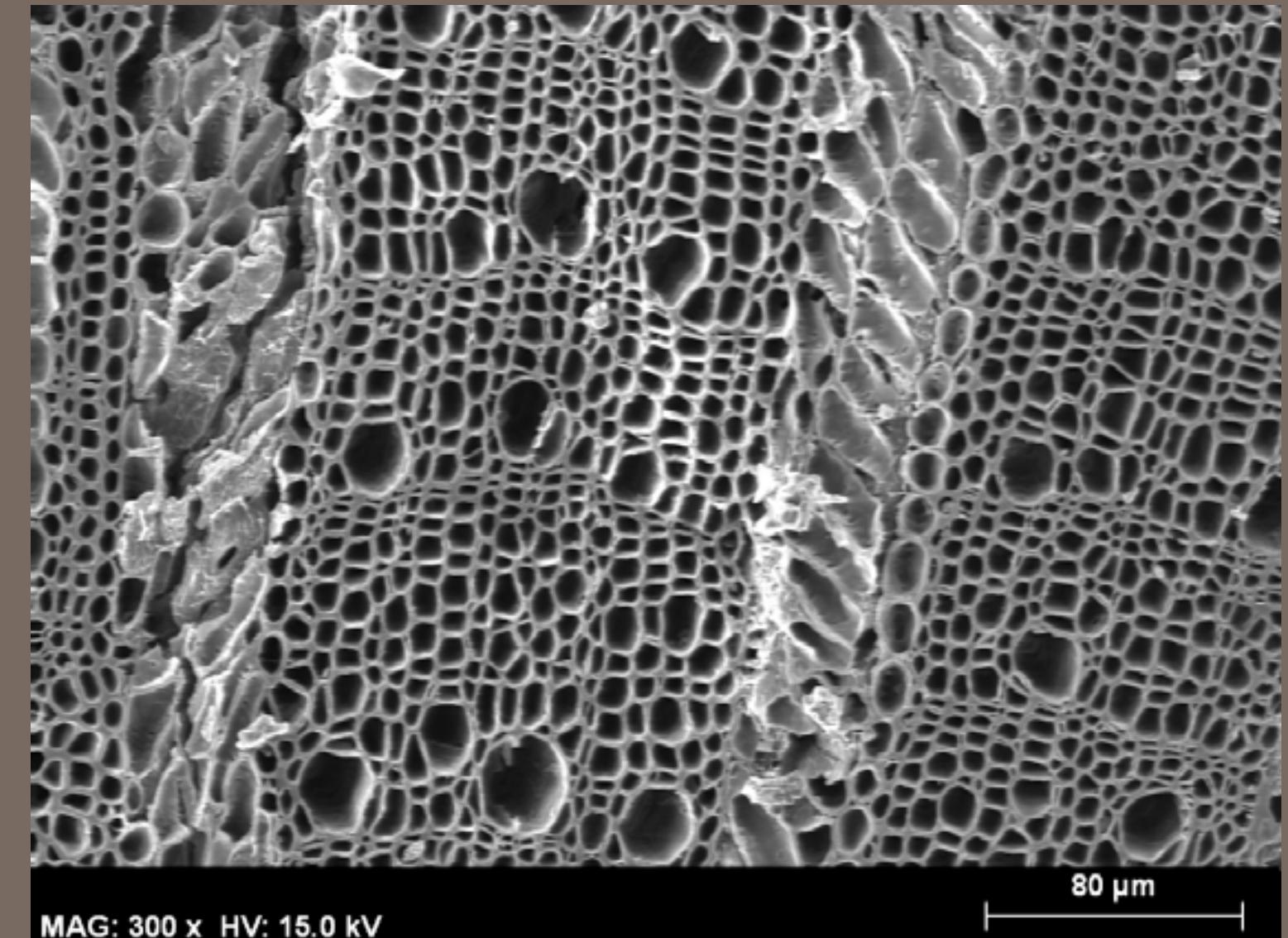
Un logro del Laboratorio ha sido el estudio de fauna y flora para demostrar los cambios climáticos durante la Prehistoria. Durante el último ciclo glacial, desaparecen las especies cálidas y gran parte de la región mediterránea estaba cubierta de bosque-estepa, con especies frías como el pino salgareño o la chova piquigualda. Durante el Paleolítico, la línea de costa estaba más alejada que la actual, hecho que afectó al paisaje y a la disponibilidad de especies vegetales y animales en cada zona.

Microorganisme trobat dins dels carbons del Abrigo de la Quebrada (Xelva).
Microorganismo encontrado dentro de los carbones del Abrigo de la Quebrada (Chelva).
Microorganism found inside a charcoal from Abrigo de la Quebrada (Chelva).

2.1.2. Climatic change is not new

One of the Laboratory's achievements has been the study of fauna and flora to demonstrate the climatic changes during prehistoric times. During the last glacial cycle, thermophilous species disappeared, and a large part of the Mediterranean region was covered by forest-steppe, with species adapted to low temperatures, such as the black pine and the chough. During the Palaeolithic, the coastline was further away than it is today, which affected the landscape and the availability of plant and animal species everywhere.

Carbó de trompera del Solutrià de l'Abrigo de la Boja (Mula).
Carbón de belcho del Solutrense del Abrigo de la Boja (Mula).
Solutrian joint pine charcoal from Abrigo de la Boja (Mula).

2.1.3. Som omnívors

El Laboratori és pioner en estudis en zooarqueologia, arqueobotànica i arqueologia molecular. Les analisis indiquen una dieta variada amb un consum tant de vegetals com d'espècies animals en totes les societats caçadores-recol·lectores.

En el Paleolític mitjà, la dieta era variada i centrada en preses grans, mitjanes i recol·lecció de vegetals. En canvi, a partir del Paleolític superior s'estableix un model basat en l'aprofitament principal de cérvol o cabra, tot això complementat amb conills, aus, carnívors i peixos, a més del consum de fruita i altres vegetals.

2.1.3. Somos omnívoros

El Laboratorio es pionero en estudios de zooarqueología, arqueobotánica y arqueología molecular. Los análisis indican una dieta variada con un consumo tanto de vegetales como de especies animales en todas las sociedades cazadoras-recolectoras.

En el Paleolítico medio, la dieta era variada y centrada en presas grandes, medianas y recolección de vegetales. En cambio, a partir del Paleolítico superior se establece un modelo basado en el aprovechamiento principal de ciervo o cabra, todo ello complementado con conejos, aves, carnívoros y peces, además del consumo de frutas y otros vegetales.

2.1.3. We are omnivores

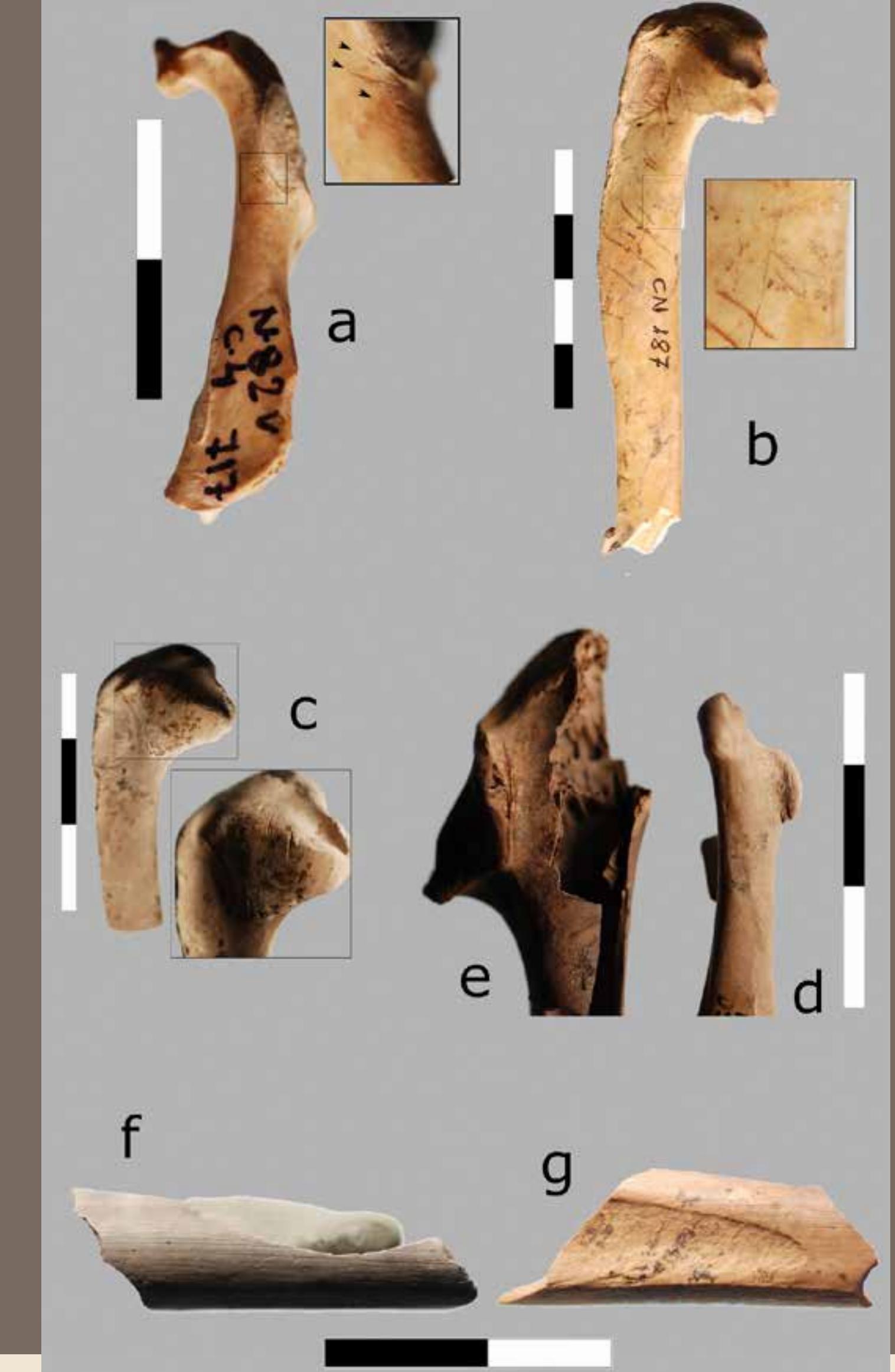
The Laboratory is a pioneer in zooarchaeological, archaeobotanical and molecular archaeological studies. Analyses indicate a varied diet with consumption of both plant and animal species in all hunter-gatherer societies.

In the Middle Palaeolithic, the diet was varied and centred on large and medium-sized prey and collection of vegetables. In contrast, from the Upper Palaeolithic onwards, a model was established based on the consumption of deer or goats, complemented by rabbits, birds, carnivores and fish, as well as fruit and other vegetables.

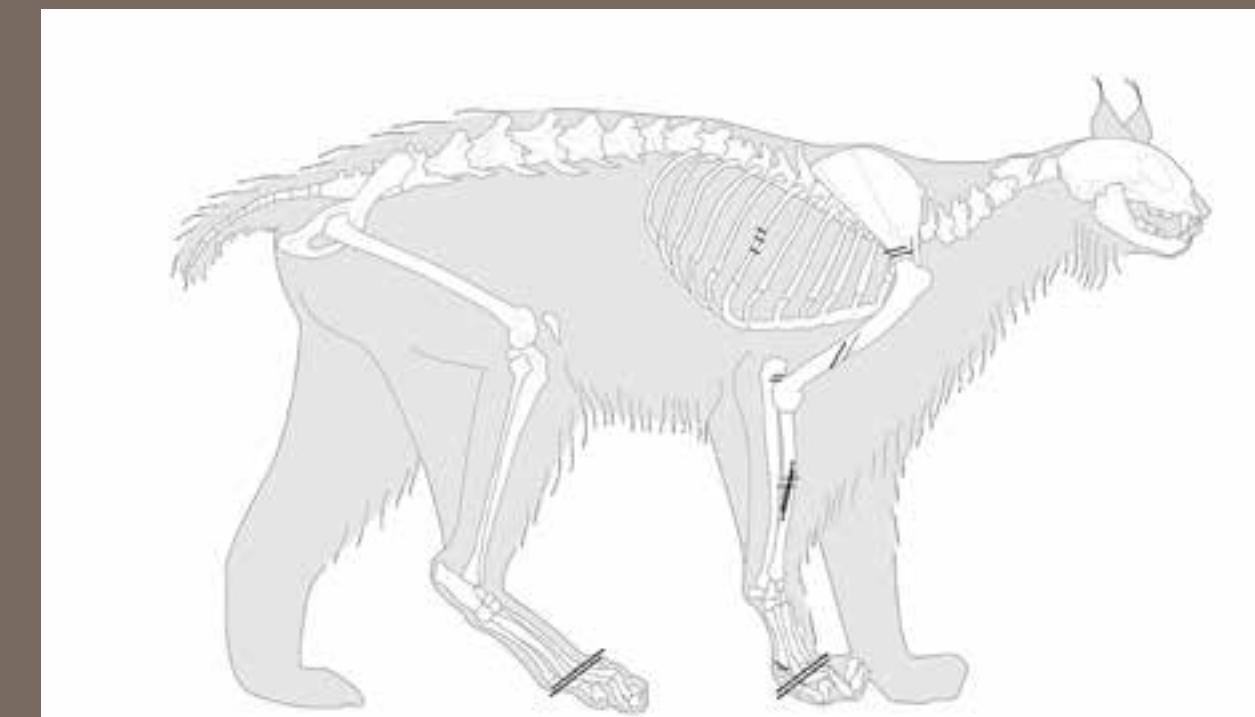

Ossos fracturats d'aus i restes de peixos. Cova de Nerja (Nerja).

Huesos fracturados de aves y restos de peces. Cueva de Nerja (Nerja).

Fractured bird bones and fish remains. Nerja cave (Nerja).

Flor i fruits de servera (*Sorbus sp.*) actual i carbonitzats de Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Flor y frutos de serbal (*Sorbus sp.*) actual y carbonizados de Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Current flowers and fruits of rowan (*Sorbus sp.*) and carbonized fruits from Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Camarina (*Corema album*) actual i llavors del Paleolític de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Camariña (*Corema album*) actual y semillas de camariña del Paleolítico de Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Modern Portuguese crowberry (*Corema album*) and Paleolithic Portuguese crowberry seeds from Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Ossos fracturats de linx (*Lynx sp.*). Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Huesos fracturados de lince (*Lynx sp.*). Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Fractured bones of lynx (*Lynx sp.*). Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Pi pinyer actual i restes carbonitzades de pinyes i closques de pinyó (*Pinus pinea*) de Cueva de Nerja (Nerja).

Pino piñonero actual y restos carbonizados de piñas y cáscaras de piñón (*Pinus pinea*) de Cueva de Nerja (Nerja).

Stone pine (*Pinus pinea*) and carbonised remains of pine cone scales and pine nut shells from Nerja cave (Nerja).

2.1.4. Unes mans hàbils

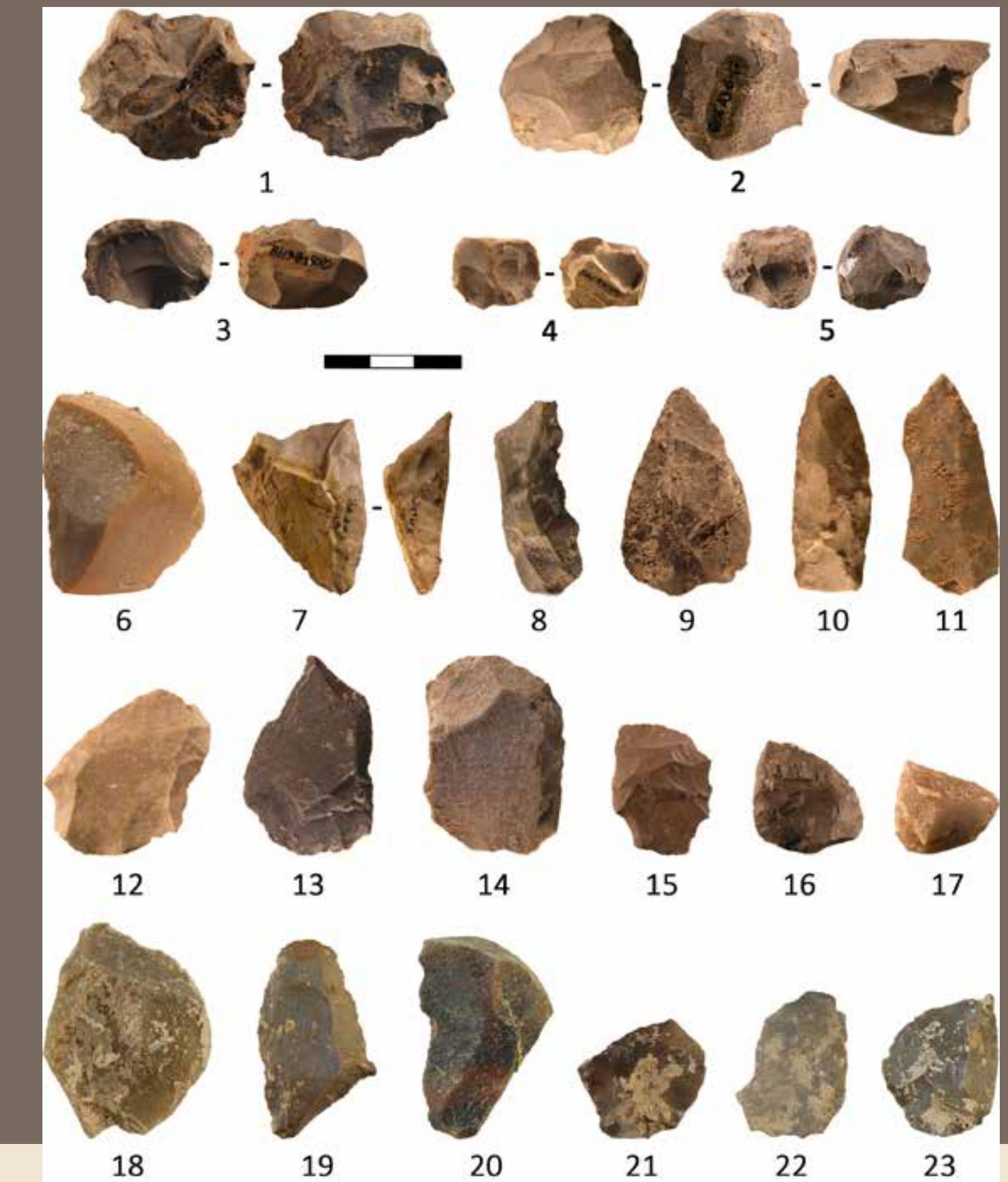
La indústria lítica i òssia reflecteix l'evolució cultural de les societats prehistòriques. Es constata un aprofitament intensiu de les matèries primeres i l'ús de matèries peribles. Es van fabricar utensilis per a activitats de diferents tipus, com la caça i el processament d'aliments o la confecció de teixits (vegetals i animals), fins a aquells emprats en la fabricació d'ornaments, la preparació de colorants i l'elaboració de representacions artístiques.

2.1.4. Unas manos hábiles

La industria lítica y ósea reflejan la evolución cultural de las sociedades prehistóricas. Se constata un aprovechamiento intensivo de las materias primas y el uso de materiales perecederos. Se fabricaron útiles para actividades de diferentes tipos, como la caza y procesado de alimentos, o la confección de tejidos (vegetales y animales), hasta aquellos empleados en la fabricación de adornos, la preparación de colorantes y la elaboración de representaciones artísticas.

2.1.4. Skilfull hands

The lithic and bone industries reflect the cultural evolution of prehistoric societies. There is evidence of an intensive use of lithic raw materials and the use of perishable materials. Tools were made for different types of activities, such as hunting and food processing, or the manufacture of textiles (plant and animal) or ornaments, pigment processing and the elaboration of motifs or artistic representations.

Indústria lítica del Mesolític de la Cueva de la Cocina (Dosaigües).

Industria lítica del Mesolítico de la Cueva de la Cocina (Dos Aguas).

Lithic tools from the mesolithic site of Cueva de la Cocina (Dos Aguas).

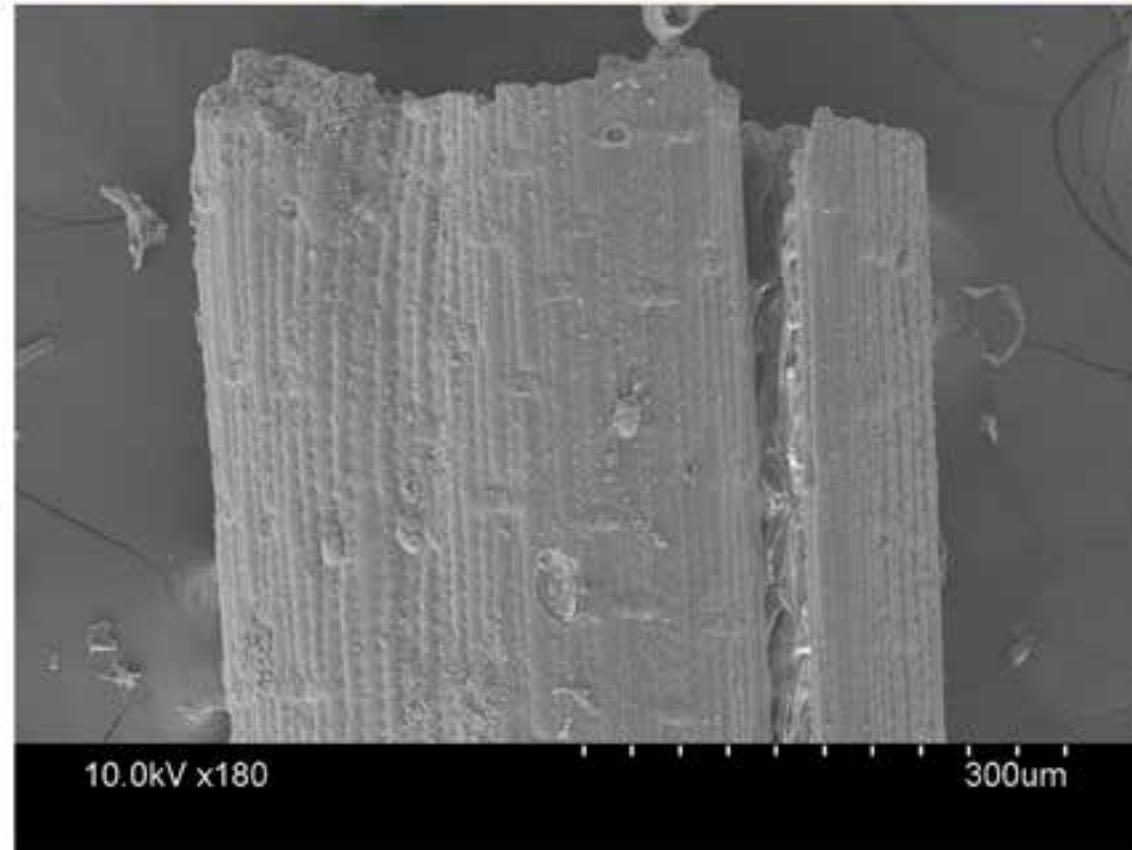

Arpons magdalenians de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Arpones magdalenenses de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Magdalenian harpoon from Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Planta d'espart (*Stipa tenacissima*) i restes carbonitzades de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

1 mm

Planta de esparto (*Stipa tenacissima*) y restos carbonizados de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Corda d'espart epipaleolítica de les Coves de Santa Maira (Castells de Castells).

Esparto plant (*Stipa tenacissima*) and charred remains of the Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Cuerda de esparto epipaleolítica de les Coves de Santa Maira (Castells de Castells).

Mesolithic esparto rope from Coves de Santa Maira (Castells de Castells).

2.1.5. Art i simbolisme: comunicació complexa

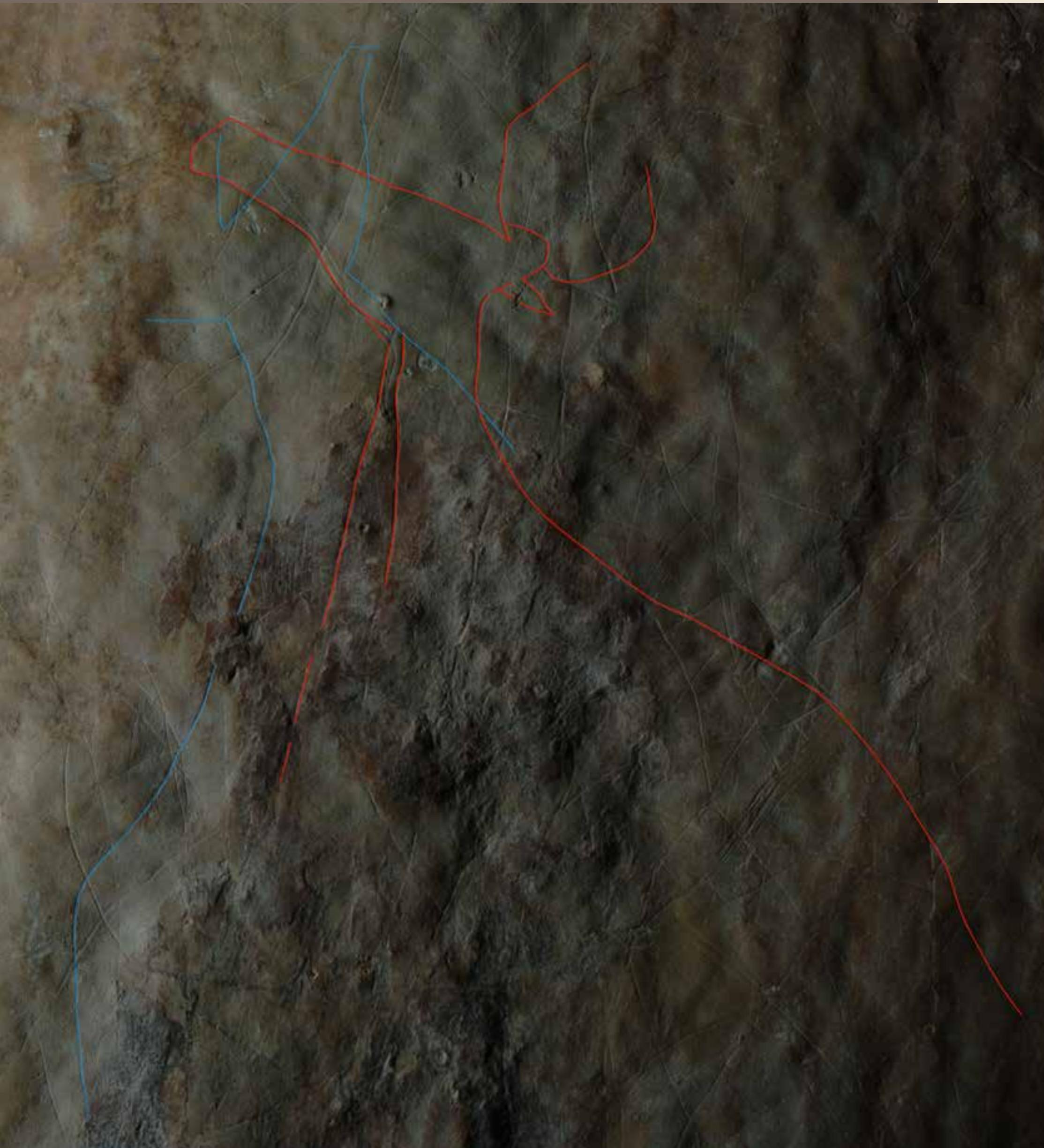
La formidable col·lecció de plaquetes gravades i pintades de la Cova del Parpalló va motivar la línia d'investigació en art prehistòric que s'ha mantingut i ampliat fins a l'actualitat, amb estudis d'art parietal, moble, pigments, objectes d'ornament, etc. Recentment, el Laboratori ha col·laborat en la datació i l'adscripció d'art parietal neandertal.

2.1.5. Arte y simbolismo: comunicación compleja

La formidable colección de plaquetas grabadas y pintadas de la Cova del Parpalló motivó la línea de investigación en arte prehistórico que se ha mantenido y ampliado hasta la actualidad, con estudios de arte parietal, mueble, pigmentos, objetos de adorno, etc. Recientemente, el Laboratorio ha colaborado en la datación y adscripción de arte parietal neandertal.

2.1.5. Art and symbolism: a complex language

The impressive collection of engraved and painted plaquettes from Cova del Parpalló motivated the prehistoric art line of research that has been maintained and developed to the present day, with studies on subjects such as parietal art, portable art, pigments, and personal ornaments. Recently, the laboratory has collaborated on the reassessment and dating of Neanderthal parietal art.

Urs gravats pre-magdalenians en la Cova de les Meravelles (Gandia).

Uros grabados pre-magdalenenses en la Cova de les Meravelles (Gandía).

Pre-magdalenian engraved aurochs from Cova de les Meravelles (Gandia).

Ullal de linx perforat de l'Aurinyacià de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Canino de lince perforado del Auriñaciense de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Lynx canine from the Aurignatian levels of Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Closques perforades de les Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Conchas perforadas de les Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Perforated shells from Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

2.1.6. Conèixer millor als nostres ancestres

La innovació en els mètodes d'investigació ha permès l'anàlisi de les restes humans i ha proporcionat informació sobre la dieta, l'estat físic, la salut i les pràctiques funeràries.

2.1.6. Conocer mejor a nuestros ancenstros

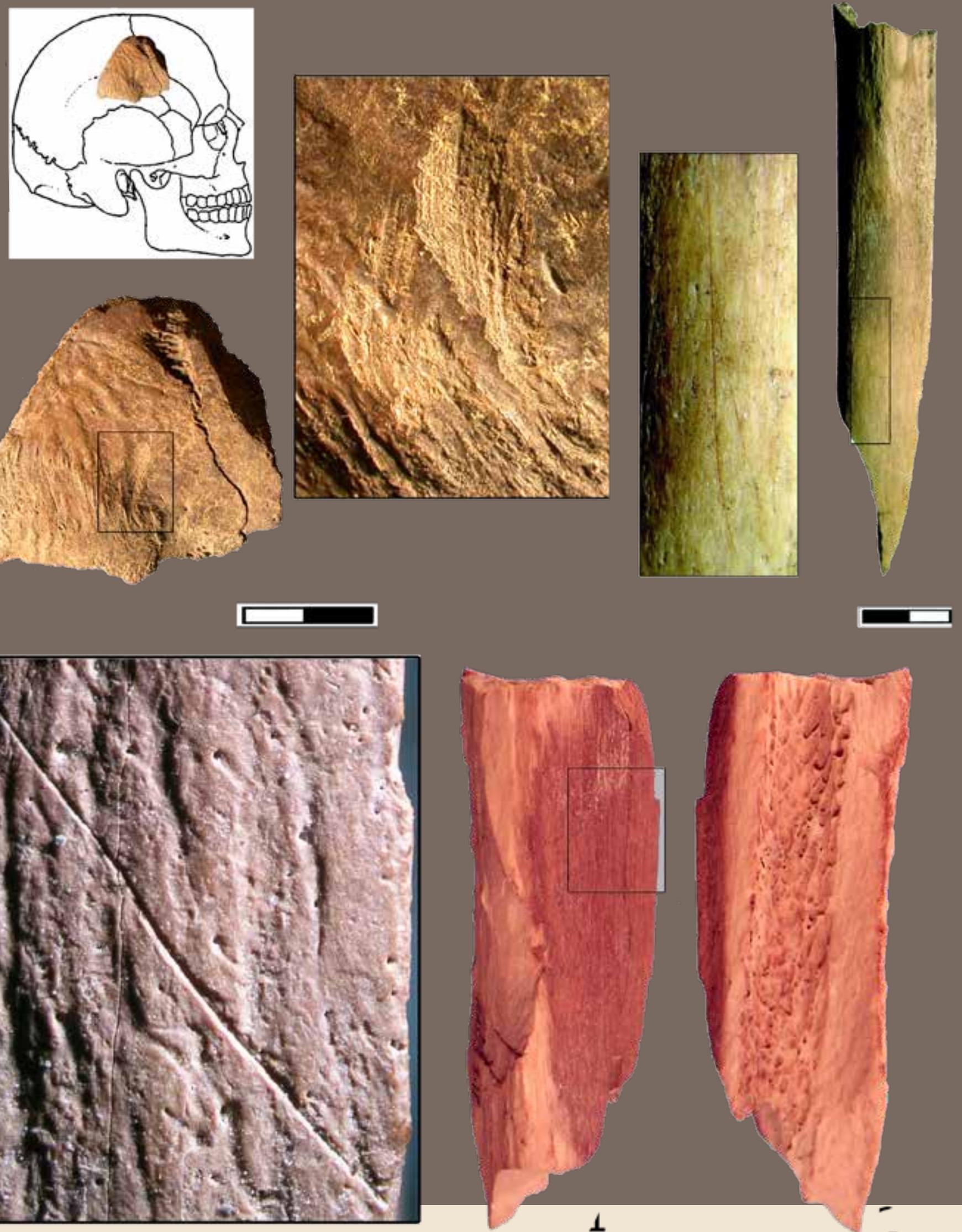
La innovación en los métodos de investigación ha posibilitado el análisis de los restos humanos proporcionando información sobre la dieta, el estado físico, la salud y las prácticas funerarias.

2.1.6. Discovering our ancestors

New research methods have allowed us to analyse human remains, providing information on their diet, physical conditions, health and burial practices.

Ossos humans amb marques de tall d'un utensili lític del mesolític de les Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Huesos humanos con marcas de corte de un útil lítico del Mesolítico de les Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

Human bones with cut marks produced with a lithic tool from the Mesolithic site of Coves de Santa Maira (Castell de Castells).

2.2. Neolític

El Neolític ha estat objecte de recerca constant pel gran canvi que significa, en la Història de la Humanitat, el pas a la producció d'aliments. A la península Ibèrica, les comarques centrals valencianes són unes zones privilegiades pel ric conjunt de jaciments que documenten l'arribada dels primers agricultors i ramaders. A més, s'ha treballat en altres regions ibèriques i europees per conèixer la diversitat dels grups neolítics i el seu impacte en els territoris.

2.2. Neolítico

El Neolítico ha sido objeto de investigación constante por el gran cambio que significa, en la Historia de la Humanidad, el paso a la producción de alimentos. En la península Ibérica, las comarcas centrales valencianas son unas zonas privilegiadas por el rico conjunto de yacimientos que documentan la llegada de los primeros agricultores y ganaderos. Además, se ha trabajado en otras regiones ibéricas y europeas para conocer la diversidad de los grupos neolíticos y su impacto en los territorios.

Vas ceràmic amforoide decorat amb pinta. Neolític. Mas d'Is (Penàguila, l'Alcoià). Museu Arqueològic Municipal Camilo Visedo Moltó, Alcoi

2.2. Neolithic

The Neolithic has been the object of constant research due to the immense transformation that the transition to food production represents in the history of mankind. In the Iberian Peninsula, the central Valencian regions are privileged areas due to the rich collection of sites that document the arrival of the first farmers. In addition work has been carried out in other Iberian and European regions to learn about the diversity of Neolithic groups and their impact on the territories.

Vaso cerámico anforoide con decoración peinada. Neolítico. Mas d'Is (Penàgila, l'Alcoià). Museu Arqueològic Municipal Camilo Visedo Moltó, Alcoy.

2.2.1. No només coves

La recerca s'ha dirigit a la definició de l'arribada del Neolític, la seqüència cultural i les diferències regionals. Gran part de les intervencions s'han realitzat en coves, però s'ha fet un esforç en la recerca dels primers poblat a l'aire lliure, com el del Mas d'Is (Penàguila).

2.2.1. No solo cuevas

La investigación se ha dirigido a la definición de la llegada del Neolítico, la secuencia cultural y las diferencias regionales. Gran parte de las intervenciones se han realizado en cuevas, pero se hizo un esfuerzo en la búsqueda de las primeras aldeas al aire libre, como la de Mas d'Is (Penàguila).

2.2.1. Not only caves

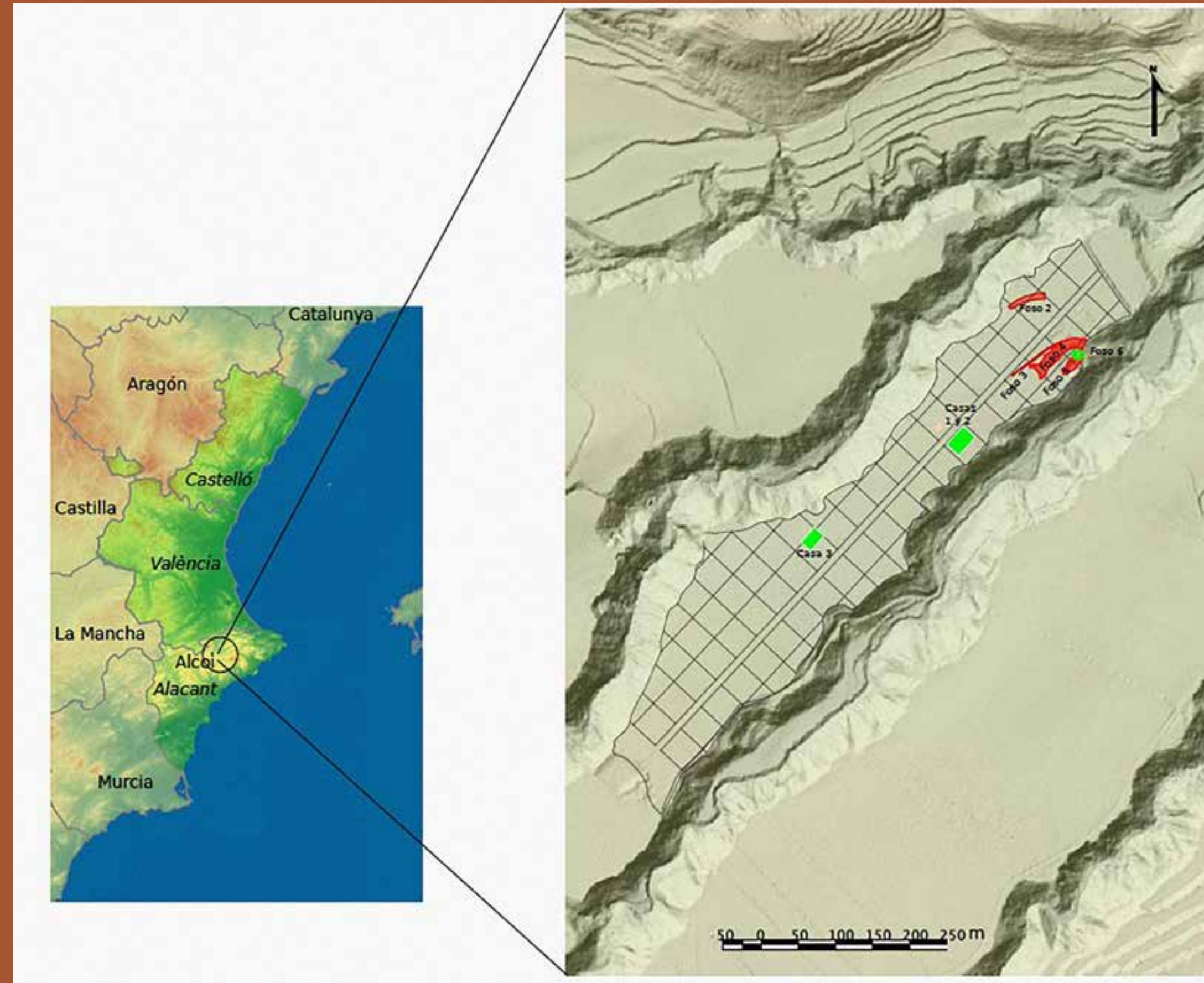
Research has allowed the determination of the arrival of the Neolithic, including its cultural sequence and regional differences. Most of the research has been conducted in caves, but an effort was made to find the first open-air villages, such as Mas d'Is (Penàguila).

Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Plànol del Mas d'Is (Penàguila).

Plano del Mas d'Is (Penàguila).

Map of Mas d'Is (Penàguila).

Cova de l'Or (Beniarrés).

Cova de l'Or (Beniarrés).

Cova de l'Or (Beniarrés).

2.2.2. Nous aliments

L'expansió del Neolític comporta la introducció de plantes i animals domèstics (exòtics) per amplis territoris europeus, des del seu focus de domesticació al Pròxim Orient. La carpologia i la zooarqueologia han identificat l'arribada dels primers cultius (blat, ordi, llentilles) i dels ramats (ovella, cabra, porc, vaca) a jaciments valencians i altres territoris. En totes les regions continuen aprofitant-se els recursos silvestres, però en menor mesura que els domèstics.

2.2.2. Nuevos alimentos

La expansión del Neolítico comporta la introducción de plantas y animales domésticos (exóticos), por amplios territorios europeos, desde su foco de domesticación en Próximo Oriente. La carpología y la zooarqueología han identificado la llegada de los primeros cultivos (trigo, cebada, lentejas) y de la cabaña ganadera (oveja, cabra, cerdo, vaca) a yacimientos valencianos y de otros territorios. En todas las zonas se siguen utilizando los recursos silvestres, en menor medida que los domésticos.

2.2.2. New foods

The expansion of the Neolithic was accompanied by the introduction of domestic (exotic) plants and animals over vast swaths of Europe, from their domestication site in the Near East. Carpology and zooarchaeology have identified the arrival of the first crops (wheat, barley, lentils) and animals (sheep, goats, pigs, cows) at sites in Valencia and other territories. In all areas, wild resources were still used, albeit to a lesser extent than domestic ones.

Llavors cultivades i silvestres de la Cova de l'Or (Beniarrés) i cultivades de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

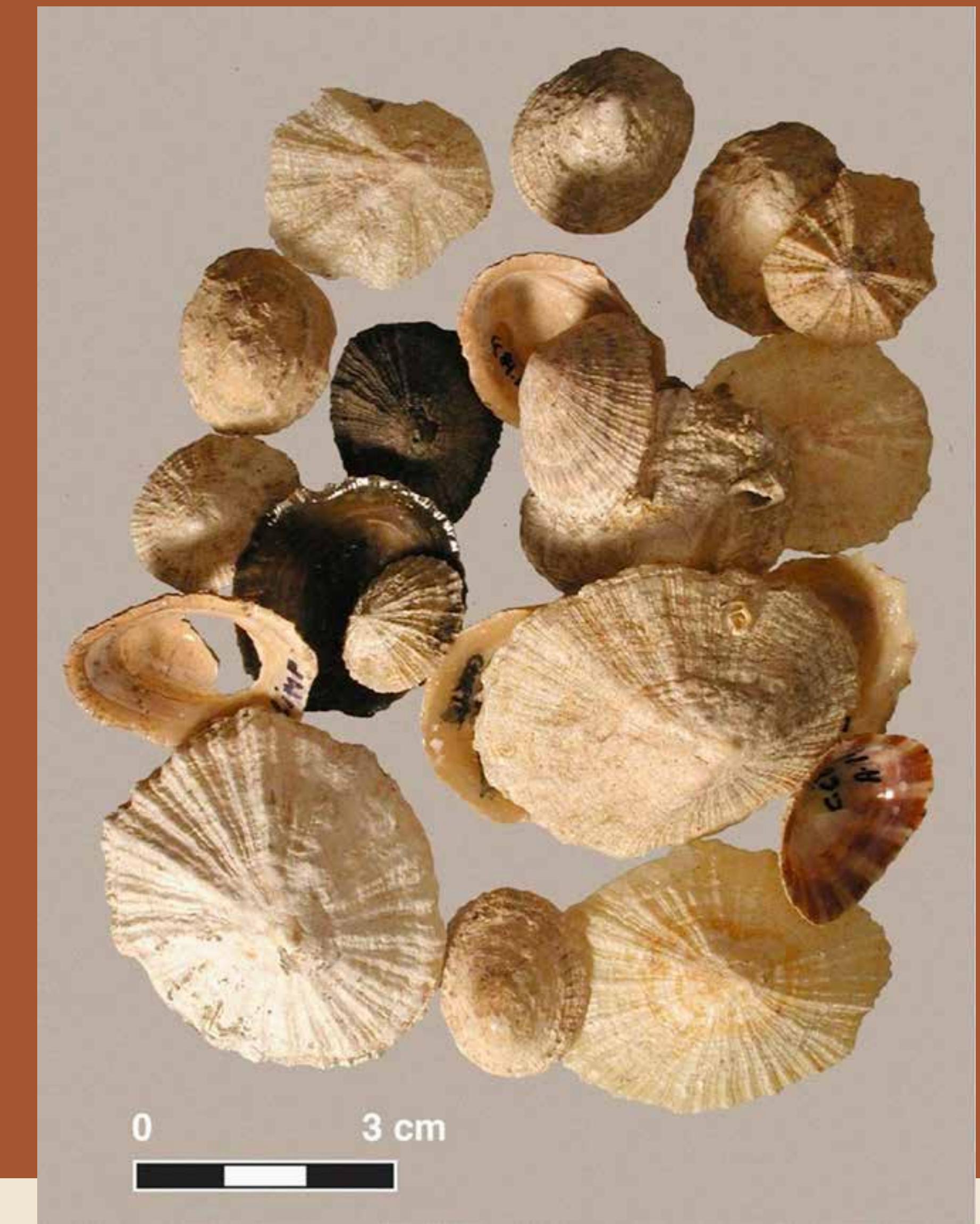
Semillas cultivadas y silvestres de la Cova de l'Or (Beniarrés) y cultivadas de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Cultivated and wild seeds from the Cova de l'Or (Beniarrés) and cultivated seeds from the Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Os de vaca de Cova de l'Or (Beniarrés) i petxines de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

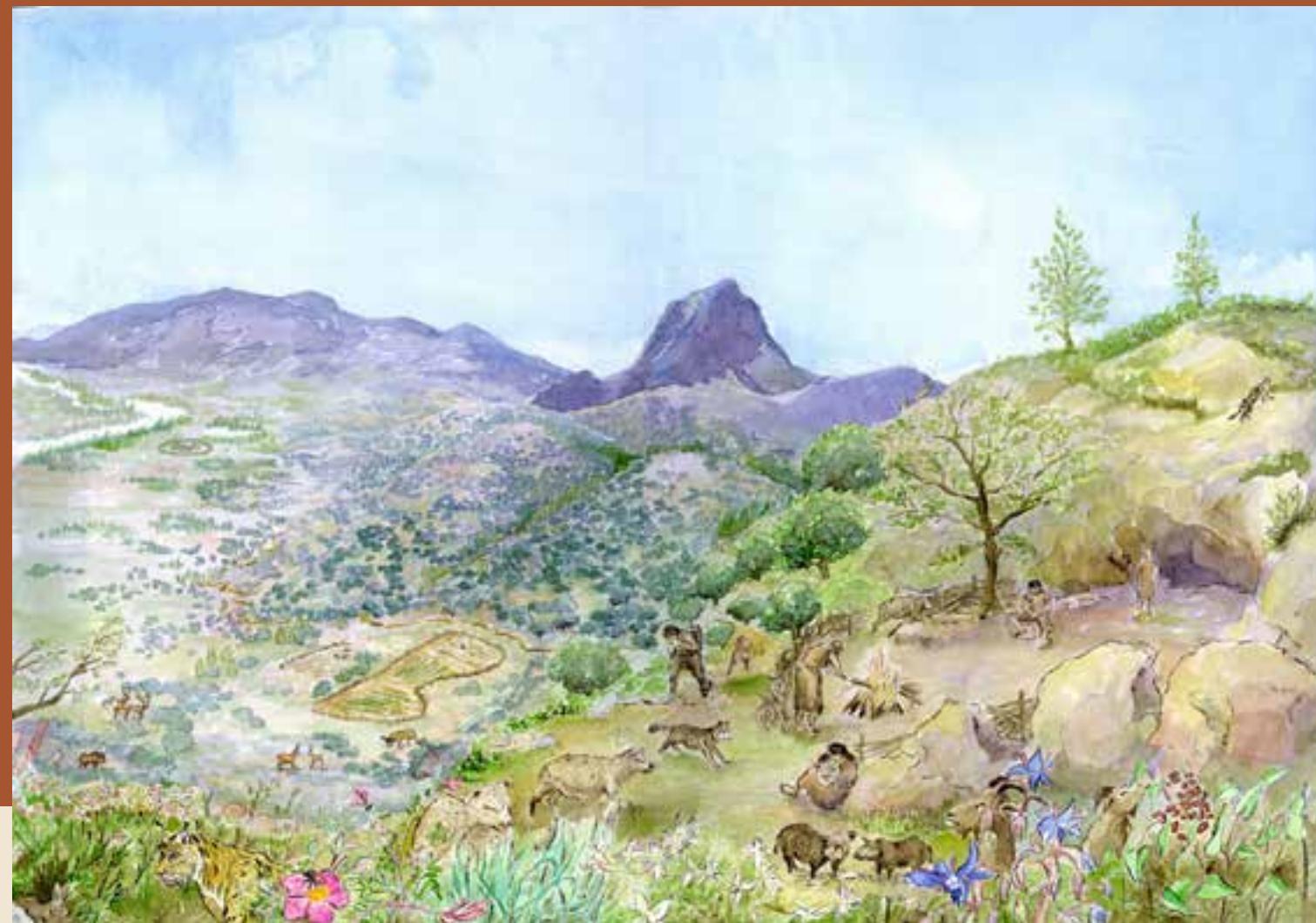

Hueso de vaca de Cova de l'Or (Beniarrés) y lapas de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Cow bone from Cova de l'Or (Beniarrés) and limpets from Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

2.2.3. Nous escenaris: camps, pastures i boscos

El Laboratori ha treballat en diverses regions d'Europa analitzant la construcció dels paisatges agrícoles i els seus efectes, com la desforestació. El sistema de producció neolític significa una nova manera de relacionar-se amb el medi ambient perquè els grups neolítics tenen un gran poder de modificació del territori, amb l'ús del foc o les destrals de pedra polida. Moltes coves funcionaren com a cledes o mallades i van generar potents nivells de corral.

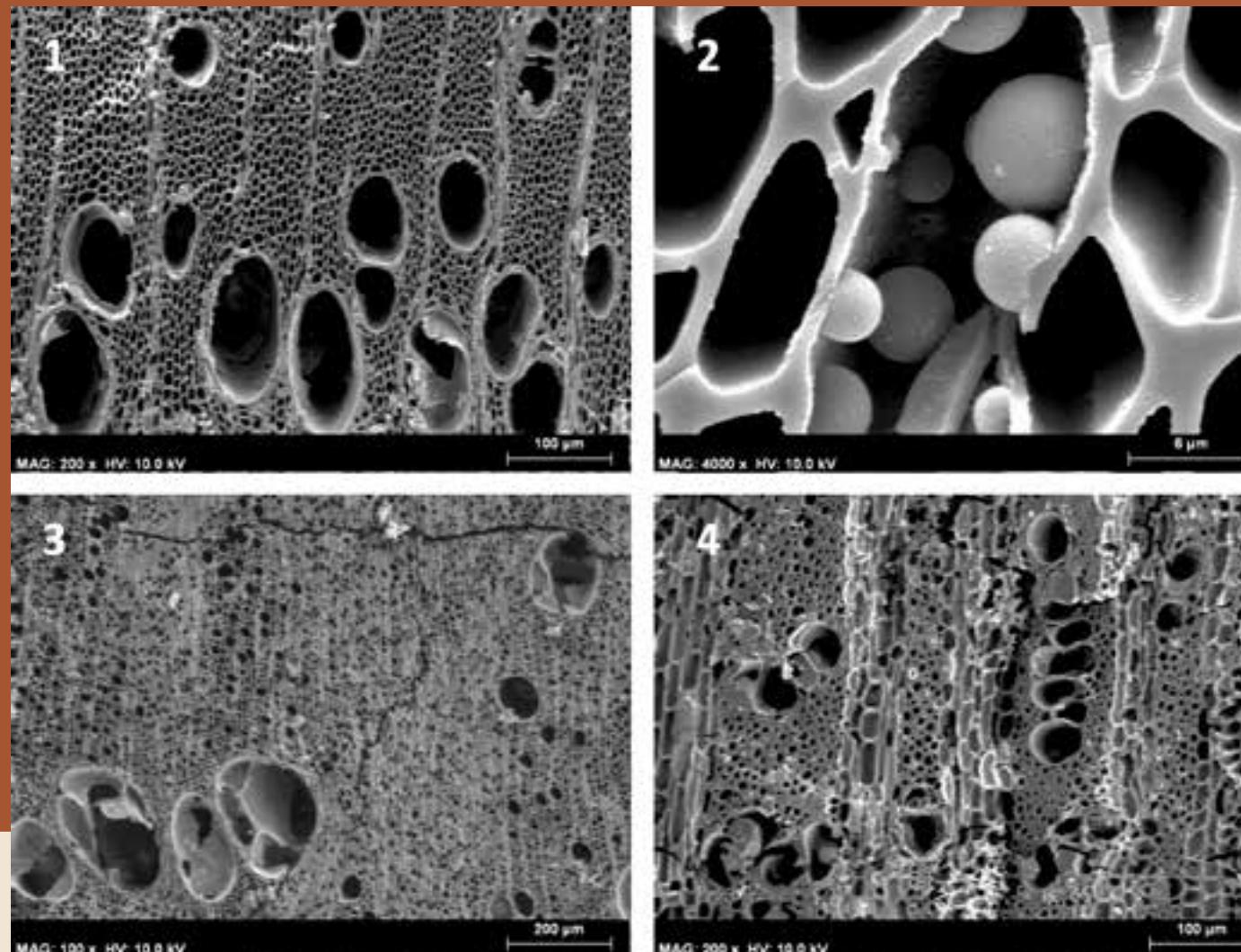
Paisatge agrícola de la Cova de l'Or. Dibuix de F. Giner 2007. Centre d'interpretació de la Cova de l'Or de Beniarrés i MARQ.

Paisaje agrícola de la Cova de l'Or. Dibujo de F. Giner 2007. Centro de interpretación de la Cova de l'Or de Beniarrés i MARQ.

Agricultural landscape of Cova de l'Or. Watercolor painting by F. Giner 2007. Centre d'interpretació de la Cova de l'Or de Beniarrés i MARQ.

2.2.3. Nuevos escenarios: campos, pastos y bosques

El Laboratorio ha trabajado en varias regiones de Europa analizando la construcción de los paisajes agrícolas y sus efectos, como la deforestación. El sistema de producción neolítico significa un nuevo modo de relacionarse con el medioambiente porque los grupos humanos tienen un gran poder de modificación del territorio, con el uso del fuego o las hachas de piedra pulida. Muchas cuevas funcionaron como rediles dejando potentes niveles de corral.

Fusta carbonitzada de la Cova de l'Or. 1, 2 Freixe. 3 Roure garriguenc. 4 Ullastre.

Madera carbonizada de la Cova de l'Or. 1, 2 Fresno. 3 Quejigo. 4 Acebuche.

Carbonised wood from the Cova de l'Or. 1, 2 Ash. 3 Oak. 4 Holly tree.

2.2.3. New scenarios: fields, pastures and forests

The Laboratory has worked in several regions of Europe analysing the construction of agricultural landscapes and their effects, such as deforestation. The Neolithic production system implies a new way of relating to the environment. Human groups have a great capacity to modify their territory through the use of fire or polished stone tools. Many caves were used as sheepfolds leaving important *fumier* deposits.

Nivells de corral de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Niveles de corral de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Fumier deposits from Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Ceràmica de Cova de Nerja (Nerja).

Cerámica de Cueva de Nerja (Nerja).

Ceramic vessel from Nerja Cave (Nerja).

2.2.4. Creant materials

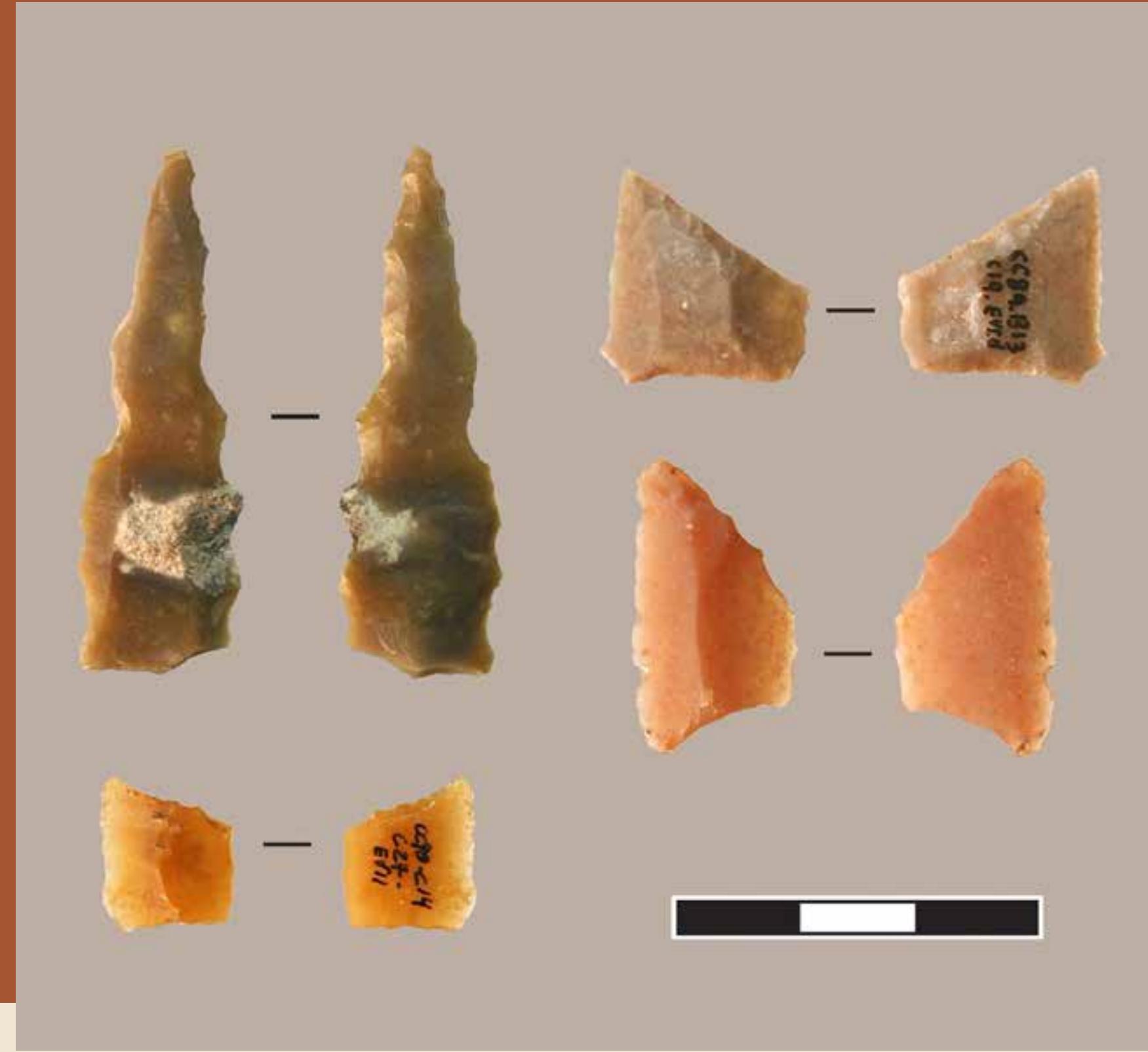
La investigació del Laboratori ha abastat diferents aspectes relacionats amb la variabilitat cultural de les noves tecnologies del Neolític (ceràmica, pedra polida). A més, es continuen investigant altres objectes elaborats en pedra tallada i l'os treballat.

2.2.4. Creando materiales

La investigación del Laboratorio ha abarcado diferentes aspectos relacionados con la variabilidad cultural de las nuevas tecnologías del Neolítico (cerámica, piedra pulida), además de otros objetos realizados en piedra tallada y en hueso trabajado.

2.2.4. Creating materials

The Laboratory's research has covered different topics related to the cultural variability of the new Neolithic technologies (ceramics, polished stone), as well as other objects made of carved stone and worked bone.

Indústria lítica de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Industria lítica de la Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Stone tools from Cova de les Cendres (Teulada-Moraira).

Objectes d'os de la Cova de Nerja (Nerja).

Objetos de hueso de la Cueva de Nerja (Nerja).

Objects made out of bone from Nerja cave (Nerja).

2.2.5. Restes humans

Les dades aportades pel registre funerari neolític s'han renovat els darrers anys atenent a l'aplicació de noves tècniques d'anàlisi, com els estudis de paleodieta i d'ADN antic.

Des del Departament s'ha col·laborat en la recuperació del genoma de mostres procedents de contextos neolítics, entre els quals del Neolític antic cardial, que permet reconstruir les línies evolutives que colonitzen progressivament el Mediterrani, probablement des de poblacions d'origen anatòlic.

2.2.5. Restos humanos

Los datos aportados por el registro funerario neolítico se han renovado en los últimos años atendiendo a la aplicación de nuevas técnicas de análisis como los estudios de paleodieta y de ADN antiguo.

Desde el Departamento se ha colaborado en la recuperación del genoma de muestras procedentes de contextos neolíticos, entre ellos del Neolítico antiguo cardial, que permite reconstruir las líneas evolutivas que colonizan progresivamente el Mediterráneo desde, probablemente, poblaciones de origen anatólico.

2.2.5. Human remains

Data provided by the Neolithic funerary record have been reassessed in recent years with the application of new analytical techniques such as palaeodietary and ancient DNA studies.

The Department has collaborated in the recovery of the genome of samples from Neolithic contexts, including those from the Early Cardial Neolithic, which allows us to reconstruct the evolutionary lineage of populations, of probable Anatolian origin, that progressively colonised the Mediterranean.

Restes humanes de la Cova de La Sarsa (Bocairent).
Foto: Museu Arquelògic Municipal de Bocairent "Vicent Casanova".

Restos humanos de la Cova de La Sarsa (Bocairent). Foto: Museu Arquelògic Municipal de Bocairent "Vicent Casanova".

Human remains from the Cova de La Sarsa (Bocairent).
Photo: Museu Arquelògic Municipal de Bocairent "Vicent Casanova".

Restes humanes i vas amb decoració cardial de la Cova de La Sarsa (Bocairent).
Foto: Museu Arquelògic Municipal de Bocairent "Vicent Casanova".

Restos humanos y vaso de cerámica cardial de la Cova de La Sarsa (Bocairent).
Foto: Museu Arquelògic Municipal de Bocairent "Vicent Casanova".

Human remains and cardial pottery vase from Cova de La Sarsa (Bocairent).
Photo: Museu Arquelògic Municipal de Bocairent "Vicent Casanova".

2.2.6. Altres símbols, altre llenguatge

La riquesa del món simbòlic neolític dels agricultors i ramaders s'inicia amb els santuaris rupestres del primer Neolític (art Macrosquemàtic) i l'eclosió artística de l'art Llevantí. Les aportacions del personal investigador han estat nombroses, des de la documentació a la contextualització d'unes manifestacions considerades Patrimoni de la Humanitat (UNESCO).

2.2.6. Otros símbolos, otro lenguaje

La riqueza del mundo simbólico de los agricultores y ganaderos comienza con los santuarios rupestres del primer Neolítico (Arte Macrosquemático) y la eclosión artística del Arte Levantino. Las aportaciones de los investigadores/as han sido numerosas, desde la documentación a la contextualización de unas manifestaciones consideradas Patrimonio de la Humanidad (UNESCO).

2.2.6. Other symbols, other languages

The richness of the symbolic world of farmers and stockbreeders begins with the cave sanctuaries of the early Neolithic (Iberian Macroschematic Art) and the artistic emergence of Levantine Art. There have been many contributions from researchers working in this field, from recording to contextualisation of artistic expressions that are considered World Heritage Sites (UNESCO).

Cabra de Cova Remigia
(Ares del Maestrat).

Cabra de Cova Remigia
(Ares del Maestrat).

Goat from Cova Remigia
(Ares del Maestrat).

Coves de la Saltadora (Les Coves de Vinromà).

Coves de la Saltadora (Les Coves de Vinromà).

Coves de la Saltadora (Les Coves de Vinromà).

Cova dels Cavalls (Tirig).

Cova dels Cavalls (Tirig).

Cova dels Cavalls (Tirig).

Escena de caça de la Cova dels Cavalls.

Escena de caza de la Cova dels Cavalls.

Hunting scene from Cova dels Cavalls.

2.3. Els primers metalls

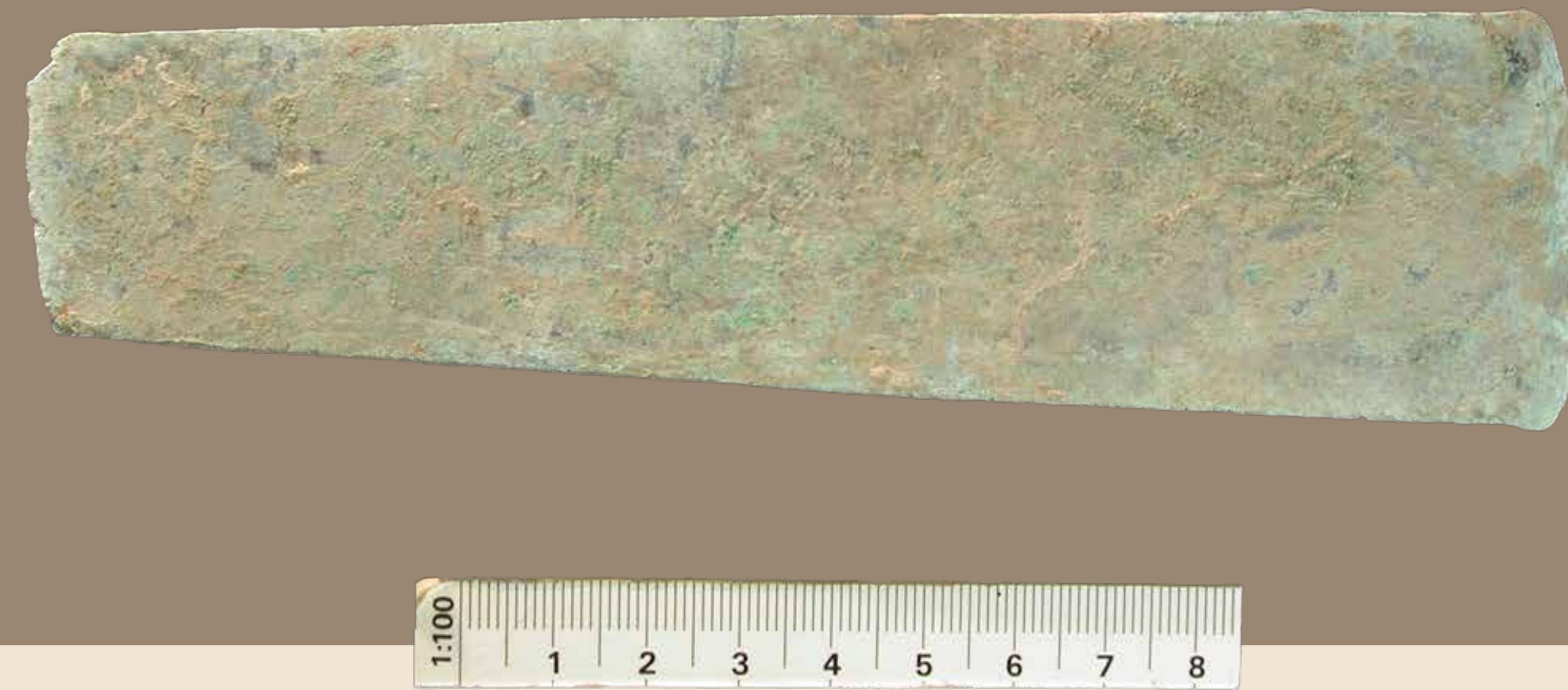
L'ús dels metalls significà una innovació tecnològica que immediatament transcendí a les esferes social, econòmica i simbòlica. No totes les zones disposaven de minerals metal·lífers, la qual cosa va condicionar els diferents ritmes de canvi entre les regions. Arqueològicament es distingeix entre l'Edat del Coure o Calcolític (III mil·lenni a.n.e.) i l'Edat del Bronze (II mil·lenni a.n.e.). Entre ambdós moments s'expandeix per bona part de l'Europa Occidental la ceràmica campaniforme.

2.3. Los primeros metales

El uso de los metales significa una innovación tecnológica que inmediatamente trascendió a esferas de lo social, económico y simbólico. No todas las regiones disponen de minerales metalíferos lo que condicionó los diferentes ritmos de cambio entre las regiones. Arqueológicamente, se distingue entre la Edad del Cobre o Calcolítico (III milenio a.n.e.) y la Edad del Bronce (II milenio a.n.e.). Entre ambos momentos se expande por buena parte de Europa Occidental la cerámica campaniforme.

2.3. The first metals

The use of metals is a technological innovation that immediately spread to social, economic and symbolic realms. Not all regions had metalliferous minerals, which affected the different rhythms of change between regions. Archaeologically, a distinction is made between the Copper or Chalcolithic Age (3rd millennium BCE) and the Bronze Age (2nd millennium BCE). Between these two periods, Bell Beaker pottery spread throughout much of Western Europe.

Destral plana. Calcolítico. La Vital (Gandia).

Hacha de cobre. Calcolítico. La Vital (Gandía).

Copper axe. Chalcolithic. La Vital (Gandía).

2.3.1. Jaciments i territori

Des del Laboratori d'Arqueologia s'han realitzat excavacions en poblats, coves de soterrament i coves corral, que són una mostra de la complexitat del poblament durant aquesta època.

Durant el Calcolític, les aldees agrícoles es distribueixen per zones amb bones terres de conreu i de pastures vora els rius. En l'Edat del Bronze, els poblats es localitzen en puigs o tossals que dominen les terres de conreu i alguns tenen sistemes de tancament amb fossats o murs.

2.3.1. Yacimientos y territorio

Desde el Laboratorio de Arqueología se han realizado excavaciones en poblados, cuevas de enterramiento y cuevas redil, que son muestra de la complejidad del poblamiento en esta época.

Durante el Calcolítico, las aldeas agrícolas se distribuyen por zonas con buenas tierras de cultivos y de pasto en las inmediaciones de los ríos. En la Edad del Bronce, los poblados se localizan en colinas o cabezos dominando las tierras de cultivo y algunos tienen sistemas de cierre como fosos o muros.

2.3.1. Sites and territory

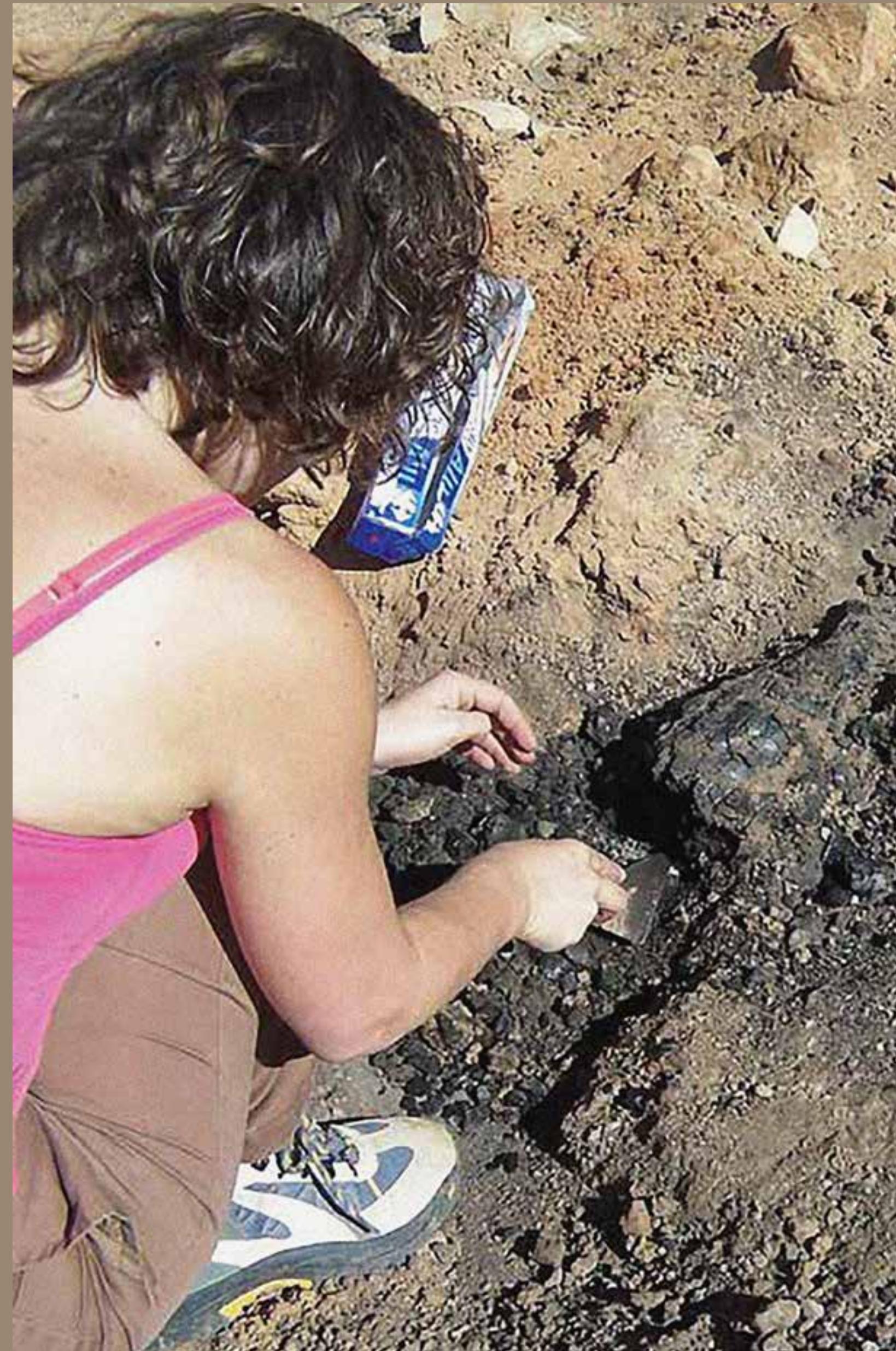
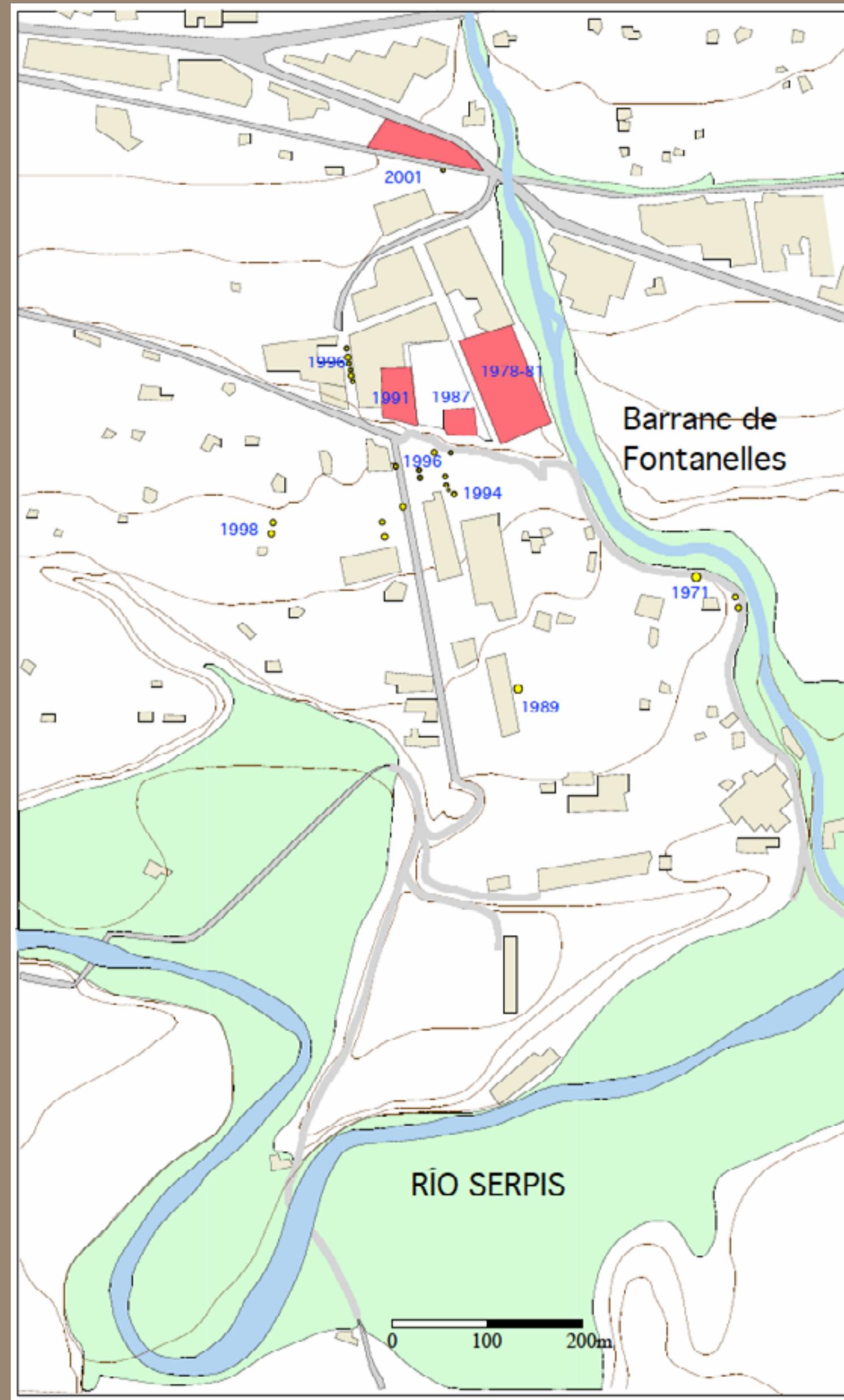
The Laboratory of Archaeology has conducted excavations in settlements, burial caves and sheepfold caves, which illustrates the complexity of settlement during this period.

During the Chalcolithic period, agricultural villages were distributed in areas with arable land and grazing land close to rivers. During the Bronze Age, the settlements are located on hills or ridges overlooking the farmland and some have enclosure systems such as moats or walls.

Poblat de Niuet (L'Alqueria d'Asnar).

Poblado de Niuet (L'Alqueria d'Asnar).

Niuet village (L'Alqueria d'Asnar).

Plànot de Les Jovades (Cocentaina).
Plano de Les Jovades (Cocentaina).
Map of Les Jovades village (Cocentaina).

Mostreig de fustes de construcció en la Lloma de Betxí (Paterna).

Muestreo de maderas de construcción en la Lloma de Betxí (Paterna).

Sampling of timber remains at Lloma de Betxí (Paterna).

La Mola d'Agres (Agres).

La Mola d'Agres (Agres).

La Mola d'Agres (Agres).

2.3.2. I arribà el metall

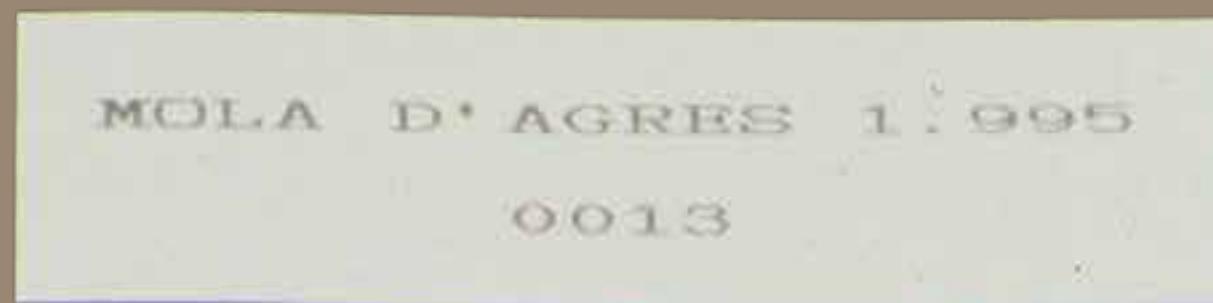
La metal·lúrgia implica un coneixement geològic per a localitzar els filons i tecnològic, per a fabricar forns de fosa i tot el procés d'obtenció del metall i la creació d'objectes. El País Valencià no disposa de minerals metal·lífers, per tant, els metalls procedeixen de zones properes com el sud-est peninsular. Un dels primers conjunts d'objectes de coure es va recuperar al jaciment de La Vital (Gandia). Les analisis d'isòtops de plom mostren que bona part del mineral de coure procedia d'Almeria.

2.3.2. Y llegó el metal

La metalurgia implica un conocimiento geológico para localizar los filones y tecnológico para realizar hornos de fundición y todo el proceso de obtención del metal y la creación de objetos. El País Valenciano no dispone de minerales metalíferos, por tanto, los metales proceden de zonas aledañas como el Sureste peninsular. Uno de los primeros conjuntos de objetos de cobre se recuperó en el yacimiento de La Vital (Gandia). Los análisis de isótopos de plomo muestran que buena parte del mineral de cobre procedía de Almería.

2.3.2. And the metal came

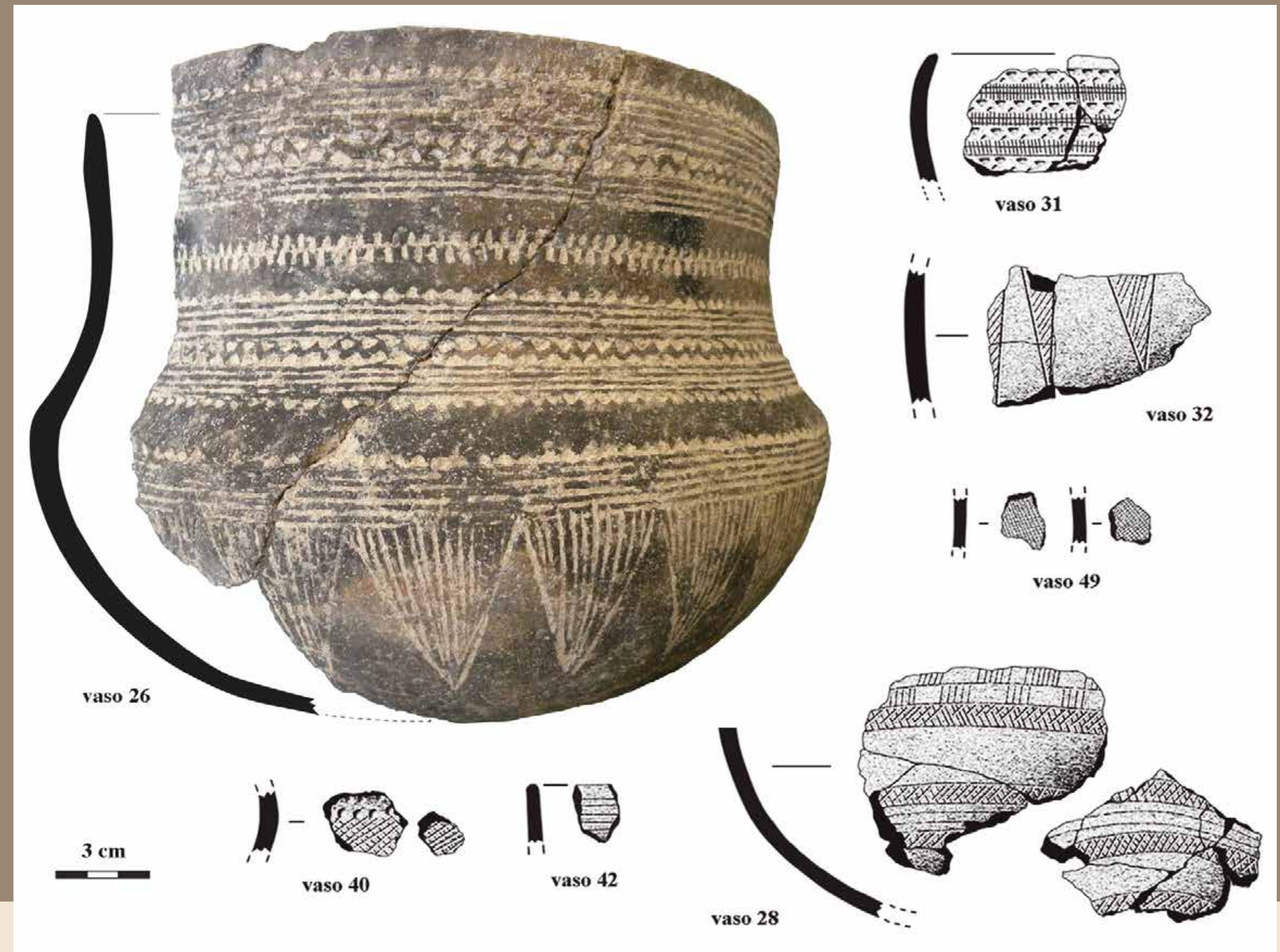
Metallurgy involves geological knowledge to locate the sources and technological knowledge to make smelting furnaces and the entire process of obtaining metal and creating objects. The País Valenciano has no metalliferous minerals, and therefore the metals came from neighbouring areas such as the southeast of the peninsula. One of the first sets of copper objects was discovered at La Vital site (Gandia). Lead isotope analyses reveal that a large part of the copper ore came from Almería.

Ganivet de bronze de la Mola d'Agres (Agres).

Cuchillo de bronce de la Mola d'Agres (Agres).

Bronze knife from Mola d'Agres (Agres).

Vas campaniforme de Quintaret (Montesa).

Vaso campaniforme de Quintaret (Montesa).

Bell Beaker from Quintaret (Montesa).

2.3.3. Intensificació agrícola

En l'Edat dels Metalls es manté el sistema agrícola i ramader. Les anàlisis de fauna realitzades al Laboratori han demostrat l'ús dels animals en vida per a obtenir productes derivats, com la llet, la força per la tracció o el fem per als camps. A més, s'han descobert objectes relacionats amb la producció de formatge o vasos per al consum de begudes alcohòliques.

2.3.3. Intensificación agrícola

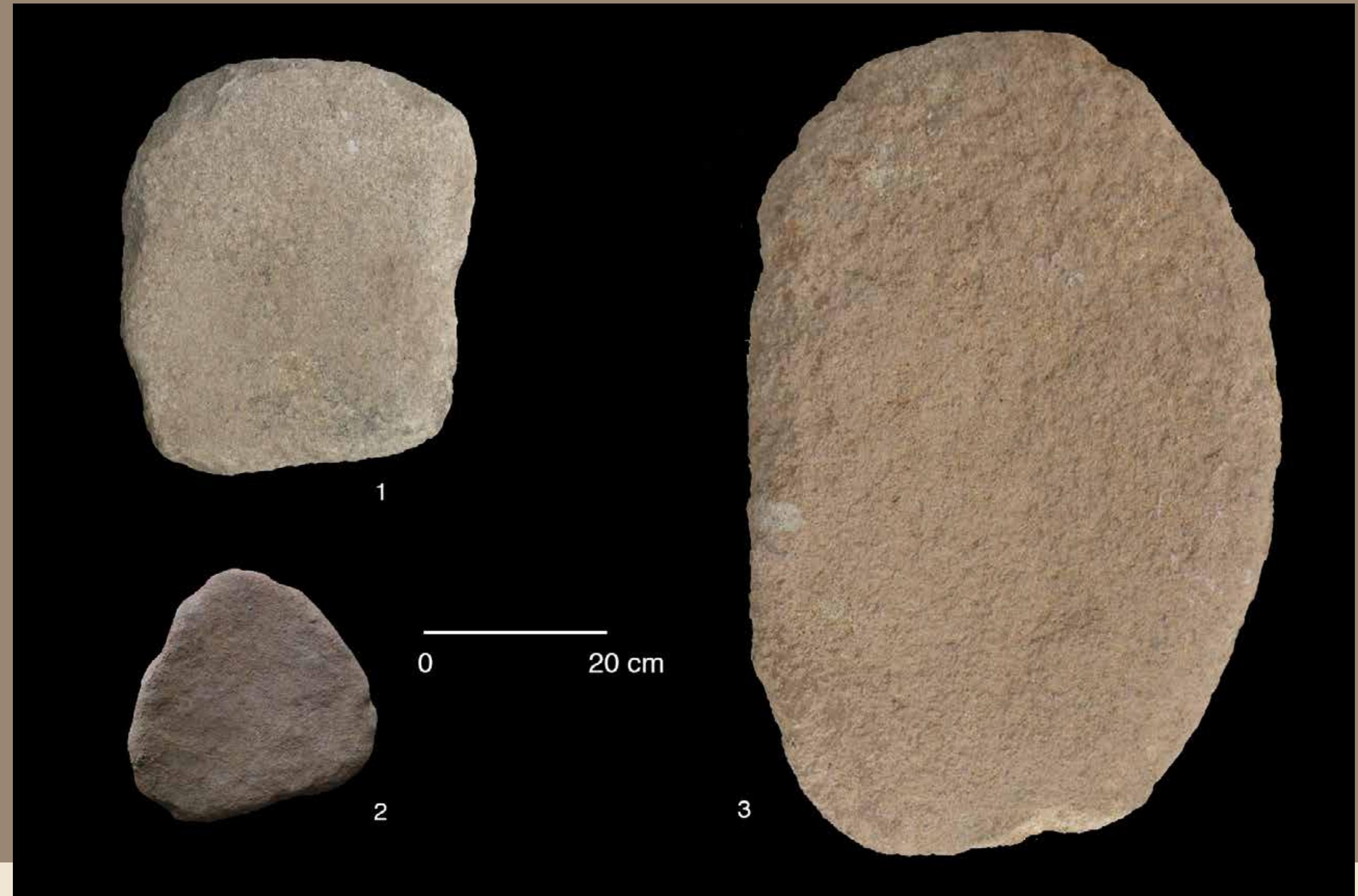
En la Edad de los Metales se mantiene el sistema agrícola y ganadero. Los análisis de fauna llevados a cabo en el Laboratorio han demostrado el uso de los animales en vida para obtener productos derivados como la leche, la fuerza para la tracción o el estiércol para los campos. Además, se han descubierto objetos relacionados con la producción de queso o vasos para el consumo de bebidas alcohólicas.

2.3.3. Agricultural intensification

During the Metal Age, the agricultural and animal farming system was maintained. Faunal analyses carried out in the Laboratory have demonstrated the use of living animals to obtain byproducts such as milk, traction power or manure for the fields. In addition, objects related to the production of cheese or vessels for the consumption of alcoholic beverages have been discovered.

Formatgera de Niuet (Alqueria d'Asnar).
Quesera de Niuet (Alqueria d'Asnar).
Cheese maker from Niuet (Alqueria d'Asnar).

Molins o moles de Quintaret (Montesa).

Molinos o muelas de Quintaret (Montesa).

Mills or “muelas” from Quintaret (Montesa).

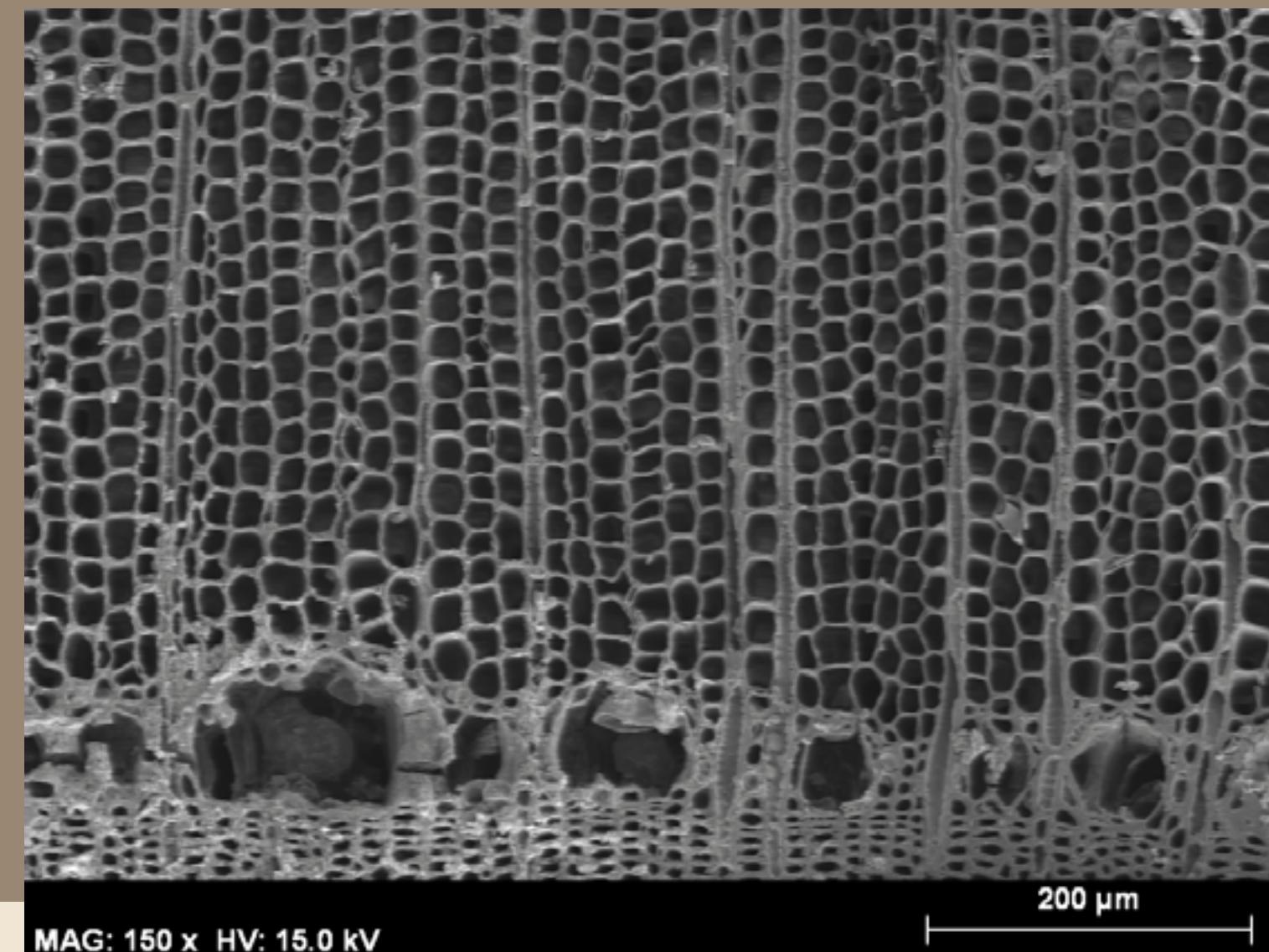
Fragments de formatgeres de La Falaguera (Alcoi).

Fragmentos de queseras de La Falaguera (Alcoi).

Cheese maker fragments from La Falaguera (Alcoi).

2.3.4. Un gust per l'exòtic

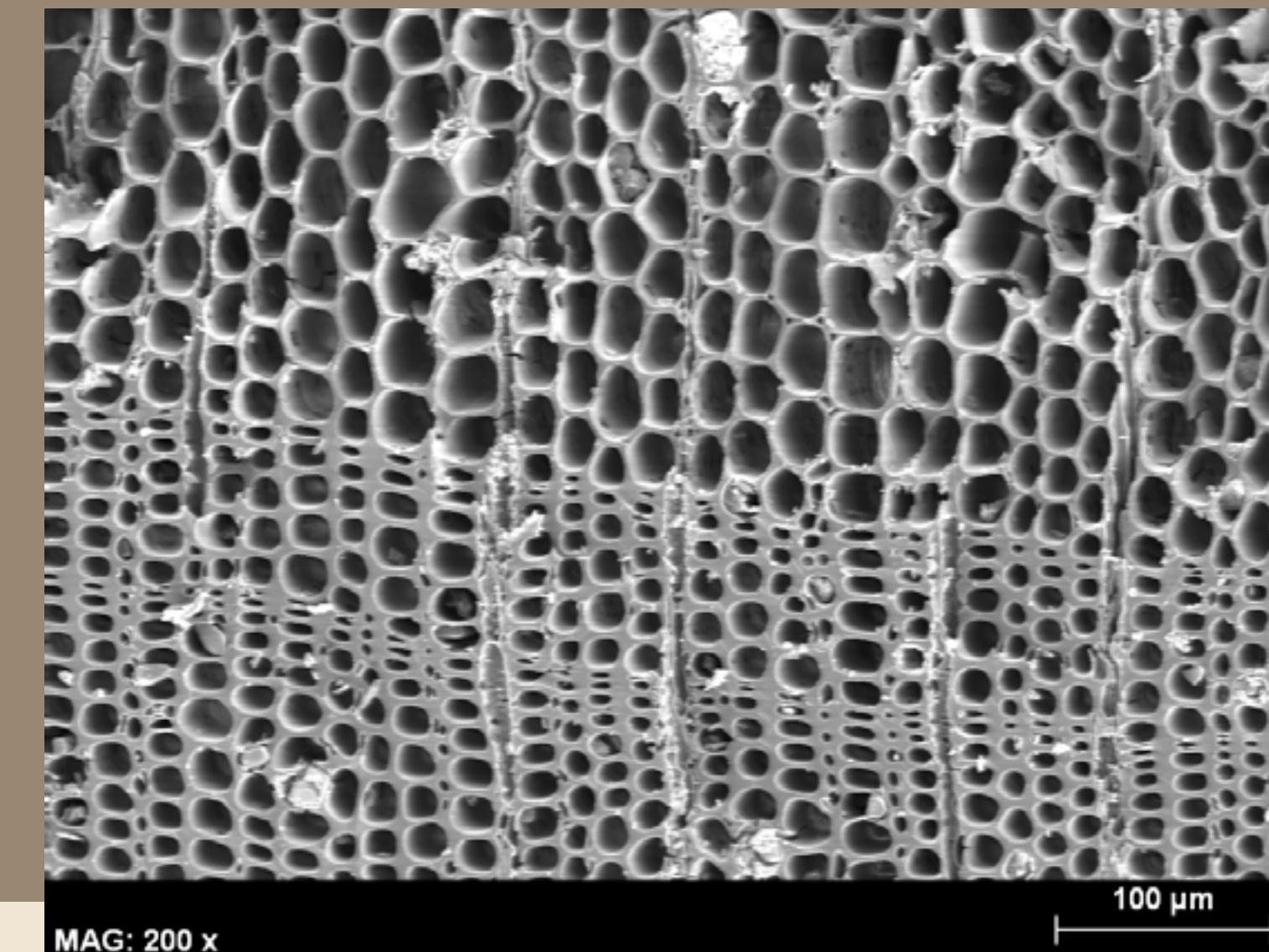
Durant l'Edat dels Metalls, les societats intercanvien productes procedents de llargues distàncies. Es tracta d'objectes o matèries primeres molt valorades. Per exemple, a la península Ibèrica apareixen objectes, com els botons de perforació en V, elaborats en ivori d'elefant (originaris d'Àfrica) o l'ambre de Sicília occidental. Les anàlisis de fustes han demostrat que en el període del Bronze de l'Egeu es comercia inclús amb fusta que es transporta a les illes per tal de realitzar els edificis, com a Dhaskalio i Akrotiri (Grècia).

Fusta de cedre del Líban (esquerra) y de xiprer (dreta) importada de Grècia continental (Akrotiri, Grècia).

2.3.4. Un gusto por lo exótico

Durante la Edad de los Metales, las sociedades intercambian productos procedentes de largas distancias. Se trata de objetos o materias primas muy valoradas. Por ejemplo, en la península Ibérica aparecen objetos, como los botones de perforación en V, elaborados en marfil de elefante (originarios de África) o ámbar de Sicilia occidental. Los análisis de maderas han demostrado que en el Bronce del Egeo se comercia incluso con madera que se transporta a las islas para realizar los edificios, como en Dhaskalio y Akrotiri (Grecia).

Madera de cedro del Líbano (izquierda) y de ciprés (derecha) importado de Grecia continental (Akrotiri, Grecia).

2.3.4. A taste in exoticism

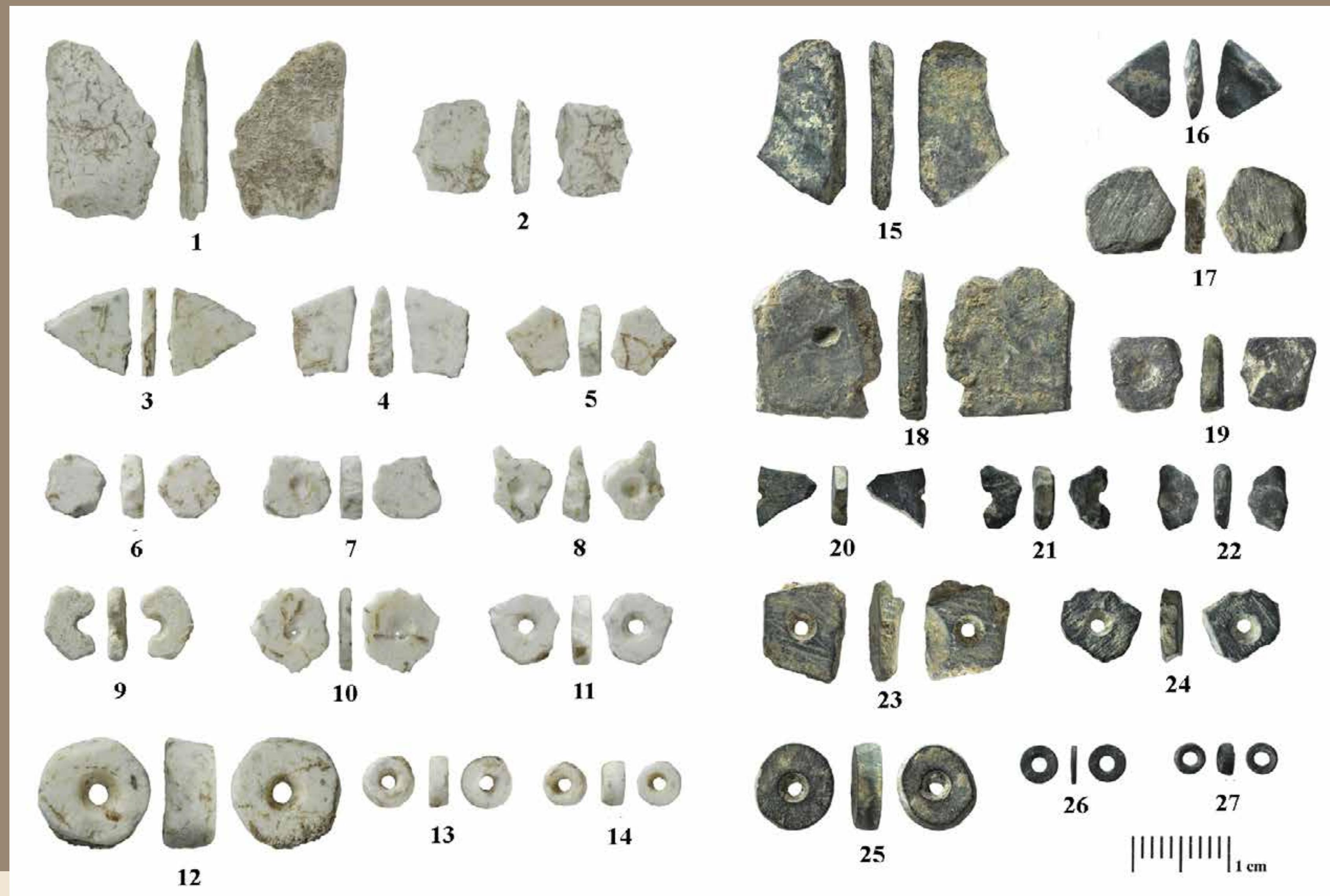
During the Metal Age, societies exchanged products over long distances. These were highly valued objects or raw materials. For example, in the Iberian Peninsula we found objects, such as the buttons with V-shaped perforations, made from elephant ivory (originally from Africa) or amber from western Sicily. Wood analyses have demonstrated that in the Aegean Bronze Age there was even trade in wood that was transported to the islands to make buildings, such as in Dhaskalio and Akrotiri (Greece).

Casa de Akrotiri (Santorini, Grècia).

Casa de Akrotiri (Santorini, Grecia).

House at Akrotiri (Santorini, Greece).

Perles de collar i altres en procés de fabricació de Quintaret (Montesa).

Cuentas de collar y otras en proceso de fabricación de Quintaret (Montesa).

Finished and unfinished beads from Quintaret (Montesa).

2.3.5. Un curiós ritual funerari

Durant el Calcolític, els soterraments són múltiples i es realitzen en cavitats on es depositen els difunts i els seus objectes funeraris. El Laboratori ha treballat en coves de soterrament com la Cova d'En Pardo o la Cova de la Pastora, on s'han documentat rituals complexos i ofrenes variades amb un elevat valor simbòlic.

Es produeix un canvi al final del període, amb l'aparició del vas campaniforme, quan els soterraments són individuals, que serà la forma predominant durant l'Edat del Bronze.

2.3.5. Un curioso ritual funerario

Durante el Calcolítico, los enterramientos son múltiples y se realizan en cavidades, donde se depositan los difuntos y sus ajuares. El Laboratorio ha trabajado en cuevas de enterramiento como la Cova d'En Pardo o la Cova de la Pastora, donde se han documentado rituales complejos y ofrendas variadas con alto valor simbólico.

Se produce un cambio al final del periodo, con la aparición del Vaso Campaniforme, cuando los enterramientos son individuales, que será la forma predominante durante la Edad del Bronce.

2.3.5. A curious funerary ritual

During the Chalcolithic period, burials were multiple individuals and were performed in caves, where the deceased and their grave goods were deposited. The Laboratory has worked in burial caves such as the Cova d'En Pardo and the Cova de la Pastora, where complex rituals and varied offerings with high symbolic value have been documented.

A change occurs at the end of the period with the appearance of the Bell Beaker pottery, when burials are individual, which is the predominant burial type during the Bronze Age.

Aixovars funeraris de la Cova de la Pastora (Alcoi).

Ajuares funerarios de la Cova de la Pastora (Alcoi).

Grave goods from Cova de la Pastora (Alcoi).

Vas campaniforme de l'enterramiento de La Vital (Gandia).

Vaso campaniforme del enterramiento de La Vital (Gandía).

Bell Beaker vessel from La Vital (Gandía).

2.4. Edat del Ferro

Els estudis desenvolupats pels investigadors i investigadores del Laboratori durant els darrers cent anys sobre les comunitats que visqueren al Mediterrani occidental durant el I mil·lenni a.n.e. han permès avançar en el coneixement de la profunda transformació social i econòmica que es va produir en aquest moment.

2.4. Edad del Hierro

Los estudios desarrollados por los investigadores e investigadoras del Laboratorio durante los últimos cien años sobre las comunidades que habitaron en el Mediterráneo Occidental durante el I milenio a.n.e. han permitido avanzar en el conocimiento de la profunda transformación social y económica que se produjo en este momento.

2.4. The Iron Age

The studies conducted by the Laboratory's researchers over the last 100 years on the communities that lived in the Western Mediterranean during the 1st millennium BCE have made it possible to advance our knowledge on the profound social and economic transformation that occurred at this time.

Representació de magraner sobre ceràmica de Edeta (Llíria).

Representación de granado sobre cerámica de Edeta (Liria).

Pomegranate tree painted on Iberian ceramic from Edeta (Liria).

2.4.1. La primera copa de vi

El vi va començar a produir-se i es va convertir amb rapidesa en un important element comercial al principi del I mil·lenni a.n.e. Al País Valencià es troben els cups més antics de la península Ibèrica, així com proves de la importància que va assolir aquest producte en diferents parts d'aquest territori.

2.4.1. La primera copa de vino

El vino empezó a producirse y se convirtió rápidamente en un importante elemento comercial a inicios del I milenio a.n.e. En el País Valenciano se encuentran los lagares más antiguos de la península Ibérica, así como diferentes evidencias de la importancia que adquirió este producto en distintas partes de este territorio.

2.4.1. The first glass of wine

Wine began to be produced and became quickly an important commercial element at the beginning of the 1st millennium BCE. The oldest wine presses in the Iberian Peninsula can be found in the País Valenciano, as well as evidence of the importance that this product acquired in different areas of this territory.

Àmfora de vi (Alt de Benimaquia, Dènia).

Ánfora de vino (Alt de Benimaquia, Denia).

Wine amphora (Alt de Benimaquia, Denia).

Cup de Las Pilillas (Requena).

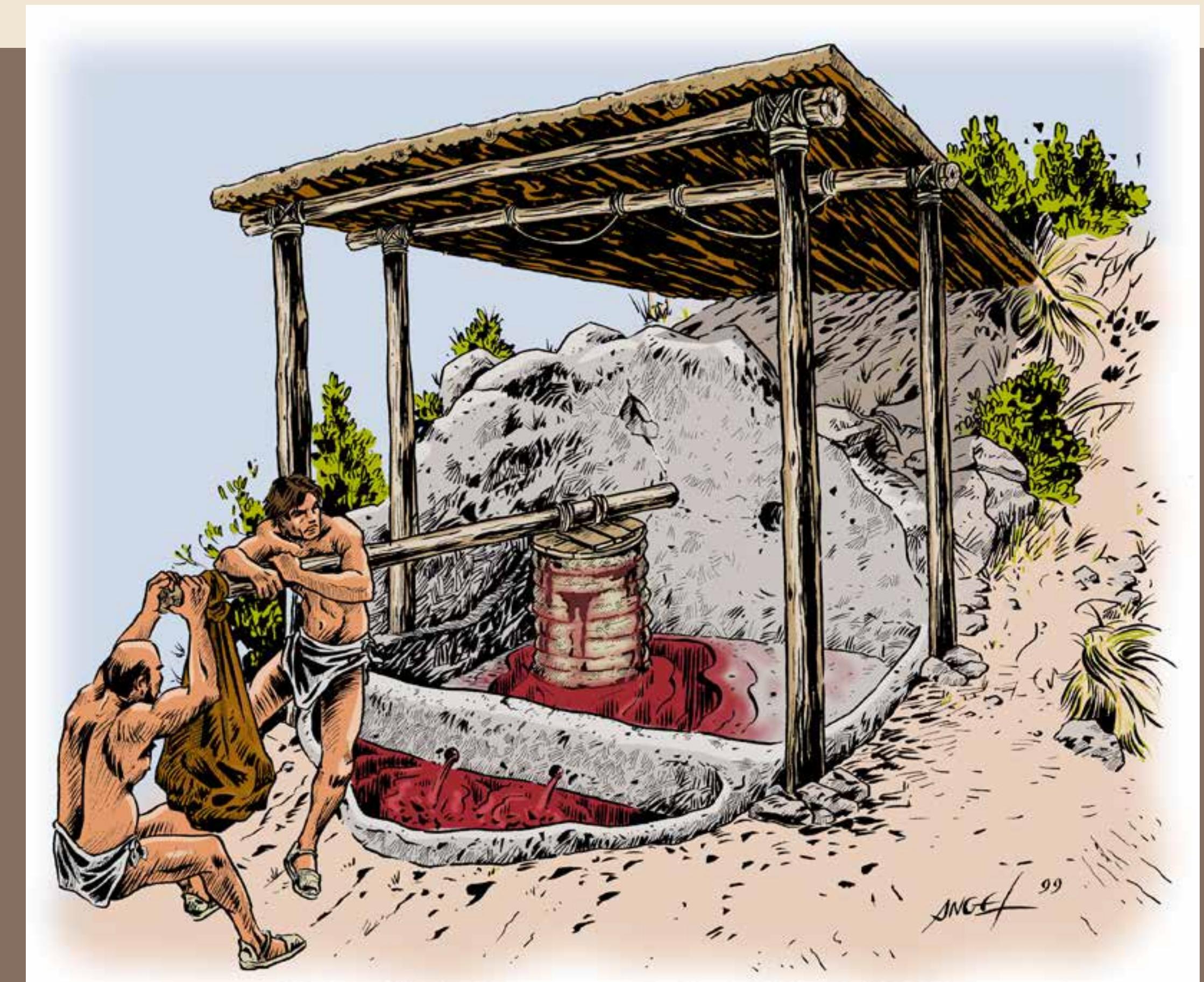
Lagar de Las Pilillas (Requena).

Wine press of Las Pilillas (Requena).

Reconstrucció d'un cup de Las Pilillas (Requena).

Reconstrucción del lagar de Las Pilillas (Requena).

Wine press reconstruction of Las Pilillas (Requena).

Cup de vi (Alt de Benimaquia, Dènia).

Lagar de vino (Alt de Benimaquia, Dénia).

Wine press (Alt de Benimaquia, Dénia).

2.4.2. Investigant sobre el mapa

Els estudis de paisatge i territori es van incorporar a l'arqueologia, procedents de la geografia, a la darreria del segle passat. Les dades s'obtenen principalment mitjançant prospeccions i es processen amb sistemes d'informació geogràfica (SIG). El Laboratori ha analitzat diferents territoris ibèrics de l'actual zona valenciana (Edeta, Arse, Kelin i Saiti, entre d'altres), i ha demostrat una gran diversitat d'assentaments, amb dimensions, estatus i funcions diferents.

Excavacions en el Pico de los Ajos (Yátova) (Fotografia: Miguel Tórtola).

2.4.2. Investigando sobre el mapa

Los estudios de paisaje y territorio se incorporaron a la arqueología, procedentes de la geografía, a finales del siglo pasado. Los datos se obtienen, principalmente, mediante prospecciones y se procesan con sistemas de información geográfica (SIG). El Laboratorio ha analizado diferentes territorios ibéricos de la actual zona valenciana (Edeta, Arse, Kelin y Saiti, entre otros), demostrando una gran diversidad de asentamientos, con tamaños, estatus y funciones diferentes.

Excavaciones en el Pico de los Ajos (Yátova) (Fotografía: Miguel Tórtola).

2.4.2. Researching on the map

Landscape and territorial studies were incorporated into archaeology from other disciplines such as Geography at the end of the last century. The data is primarily obtained through surveys and processed with geographic information systems (GIS). The Laboratory has analysed different Iberian territories in the current Valencian area (Edeta, Arse, Kelin and Saiti, among others), revealing a great diversity of settlements of different sizes, statuses and functions.

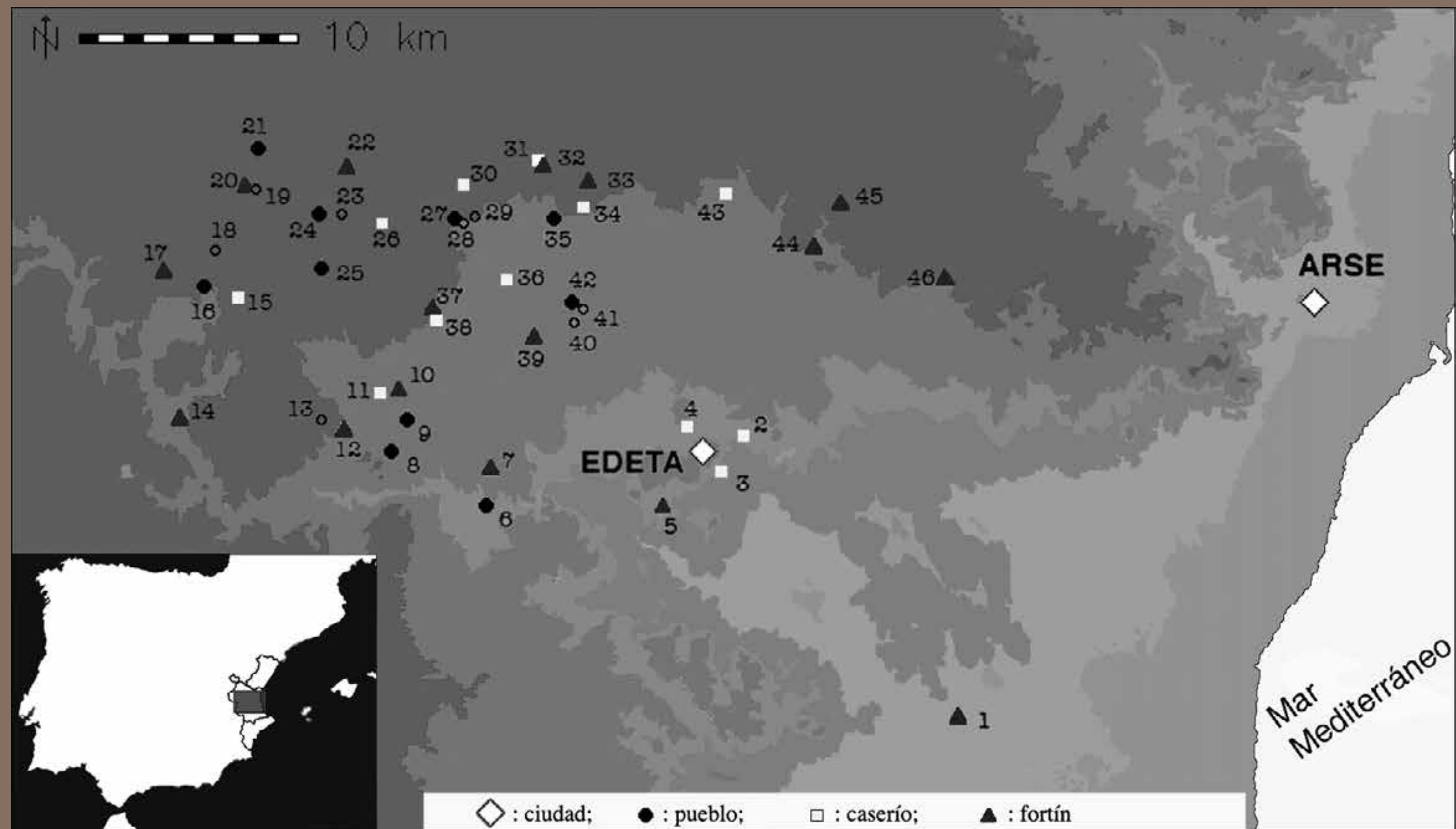
Excavations at Pico de los Ajos (Yátova) (Photo: Miguel Tórtola).

Estela de Sinarcas (Museu de Prehistòria de València).

Estela de Sinarcas (Museu de Prehistòria de València).

Stela of Sinarcas (Museu de Prehistòria de València).

Mapa del territori d'Edeta (Llíria).

Mapa del territorio de Edeta (Liria).

Map of Edeta territory (Liria).

2.4.3. Economia

El personal del Laboratori ha fet importants contribucions sobre la producció agrícola, la ramadera i sobre les diferents activitats artesanals i comercials d'aquestes comunitats. És un moment en què va nàixer una activitat econòmica en la qual l'orientació comercial va tenir un pes molt destacat.

2.4.3. Economía

El personal del Laboratorio ha hecho importantes contribuciones sobre la producción agrícola, la ganadería y las distintas actividades artesanales y comerciales de estas comunidades. Es un momento en el que la orientación comercial tuvo un papel destacado en la actividad económica.

2.4.3. Economy

The Laboratory staff has made important contributions to understand the agricultural production, livestock farming and the different craft and commercial activities of these communities. This was a time when commercial orientation played an important role in economic activity.

Tenalla de Coimbra del Barranco Ancho (Jumilla, Murcia).
Segle III a.n.e. (Museo Arqueológico Jerónimo Molina).

Tinaja de Coimbra del Barranco Ancho (Jumilla, Murcia).
Siglo III a.n.e. (Museo Arqueológico Jerónimo Molina).

Jar from Coimbra del Barranco Ancho (Jumilla, Murcia).
3rd century BCE. (Museo Arqueológico Jerónimo Molina).

Llavor de magrana (Tossal de les Basses, Alacant).

Semilla de granada (Tossal de les Basses, Alicante).

Pomegranate seed (Tossal de les Basses, Alicante).

Pic abocador amb forma de cap de senglar
(Caudete de las Fuentes).

Pico vertedor con forma de cabeza de jabalí
(Caudete de las Fuentes).

Wild boar's head-shaped pouring spout
(Caudete de las Fuentes).

Agulla d'os (Bastida de les
Alcusses, Moixent).

Aguja de hueso (Bastida de les
Alcusses, Mogente).

Bone needle (Bastida de les
Alcusses, Mogente).

1
0

Ossos de cabra.

Huesos de cabra.

Goat bones.

2.4.4. Món colonial

L'estudi de l'expansió fenícia i del món púnic, un dels primers fenòmens complexos i globals de la societat occidental, ha portat el Laboratori a excavar en diversos territoris de la Mediterrània, com ara el Marroc, Sardenya o Tunísia.

2.4.4. Mundo colonial

El estudio de la expansión fenicia y del mundo púnico, uno de los primeros fenómenos complejos y globales de la sociedad occidental, ha llevado al Laboratorio a excavar en diversas geografías del Mediterráneo, como Marruecos, Cerdeña o Túnez.

2.4.4. Colonial world

The study of the Phoenician expansion and the Punic world, one of the first complex and global phenomena of Western society, has led the Laboratory to excavate in various Mediterranean locations, such as Morocco, Sardinia and Tunisia.

imatge del fossat i de la muralla de S'Urachi (Sardenya).

Imagen del fosfo y de la muralla de S'Urachi (Cerdeña).

Image of the pit and wall of S'Urachi (Sardinia).

Paisatge en la perifèria de la ciutat antiga de Cartago (Tunísia), estudiada per la UV i l'INP (2019-2022).

Paisaje en la periferia de la ciudad antigua de Cartago (Túnez), estudiada por la UV y el INP (2019-2022).

Landscape on the outskirts of the ancient city of Carthage (Tunisia), studied by the UV and the INP (2019-2022).

Sondeig de la UV i el INSAP (1998-2009) en la zona de l'acròpoli de Lixus (Marroc), excavada per Miquel Tarradell (1947-1953).

Sondeo de la UV y el INSAP (1998-2009) en la zona de la acrópolis de Lixus (Marruecos), excavada por Miquel Tarradell (1947-1953).

UV and INSAP survey (1998-2009) in the area of the acropolis of Lixus (Morocco) excavated by Miquel Tarradell (1947-1953).

2.4.5. Ceràmica, més enllà de la funció

La ceràmica és, generalment, el material més abundant recuperat en una excavació arqueològica del I mil·lenni a.n.e. Per això sempre ha sigut analitzada profusament en tots els aspectes: tipològic, funcional, iconogràfic i, més recentment, arqueomètric. Les produccions més estudiades han sigut les ibèriques, fenopúniques i gregues.

2.4.5. Cerámica, más allá de la función

La cerámica es, generalmente, el material más abundante recuperado en una excavación arqueológica del I milenio a.n.e. Por ello, siempre ha sido profusamente analizada: tipología, funcionalidad, iconografía y, más recientemente, arqueometría. Las producciones más estudiadas han sido las ibéricas, fenicio-púnicas y griegas.

2.4.5. Ceramic, beyond function

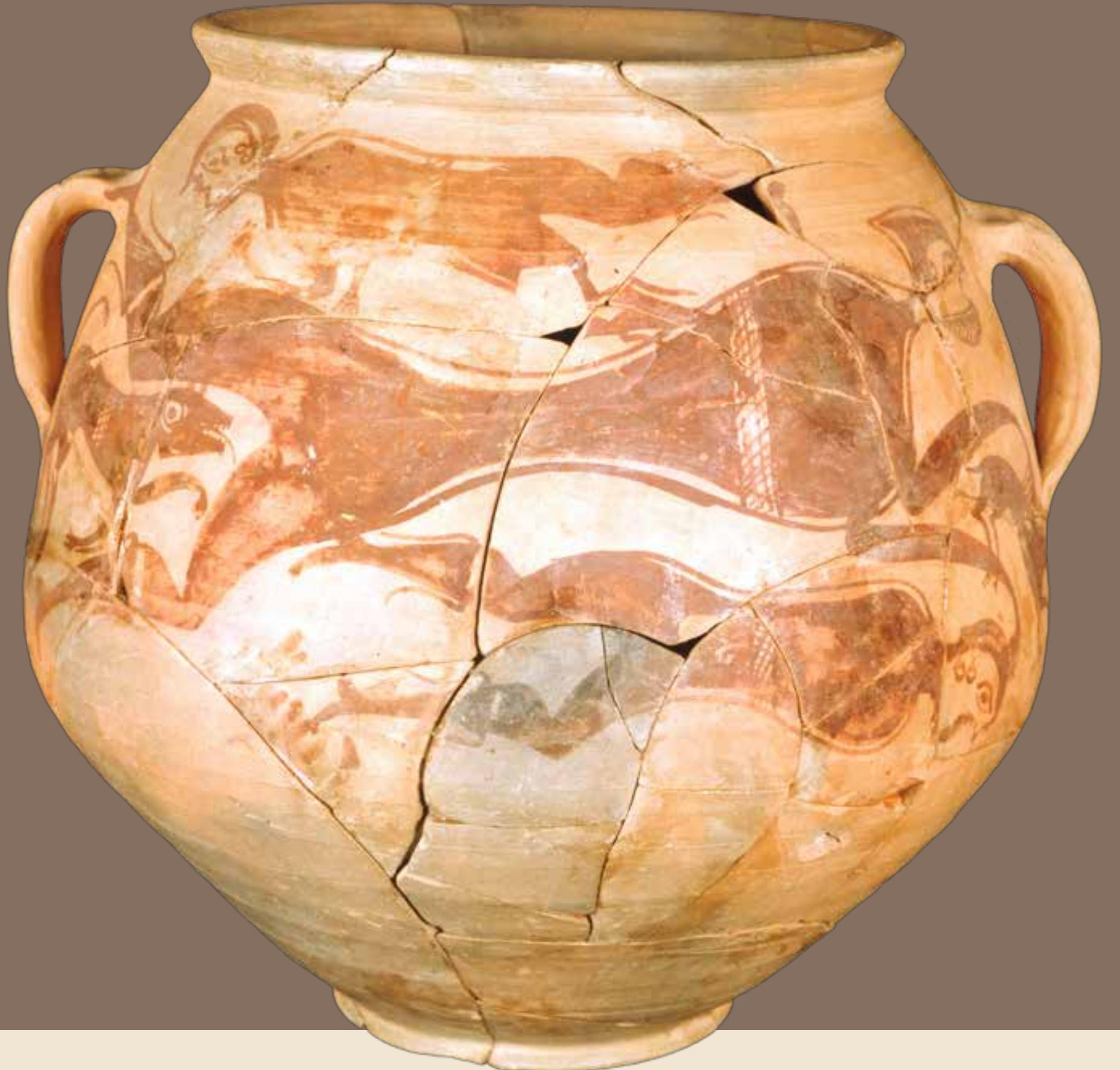
Pottery is generally the most abundant material recovered in archaeological excavations from the 1st millennium BCE. For this reason, it has always been widely analysed: typology, functionality, iconography and, more recently, archaeometry. The most studied productions have been Iberian, Phoenician-Punic and Greek.

Enòcoa ibèric de la necròpolis de La Mina de Gátova (Museu de Belles Arts, Castelló de la Plana).

Enócoe ibérico de la necrópolis de La Mina de Gátova (Museo de Belles Artes, Castelló de la Plana).

Iberian oenochoe from the necropolis from La Mina de Gátova (Museu de Belles Arts, Castelló de la Plana).

Vas de la Gigantomàquia de Kelin (Colección Museográfica Luis García de Fuentes, Caudete de las Fuentes).

Epíquisis de cerámica de Gnathia
(Museo Arqueológico Nacional, Madrid).

Epichysis from Gnathia
(Museo Arqueológico Nacional, Madrid).

Vase from the Gigantomachy from Kelin (Colección Museográfica Luis García de Fuentes).

Vaso de la Gigantomaquia de Kelin (Colección Museográfica Luis García de Fuentes, Caudete de las Fuentes).

2.4.6. Espais d'ací per al més enllà

S'han dut a terme grans avanços en la identificació i l'anàlisi d'espais i pràctiques rituals, com ara les coves santuari, els objectes simbòlics o els contextos funeraris urbans i extraurbans, des de perspectives molt diverses i innovadores.

2.4.6. Espacios de aquí para el más allá

Se han realizado grandes avances en la identificación y el análisis de espacios y prácticas rituales, como las cuevas santuario, los objetos simbólicos o los contextos funerarios urbanos y extraurbanos, desde perspectivas muy diversas e innovadoras.

2.4.6. Spaces for life and death

Great advances from diverse and innovative perspectives have been made in the identification and analysis of ritual spaces and practices such as sanctuary caves, symbolic objects or urban and extra-urban funerary contexts.

Cremaperfums del Puntal dels Llops (Olocau, València): ss. III-II a.n.e. (Arxiu S.I.P.).

Quemaperfumes del Puntal dels Llops (Olocau, Valencia): ss. III-II a.n.e. (Archivo S.I.P.).

Thymiaterion from Puntal dels Llops (Olocau, Valencia): 3rd-2nd centuries BCE (S.I.P. Archive).

Urna d'enterrament (La Vital, Gandia).

Urna de enterramiento (La Vital, Gandia).

Funerary urn (La Vital, Gandia).

Calzeformes de la Cueva del Puntal del Horno Ciego II
(Villargordo del Cabriel, València): ss. V-IV a.n.e.

Caliciformes de la Cueva del Puntal del Horno Ciego II
(Villargordo del Cabriel, Valencia): ss. V-IV a.n.e.

Chaliciforms from Puntal del Horno Ciego II Cave
(Villargordo del Cabriel, Valencia): 5th-4th centuries BCE.

2.5. Periode Romà

El món romà ha estat objecte d'estudi a la Universitat de València, amb un gran impuls a partir de l'accés del professor Tarradell a la càtedra d'Arqueologia. S'han investigat principalment la societat, els costums, l'hàbitat, l'epigrafia i la numismàtica, les vies de comunicació, el comerç i la producció de vi. A més, s'ha treballat en la rehabilitació d'edificis emblemàtics per al gaudi de la societat.

2.5. Período romano

El mundo romano ha sido objeto de estudio en la Universitat de València, con gran impulso a partir del acceso del Prof. Tarradell a la cátedra de Arqueología. Se ha investigado principalmente la sociedad, las costumbres, el hábitat, la epigrafía y la numismática, las vías de comunicación, el comercio y la producción de vino, principalmente. Además, se ha trabajado en la rehabilitación de edificios emblemáticos para disfrute de la sociedad.

2.5. Roman period

The Roman world has been the object of different studies at the University of València, particularly since Professor Tarradell took up the Chair of Archaeology. Research has been carried out mainly on society, customs, habitat, epigraphy and numismatics, communication routes, trade and wine production. In addition, work has been conducted on the restoration of emblematic buildings for the leisure of society.

Fòrum i teatre de Sagunt. Dibuix Grassi.

Foro y teatro de Sagunto. Dibujo Grassi.

Forum and theatre of Sagunt. Drawing by Grassi.

2.5.1. Al cor de la ciutat

El 1956, les excavacions de la plaça de la Reina (València) obriren la via de les excavacions urbanes, que foren seguides d'altres, com la factoria de saladura de peix de la Punta de l'Arenal (Xàbia), dirigida per Gabriela Martín, que marcaren l'inici d'una llarga trajectòria d'investigació. Més tard, començaren altres intervencions emblemàtiques, com les de Sagunt (fòrum i teatre) i el seu port, a més de treballs a l'estranger, com a Lixus (Marroc) o Pompeia (Itàlia).

2.5.1. En el corazón de la ciudad

En 1956, las excavaciones de la Plaza de la Reina (Valencia) abren la vía de las excavaciones urbanas, a las cuales le siguieron otras, como la factoría de salazón de pescado de Punta de l'Arenal (Xàbia), dirigida por Gabriela Martín, que marcaron el inicio de una larga trayectoria de investigación. Más tarde comenzaron otras intervenciones emblemáticas como las de Sagunto (foro y teatro) y su puerto, además de trabajos en el extranjero como en Lixus (Marruecos) o en Pompeya (Italia).

2.5.1. In the heart of the city

In 1956, the excavations at Plaza de la Reina (Valencia) opened the way for urban excavations. These excavations were followed by others, such as the factory of salted fish at Punta de l'Arenal (Xàbia), directed by Gabriela Martín, which marked the beginning of a long trajectory of research. Later, other emblematic interventions began, such as those in Sagunto (forum and theatre) and its port, as well as work abroad, such as in Lixus (Morocco) and Pompeii (Italy).

Excavació del Palau de Cerveró (València).

Excavación del Palau de Cerveró (Valencia).

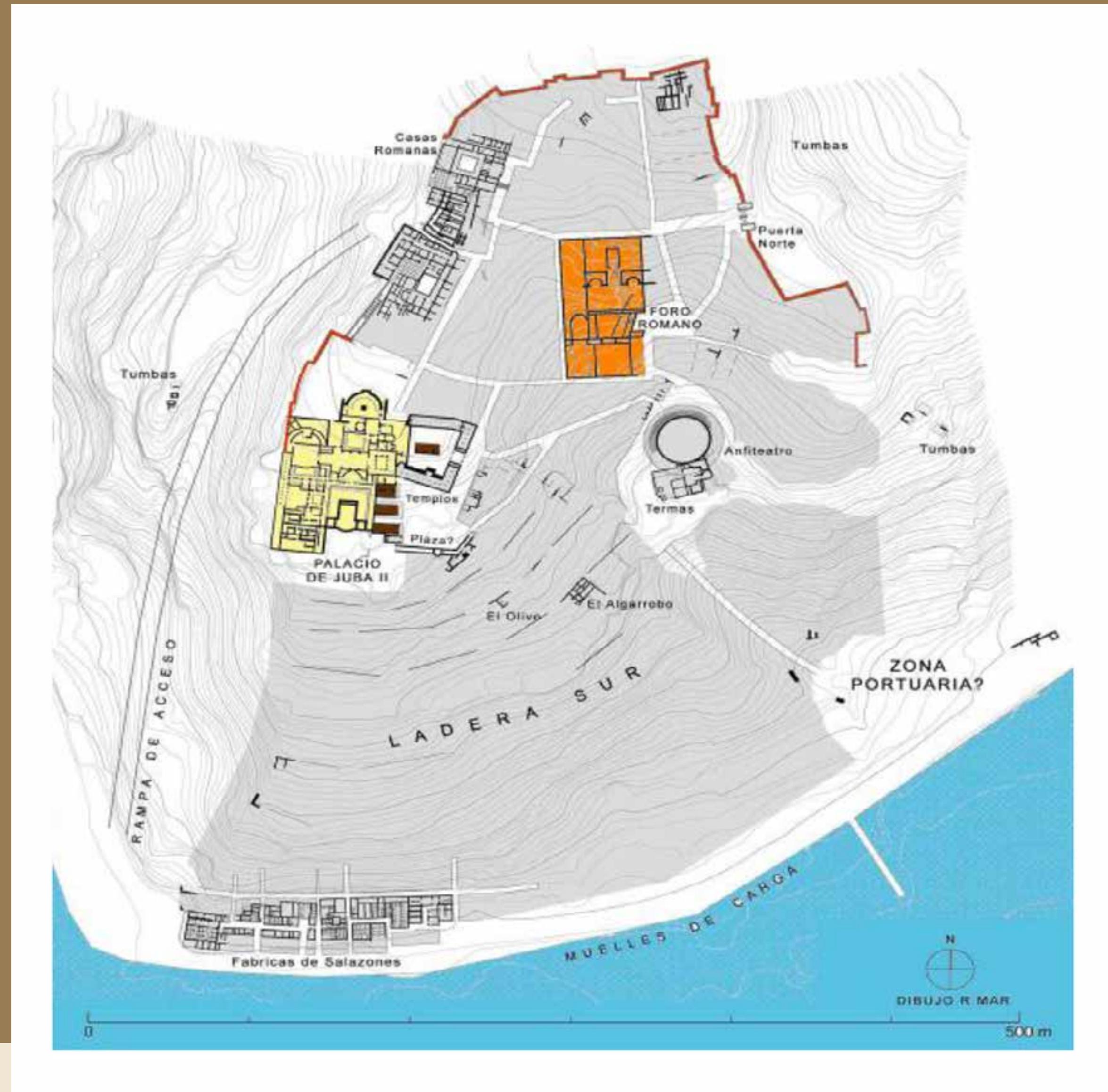
Excavation of the Palau de Cerveró (Valencia).

Pompeia. Casa i Caupona I. 8. 8.

Pompeya. Casa y Caupona I. 8. 8.

Pompeii. House and Caupona I. 8. 8.

Planta de Lixus (Marroc) amb restes romanes.

Planta de Lixus (Marruecos) con restos romanos.

Plan of Lixus (Morocco) with Roman remains.

2.5.2. Territori i romanització

La ràpida romanització del territori valencià comportà la reestructuració dels espais urbans i rurals des de l'alliberament de Saguntum (214 a.n.e.) i la fundació de Valentia (138 a.n.e.). Progressivament, colònies, municipis i ciutats donaren una nova dimensió, a partir de les vies de comunicació, centuriació i les corresponents vil·les.

2.5.2. Territorio y romanización

La rápida romanización del territorio valenciano comportó la reestructuración de los medios urbano y rural desde la liberación de Saguntum (214 a.n.e.) y la fundación de Valentia (138 a.n.e.). Progresivamente, colonias, municipios y ciudades dieron una nueva dimensión, a partir de las vías de comunicación, la centuriación y las correspondientes villas.

2.5.2. Territory and romanisation

The rapid Romanisation of the Valencian territory led to the restructuring of urban and rural environments from the liberation of Saguntum (214 BCE) to the foundation of Valentia (138 BCE). Gradually, colonies, municipalities and cities took on a new dimension, based on communication routes, centuriation and the corresponding villas.

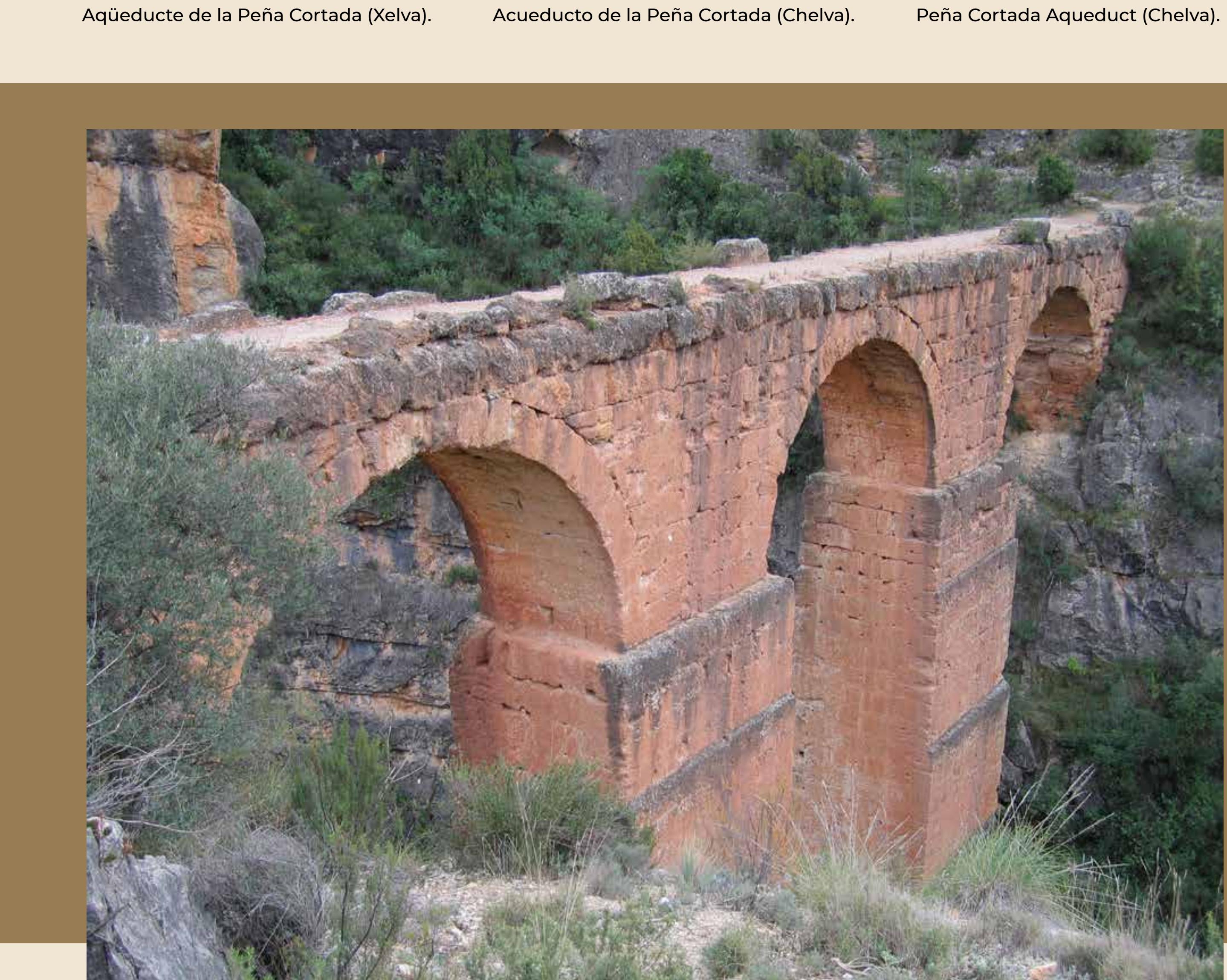
Domus excavada a Lessera (Forcall, Castelló).

Domus excavada en Lesera (Forcall, Castellón).

Domus excavated at Lesera (Forcall, Castellón).

Miliari de la Vía Augusta sense inscripció
(La Pobla Tornesa, la Plana Alta).

Aqüeducte de la Peña Cortada (Xelva).
Acueducto de la Peña Cortada (Chelva).
Peña Cortada Aqueduct (Chelva).

Miliario de la Vía Augusta sin inscripción
(La Pobla Tornesa, la Plana Alta).

Via Augusta milestone without inscription
(La Pobla Tornesa, La Plana Alta).

Excavació de La Solana del Castell (Xàtiva).

Excavación de La Solana del Castell (Xàtiva).

Excavation at La Solana del Castell (Xàtiva).

2.5.3. Espais d'hàbitat, espais de culte

Les excavacions en vil·les i ciutats han permès conèixer amb precisió com s'introduí la urbanística, amb els seus espais públics, privats i religiosos, així com les innovacions tècniques i estètiques que els són pròpies.

2.5.3. Espacios de hábitat, espacios de culto

Las excavaciones en villas y ciudades han permitido saber con precisión cómo se introduce la urbanística con sus espacios públicos, privados y religiosos, así como las innovaciones técnicas y estéticas que les son propias.

2.5.3. Living spaces, worship spaces

Excavations in villas and towns have precisely revealed how urban planning was introduced with its public, private and religious spaces, as well as their technical and aesthetic innovations.

Peces d'adornament personal procedents del jaciment de Les Falldetes (Moixent).

Piezas de adorno personal procedentes de Les Falldetes (Moixent).

Pieces of personal adornment from Les Falldetes (Moixent).

Taverna de la casa i Caupona I. 8. 8 (Pompeia).

Taberna de la casa y Caupona I. 8. 8 (Pompeya).

Tavern of the house and Caupona I. 8. 8 (Pompeii).

Vila romana de L'Horta Vella (Bétera).

Villa romana de L'Horta Vella (Bétera).

Roman villa of L'Horta Vella (Bétera).

Temple romà de Córdoba.

Templo romano de Córdoba.

Roman temple of Córdoba.

2.5.4. L'espectacle ha de continuar

L'oci constitueix un aspecte fonamental per a la cohesió de la societat romana. Els edificis monumentals d'espectacles, amb cabuda per a milers de persones, ordenen els espais ciutadans, bé intramurs (teatres i amfiteatres) o bé extramurs (circs). Hi ha membres del Laboratori que han posat especial atenció a recuperar aquests espais per al gaudi de la societat actual.

2.5.4. El espectáculo debe continuar

El ocio constituye un aspecto fundamental para la cohesión de la sociedad romana. Los edificios monumentales de espectáculos, con aforo para miles de personas, ordenan los espacios ciudadanos, bien intramuros (teatros y anfiteatros) o extramuros (circos). Miembros del Laboratorio han puesto especial atención en recuperar esos espacios para disfrute de la sociedad actual.

2.5.4. The show must go on

Leisure was a fundamental component of the cohesion of Roman society. Monumental buildings for spectacles, with seating capacity for thousands of people, organised civic spaces, either inside the walls (theatres and amphitheatres) or outside the walls (circuses). Members of the Laboratory have paid special attention to recovering these spaces for the enjoyment of contemporary society.

Corredors interiors sota les graderies de l'amfiteatre de Cartagena.

Pasillos interiores bajo las gradas del anfiteatro de Cartagena.

Interior corridors under the seating of the Cartagena amphitheatre.

Càvea de l'amfiteatre de Cartagena.

Cávea del anfiteatro de Cartagena.

Cartagena amphitheatre cave.

Teatre romà de Sagunt al festival "Sagunt à escena".

Teatro romano de Sagunto en el festival "Sagunt à escena".

Festival "Sagunt à escena" held in the Roman theatre of Sagunto.

2.5.5. Per mar i per terra

El tràfic de mercaderies constitueix el millor al·licient per a la relació pacífica entre gent different. Les naus oneràries van donar un servei comercial cinc voltes més econòmic i ràpid que el transport terrestre, en una època en què la península Ibèrica va millorar notablement la seua inserció en les xarxes comercials. Dels centenars de vaixells que viatjaven per la conca mediterrània i part de l'Atlàctic, una part va naufragar i hi ha membres del Laboratori que participen en les corresponents excavacions subaquàtiques.

2.5.5. Por mar y por tierra

El tráfico mercante constituye el mejor aliciente para la relación pacífica entre gentes diferentes. Las naves onerarias prestaron un servicio comercial cinco veces más económico y rápido que el transporte terrestre, en una época en que la península Ibérica mejoró notablemente su inserción en las redes comerciales. De los cientos de barcos que viajaban por la cuenca Mediterránea y parte del Atlántico, una parte naufragó y miembros del Laboratorio participan en sus excavaciones subacuáticas.

2.5.5. By sea and land

Trading is the best incentive for peaceful relations between different peoples. The merchant ships provided a commercial service five times cheaper and faster than land transport, at a time when the Iberian Peninsula greatly improved its insertion in commercial networks. Of the hundreds of ships that travelled around the Mediterranean basin and part of the Atlantic, some were shipwrecked. Therefore, the members of the Laboratory have participated in their underwater excavations.

Excavació de la zona portuària de Sagunt situada al Grau Vell (Sagunt).

Excavación de la zona portuaria de Sagunto situada en el Grau Vell (Sagunto).

Excavation of the Sagunto port area located in the Grau Vell (Sagunto).

Excavacions subaquàtiques de Gabriela Martín (1961) prop de Pinedo.

Excavaciones subacuáticas de Gabriela Martín (1961) cerca de Pinedo.

Underwater excavations of Gabriela Martín (1961) nearby Pinedo.

2.6. Numismàtica

La investigació numismàtica ha estat una de les principals dedicacions del Laboratori d'Arqueologia des de la seua creació, que ha acollit al seu si personalitats destacades d'aquest àmbit. Les fites més rellevants de la investigació fan referència a la rica producció monetària del territori valencià, l'estudi de les seqües, la documentació de les troballes, la circulació monetària i l'elaboració de catàlegs de classificació.

Pàgina d'Internet de monedes antigues de la península Ibèrica.

2.6. Numismática

La investigación numismática ha sido una de las principales dedicaciones del Laboratorio de Arqueología desde su creación, acogiendo en su seno a personalidades destacadas en este ámbito. Los hitos más relevantes de la investigación se refieren a la rica producción monetaria del territorio valenciano, al estudio de cecas, la documentación de hallazgos, la circulación monetaria y la elaboración de catálogos de clasificación.

2.6. Numismatics

Numismatics has been one of the main research lines of the Laboratory of Archaeology since its creation, and it has welcomed leading figures in this field. The most important milestones of the research refer to the rich monetary production of the Valencian territory, mint studies, the record of finds, monetary circulation and the preparation of coin reference catalogues.

<https://monedaiberica.org/>

Página de Internet de monedas antiguas de la península Ibérica.

Internet page of ancient coins from Iberian Peninsula.

2.6.1. Què llegim a les monedes?

Les monedes inclouen lletres, abreviatures o paraules completes en totes les llengües i escriptures que s'utilitzaren al llarg del temps. Les llegendes proporcionen una extensa informació sobre ciutats antigues, com Arse, Kelin o Kili, que només es coneixen a través d'aquestes; sobre persones, com Ikortas, Balkakaltur o Aiubas; o sobre magistratures cíviques. En el cas de les llegendes ibèriques contribuïren a la valoració fonètica dels signes.

2.6.1. Qué leemos en las monedas?

Las monedas incluyen letras, abreviaturas o palabras completas en todas las lenguas y escrituras que se utilizaron a lo largo del tiempo. Las leyendas proporcionan una extensa información sobre ciudades antiguas como Arse, Kelin o Kili, que sólo se conocen a través de ellas; sobre personas, como Ikortas, Balkakaltur o Aiubas; o sobre magistraturas cívicas. En el caso de las leyendas ibéricas contribuyeron a la valoración fonética de los signos.

2.6.1. What do we read on coins?

Coin include letters, abbreviations or complete words in all the languages and scripts that were used over time. Their legends provide extensive information about ancient cities such as Arse, Kelin or Kili, which are only known through them; about people, such as Ikortas, Balkakaltur or Aiubas; or about civic magistracies. In the case of the Iberian legends, they contribute to the phonetic evaluation of signs.

Moneda bilingüe de CEL-Kelse, que contribuí a valorar la fonètica dels signes ibèrics (BM).

Moneda bilingüe de CEL-Kelse, que contribuyó a valorar la fonética de los signos ibéricos (BM).

CEL-Kelse bilingual coin, which contributed to the knowledge of the phonetics of the Iberian signs (BM).

Moneda d'Ilici, encunyada entre els anys 14-37 n.e., en la qual s'anomena als magistrats de la colònia T. Coelius Proculus i M. Aemilius Severus (col. VV).

Moneda de Ilíci, acuñada entre los años 14-37 n.e., en la que se nombran a los magistrados de la colonia T. Coelius Proculus y M. Aemilius Severus (col. VV).

Coin minted in Illici, between the years 14-37 CE, in which the magistrates of the colony T. Coelius Proculus and M. Aemilius Severus are named (col. VV).

2.6.2. No és or tot el que lluu...

El valor de les monedes ha depès del seu contingut metàl·lic, natura del metall i els aliatges emprats. L'èxit que tingueren els metalls com una forma de diners deriva de la seu capacitat per a pagar i emmagatzemar riquesa. L'or ha circulat quasi sempre amb gran puresa, però l'argent s'ha vist freqüentment alterat i s'ha ajustat a les necessitats de finançament que tingueren els seus emissors. Les analisis realitzades han revelat les alteracions del metall i, conseqüentment, la seu disponibilitat i les manipulacions del poder.

Antoninià de Trebonià Gal, encunyat en 251-253 n.e. (MVSEV).

2.6.2. No es oro todo lo que reluce...

El valor de las monedas ha dependido de su contenido metálico, naturaleza del metal y las aleaciones empleadas. El éxito que tuvieron los metales como una forma de dinero deriva de su capacidad para pagar y almacenar riqueza. El oro ha circulado casi siempre con gran pureza, pero la plata se ha visto frecuentemente alterada, ajustándose a las necesidades de financiación que tuvieron sus emisores. Los análisis realizados han desvelado las alteraciones del metal y, consecuentemente, su disponibilidad y las manipulaciones del poder.

2.6.2. All that glitters is not gold...

The value of coins has historically depended on their metallic content, the nature of the metal and the alloys used. The success of metals as a form of money derives from their ability to pay and store wealth. Gold has almost always circulated in high purity, but silver has often been altered to suit the financing needs of the issuers. Analyses have revealed the alterations of the metal and, consequently, its availability and the manipulations of power.

Antoniniano de Treboniano Galo, acuñado en 251-253 n.e. (MVSEV).

Antoninianus of Trebonianus Gallus, minted 251-253 CE (MVSEV).

Antoninià de Gal·liè, encunyat en 266 n.e. (SIAM).

Aquest tipus de moneda tenia un 48 % d'argent quan es creà i al llarg de trenta anys es va reduir a un 2,5 %.

Antoniniano de Galieno, acuñado en 266 n.e. (SIAM).

Este tipo de moneda tenía un 48 % de plata cuando se creó y a lo largo de treinta años se redujo a un 2,5 %.

Antoninianus of Gallienus, minted in 266 CE (SIAM).

This type of coin had a silver content of 48 % when it was created and was reduced to 2.5% over the course of thirty years.

Diner de València. Jaume I (1213-1276). València (MPV).

Diner de València. Jaime I (1213-1276). Valencia (MPV).

Denarius of Valencia. Jaume I (1213-1276). Valencia (MPV).

Diner de València. Carles II (1665-1700). Valencia. (SIAM).

Les monedes de billó tenien un 25 % d'argent quan les creà el rei Jaume I, però amb Carles II ja només contenien un 3-4 %.

Diner de València. Carlos II (1665-1700). Valencia. (SIAM).

Las monedas de vellón tenían un 25 % de plata cuando las creó el rey Jaume I, pero con Carlos II ya sólo contenían un 3-4 %.

Denarius of Valencia. Carlos II (1665-1700). Valencia. (SIAM).

Billon coins contained 25 % silver when they were created by King James I, but under Charles II they only contained 3-4 % silver.

2.6.3. On es troben?

Una de les tasques més destacades del Laboratori d'Arqueologia ha estat la documentació de monedes de museus i col·leccions diverses (British Museum, Bibliothèque nationale de France, Kungliga myntkabinettet (Gabinet Reial de la Moneda) d'Estocolm, Museo Nazionale Romano, American Numismatic Society, etc.) fins al punt que en l'actualitat posseeix la base de dades de monedes antigues de la península Ibèrica més important. També s'han estudiat troballes fortuites (Los Villares, La Carència) o procedents d'excavacions arqueològiques; entre aquests, destaquen els tesoros, com el del carrer del Salvador (València), la partida de Mura (Llíria) o el de la família Ferrer de Plegamans (Requena).

2.6.3. ¿Dónde se encuentran?

Una de las tareas más destacadas del Laboratorio de Arqueología ha sido la documentación de monedas de museos y colecciones diversas (The British Museum, Bibliothèque nationale de France, Royal Coin Cabinet Stockholm, Museo Nazionale Romano, American Numismatic Society, etc.), hasta el punto de que en la actualidad posee la base de datos de monedas antiguas de la península Ibérica más importante. También se han estudiado hallazgos fortuitos (Los Villares, La Carència) o procedentes de excavaciones arqueológicas; de ellos destacan los tesoros, como el de la calle Salvador (Valencia), la partida de Mura (Liria) o el de la familia Ferrer de Plegamans (Requena).

2.6.3. Where can they be found?

One of the most important tasks of the Laboratory of Archaeology has been recording coins from various museums and collections (The British Museum, Bibliothèque nationale de France, Royal Coin Cabinet Stockholm, Museo Nazionale Romano, American Numismatic Society, etc.). It currently has the most important database of ancient coins from the Iberian Peninsula. It has also studied fortuitous finds (Los Villares, La Carència) or finds from archaeological excavations, including treasures such as those from Salvador Street (Valencia), the Mura district (Liria) or the Ferrer de Plegamans family (Requena).

Tetradracma pòstuma d'Alexandre III, encunyada en Perga (197-196 a.n.e.) i apareguda en La Carència (Toris). Les monedes són objectes d'aparició freqüent als jaciments arqueològics i les d'alt valor poden viatjar llargues distàncies (MPV).

Tetradracma pòstuma de Alejandro III, acuñada en Perga (197-196 a.n.e.) y aparecida en La Carència (Toris). Las monedas son objetos de aparición frecuente en los yacimientos arqueológicos y las de alto valor pueden viajar largas distancias (MPV).

Posthumous tetradrachm of Alexander III, minted in Perga (197-196 BCE) and found at La Carència (Toris). Coins are frequently found in archaeological sites and those of high value can travel long distances (MPV).

Tresor de la família Ferrer de Plegamans (Requena). Aparegué en 1989, fou una important fortuna dinerària familiar ocultada a principis del segle XIX (MG).

Tesoro de la familia Ferrer de Plegamans (Requena). Aparecido en 1989, fue una importante fortuna dineraria familiar ocultada a principios del siglo XIX (MG).

Treasure of the Ferrer de Plegamans family (Requena). Discovered in 1989, it was an important family fortune hidden at the beginning of the 19th century (MG).

2.6.4. Patrimoni a la butxaca

Les monedes han representat, fins a temps recents, la principal forma històrica de riquesa mòbil i la seu qualitat i accessibilitat caracteritzen tant l'estalvi com l'activitat comercial. L'or i la plata encunyats han vehiculat el comerç de tot tipus. Han estat presents en tots els ambients i períodes històrics de les societats urbanes i han sigut el motor de les principals transformacions, ja que amb monedes s'han finançat les necessitats dels estats i de les ciutats. El metall i pes de les monedes encunyades revelen la potència econòmica dels emissors i el seu àmbit d'ús.

2.6.4. Patrimonio en el bolsillo

Las monedas han representado, hasta tiempos recientes, la principal forma histórica de riqueza móvil y su calidad y su accesibilidad caracterizan tanto el ahorro y como la actividad comercial. El oro y la plata acuñados han vehiculado el comercio de todo tipo. Ha estado presente en todos los ambientes y períodos históricos de las sociedades urbanas y ha sido el motor de las principales transformaciones, ya que con monedas se han financiado las necesidades de los estados y de las ciudades. El metal y peso de las monedas acuñadas revelan la potencia económica de los emisores y su ámbito de uso.

2.6.4. Heritage in your pocket

Coins have, until recently, represented the main historical form of mobile cultural heritage, and their quality and accessibility characterise both savings and commercial activity. Minted gold and silver have been the vehicle for trade of all kinds. It has been present in all environments and historical periods from urban societies and has been the driving force behind major transformations, as coins have financed the needs of states and cities. The metal and weight of the coins minted reveal the economic power of the issuers and their area of use.

Denari romà serratus. 106 a.n.e. El denari fou creat per reordenar les finances de l'estat romà durant la Segona Guerra Púnica (UVEG).

Denario romano serratus. 106 a.n.e. El denario fue creado para reordenar las finanzas del estado romano durante la Segunda Guerra Púnica (UVEG).

Roman denarius serratus. 106 BCE. The denarius was created to reorganise the finances of the Roman state during the Second Punic War (UVEG).

Reial d'or de València, conegut com "Timbre". Alfons el Magnànim.
Fou un tipus de moneda propi del Regne de València (col. VV).

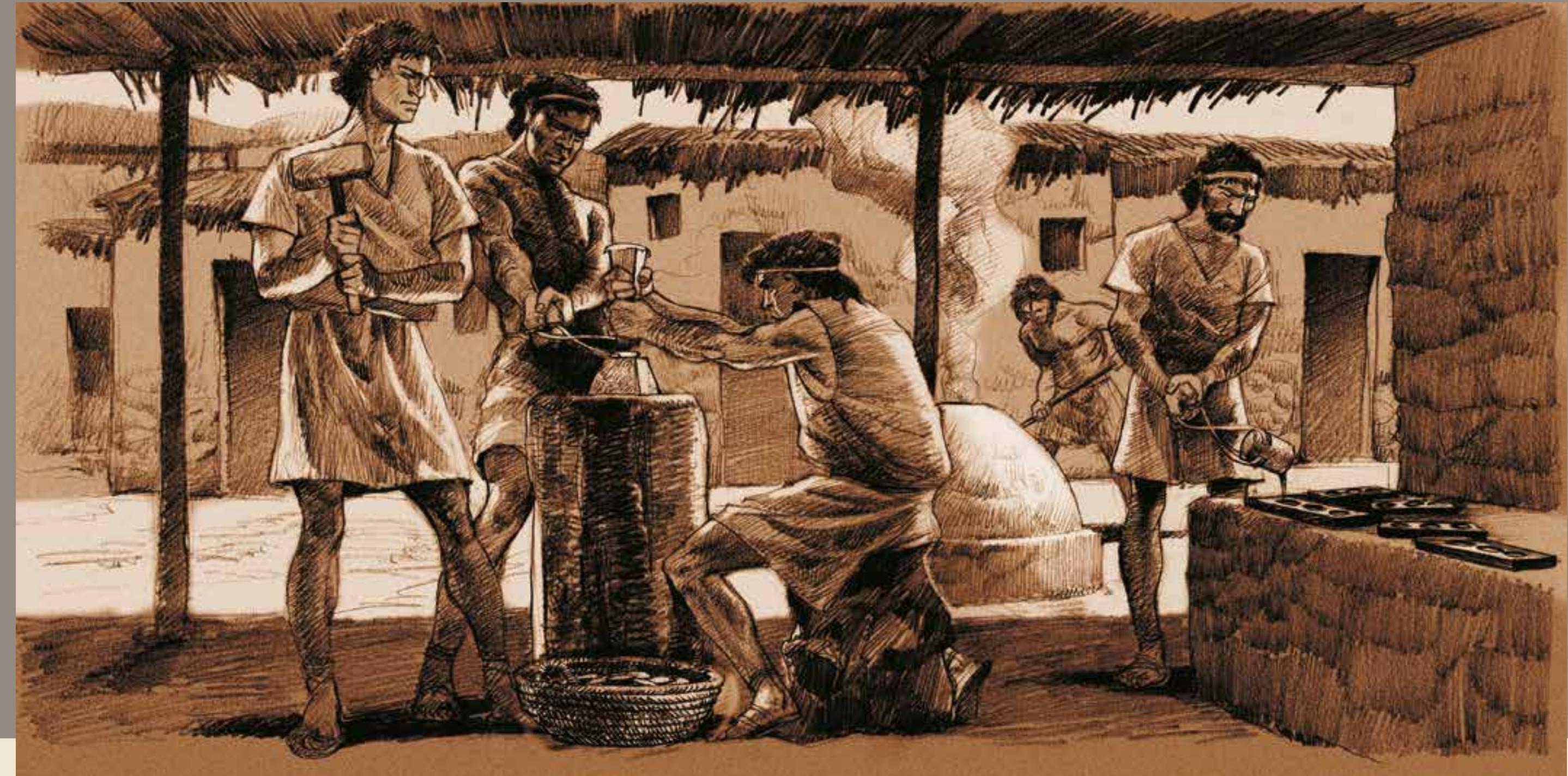

Real de oro de Valencia, conocido como "Timbre". Alfonso el Magnánimo.
Fue un tipo de moneda propio del Reino de Valencia (col. VV).

Gold Real of Valencia, known as "Timbre". Alfonso el Magnánimo.
It was a coin type typical of the Reino de Valencia (col. VV).

2.6.5. Seques: els tallers de monedes

Des del Laboratori d'Arqueologia s'ha impulsat l'estudi de la producció monetària de les principals seques de la península Ibèrica, com Valentia, Sekeiza, Turiazu, Lauro, Ilici, Baskunez, Arse-Saguntum o Saitabi, cosa que ha permès reconstruir tot el procés tècnic d'encunyament de les monedes i determinar-ne el volum d'emissió, per valorar-ne la importància en el context històric de cada taller.

Recreació d'un taller monetari ibèric (MARQ).

2.6.5. Cecas: los talleres de monedas

Desde el Laboratorio de Arqueología se ha impulsado el estudio de la producción monetaria de las principales cecas de la península Ibérica como Valentia, Sekeiza, Turiazu, Lauro, Ilici, Baskunez, Arse-Saguntum o Saitabi, los cuales han permitido reconstruir todo el proceso técnico de acuñación de las monedas y determinar su volumen de emisión, para valorar su importancia en el contexto histórico de cada taller.

Recreación de un taller monetario ibérico (MARQ).

2.6.5. Mints: the coin workshops

The Laboratory of Archaeology has promoted the study of the monetary production of the chief mints of the Iberian Peninsula, such as Valentia, Sekeiza, Turiazu, Lauro, Ilici, Baskunez, Arse-Saguntum and Saitabi. This has allowed the reconstruction of the entire technical process of minting and the assessment of their output, in order to assess their importance in their respective historical contexts.

Recreation of an Iberian coin workshop (MARQ).

Denari de Turiazu. Fou una de les seques celtibèriques que encunyà un major volum de moneda de plata (M. Palencia).

Denario de Turiazu. Fue una de las cecas celtibéricas que acuñó un mayor volumen de moneda de plata (M. Palencia).

Denarius of Turiazu. It was one of the Celtiberian mints that struck the largest volume of silver coins (M. Palencia).

As de Valentia. L'hàbit monetari dels veterans assentats a Valentia els va dur a encunyar moneda poc després de la seu fundació (138 a.n.e.) (MPV).

As de Valentia. El hábito monetario de los veteranos asentados en Valentia les llevó a acuñar moneda poco después de su fundación (138 a.n.e.) (MPV).

As of Valentia. The monetary habit of the veterans settled in Valentia led them to mint coins shortly after its foundation (138 BCE) (MPV).

2.6.6. Iconografia: autoritat, política i propaganda

Les monedes foren encunyades per l'autoritat política i van constituir un important suport per a la transmissió de les idees i missatges del poder. Les monedes constitueixen una font primària i original que proporciona informació sobre divinitats, herois i altres dissenys que tingueren un especial significat per als habitants de les ciutats que les encunyaren. Els dissenys monetaris són una font iconogràfica essencial per al coneixement de tirans, monarques i personificacions de virtuts i al·legories, a les quals els grecs i romans foren tant proclives.

2.6.6. Iconografía: autoridad, política y propaganda

Las monedas fueron acuñadas por la autoridad política y constituyen un importante soporte para la transmisión de ideas y mensajes del poder. Las monedas son una fuente primaria y original que proporciona información sobre divinidades, héroes y otros diseños que tuvieron un especial significado para los habitantes de las ciudades que las acuñan. Los diseños monetarios son una fuente iconográfica esencial para el conocimiento de tiranos, monarcas y personificaciones de virtudes y alegorías, a las que griegos y romanos fueron muy proclives.

2.6.6. Iconography: authority, politics and propaganda

Coinage was minted by political authority and was an important medium for the transmission of ideas and messages of power. Coins are a primary and original source of information about divinities, heroes and other designs that had a special significance for the inhabitants of the cities that minted them. Monetary designs are an essential iconographic source for the knowledge of tyrants, monarchs and personifications of virtues and allegories, to which the Greeks and Romans were so prone.

Dracma d'Arse, amb el retrat d'Heracles en anvers i bou envestant en revers. Segons Sili Itàlic (I, 273-293), Heracles fou l'heroi fundador d'Arse (col. VV).

Dracma de Arse, con el retrato de Heracles en anverso y toro embistiendo en reverso. Según Silio Itálico (I, 273-293), Heracles fue el héroe fundador de Arse (col. VV).

Drachm of Arse, with the portrait of Herakles on the obverse and a charging bull on the reverse. According to Silius Italicus (I, 273-293), Herakles was the founding hero of Arse (col. VV).

Altar d'Ilici. El tipus monetari pogué al·ludir a la dedicació d'un ara per la salut de Livia Augusta (col. VV).

Altar de Ilici. El tipo monetario pudo aludir a la dedicación de un ara por la salud de Livia Augusta (col. VV).

Altar of Ilici. The monetary type may refer to the dedication of an altar for the health of Livia Augusta (col. VV).

Denari de Antoní Pius. Tresor de Llíria. (MPV).

Denario de Antonino Pius. Tesoro de Liria (MPV).

Denarius of Antoninus Pius, from Llíria hoard (MPV).

3. DOCÈNCIA I DIFUSIÓ DEL PATRIMONI

El Laboratori d'Arqueologia ha tingut, des del seu origen, una vocació docent clara, i es va convertir, sota el guiatge de Luis Gonzalvo París, en un punt de trobada i espai de treball per a l'alumnat i el professorat de la Universitat. L'antiga Facultat de Filosofia i Lletres es constitueix el 1857 i, posteriorment, el 1976, dóna lloc a la Facultat de Geografia i Història, que acull la llicenciatura del mateix nom. El Pla d'Estudis s'organitzava en set especialitats per àrees temàtiques, dins de les quals es trobava Prehistòria i Arqueologia. Aquest pla va estar vigent fins al 1991, data clau en què es divideixen les llicenciatures en Història, Història de l'Art i Geografia. El 2009 s'instaura el grau en Història, en el marc de la reforma del Pla de Bolonya, que continua fins a l'actualitat. Avui dia, també depenen del Departament el Màster Universitari en Arqueologia, des del 2009, i el Diploma en Arqueologia Subaquàtica, des del 2016.

Els mètodes i recursos docents han canviat sensiblement des de l'inici de l'activitat del Laboratori fins a l'actualitat. La pràctica i l'oferta optativa en Prehistòria i Arqueologia han anat variant amb els successius plans d'estudi; els recursos analògics s'han substituït per altres de digitals. Però els materials arqueològics i el contacte amb els jaciments sempre han tingut protagonisme en la formació dels nous professionals.

De forma paral·lela a la tasca docent, la difusió i la divulgació han constituït un altre gran pilar de treball del Laboratori, bé de forma especialitzada (reunions i congressos científics) o bé com a divulgació, amb visites a jaciments, jornades de portes obertes i altres esdeveniments participatius, en què es convida la comunitat universitària i la societat en general a compartir els coneixements generats. En aquest context, els membres del Laboratori han estat comissaris i partícips de nombroses exposicions de temes diversos, amb què es tracta d'acostar l'arqueologia al gran públic.

3. DOCENCIA Y DIFUSIÓN DEL PATRIMONIO

El Laboratorio de Arqueología tuvo, desde su origen, una clara vocación docente, al convertirse, de la mano de Luís Gonzalvo París, en un punto de encuentro y espacio de trabajo para el alumnado y el profesorado de la Universitat. La antigua Facultad de Filosofía y Letras se constituye en 1857 y, posteriormente, en 1976, dio lugar a la Facultad de Geografía e Historia, que acogía la Licenciatura del mismo nombre. El Plan de Estudios se organizaba en siete especialidades por áreas temáticas, entre ellas, Prehistoria y Arqueología. Este plan estuvo vigente hasta 1991, fecha clave en la que se dividen las licenciaturas en Historia, Historia del Arte y Geografía. En 2009 se instaura el Grado en Historia, en el marco de la reforma del Plan Bolonia, que continúa hasta la actualidad. Hoy en día, también dependen del Departamento el Máster Universitario en Arqueología, desde 2009, y el Diploma en Arqueología Subacuática, desde 2016.

Los métodos y los recursos docentes han cambiado sensiblemente desde el inicio de la actividad del Laboratorio hasta la actualidad. La práctica y la oferta optativa en Prehistoria y Arqueología han ido variando con los sucesivos planes de estudio; los recursos analógicos se han ido sustituyendo por otros digitales. Pero los materiales arqueológicos y el contacto con los yacimientos siempre han tenido protagonismo en la formación de los nuevos profesionales.

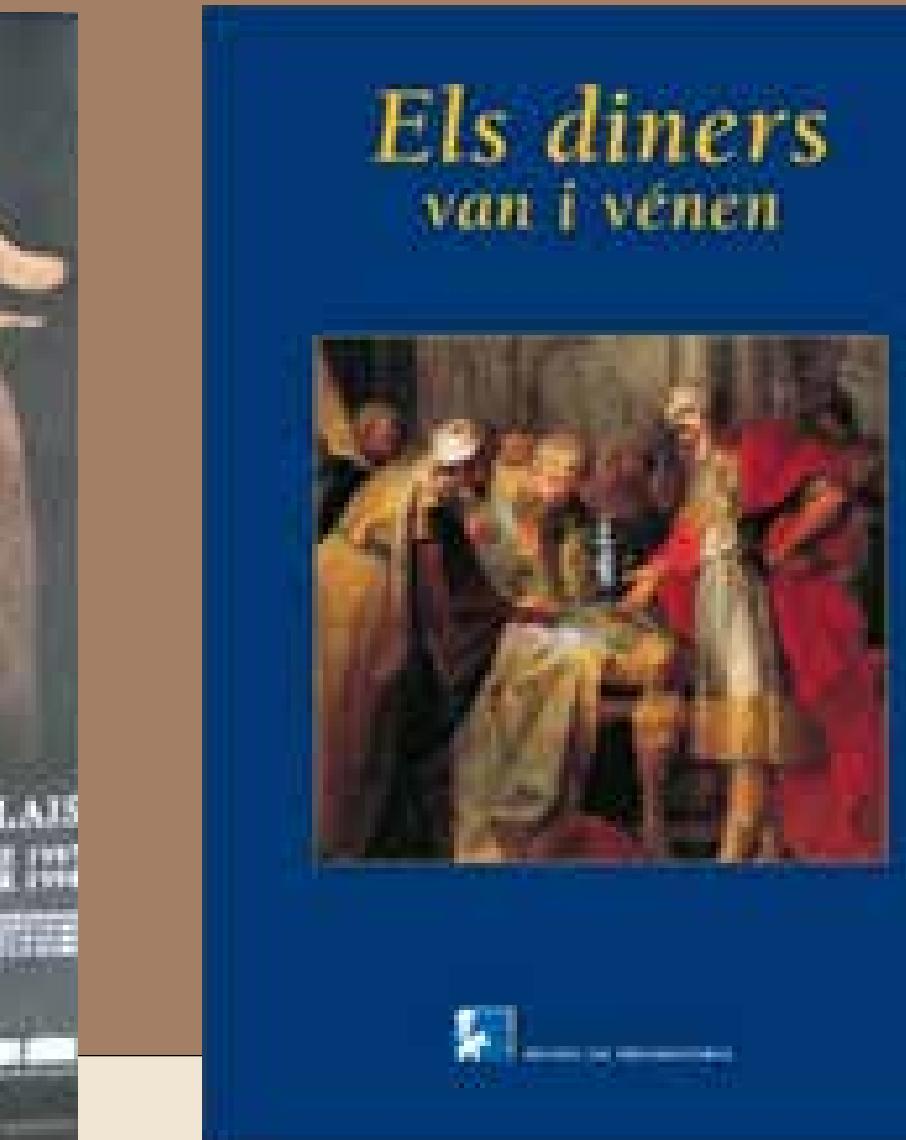
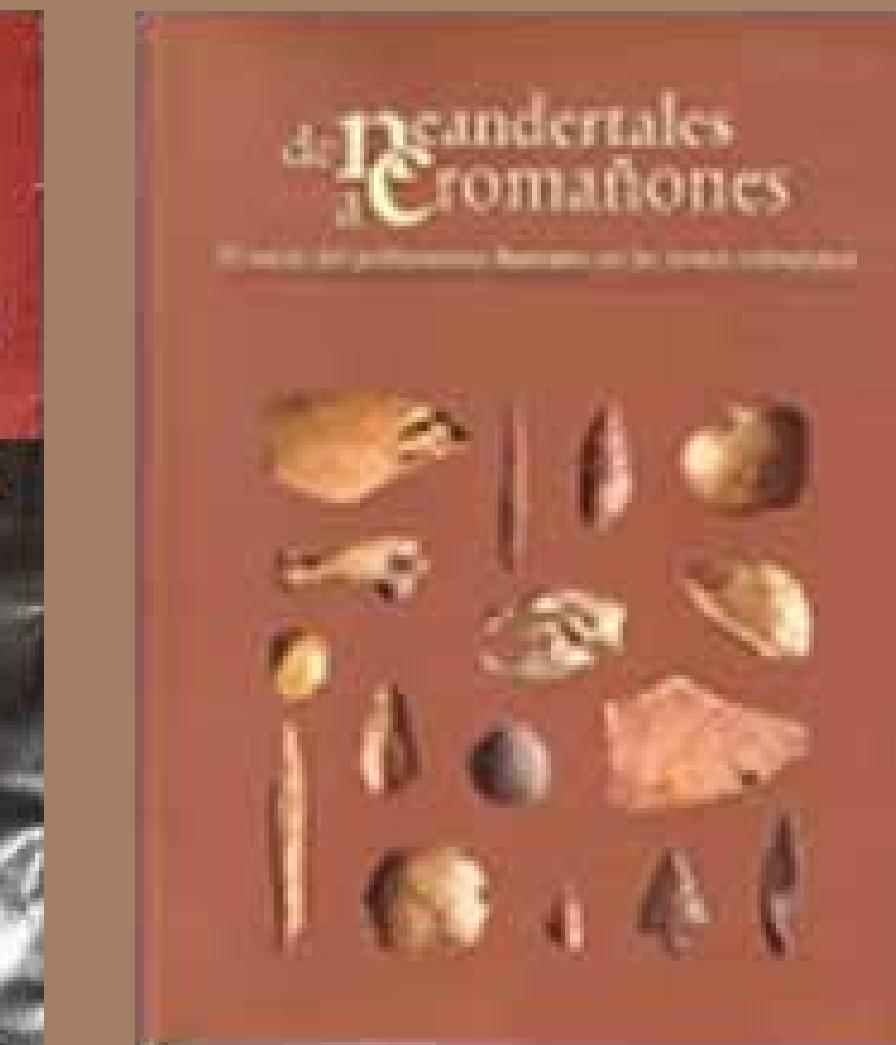
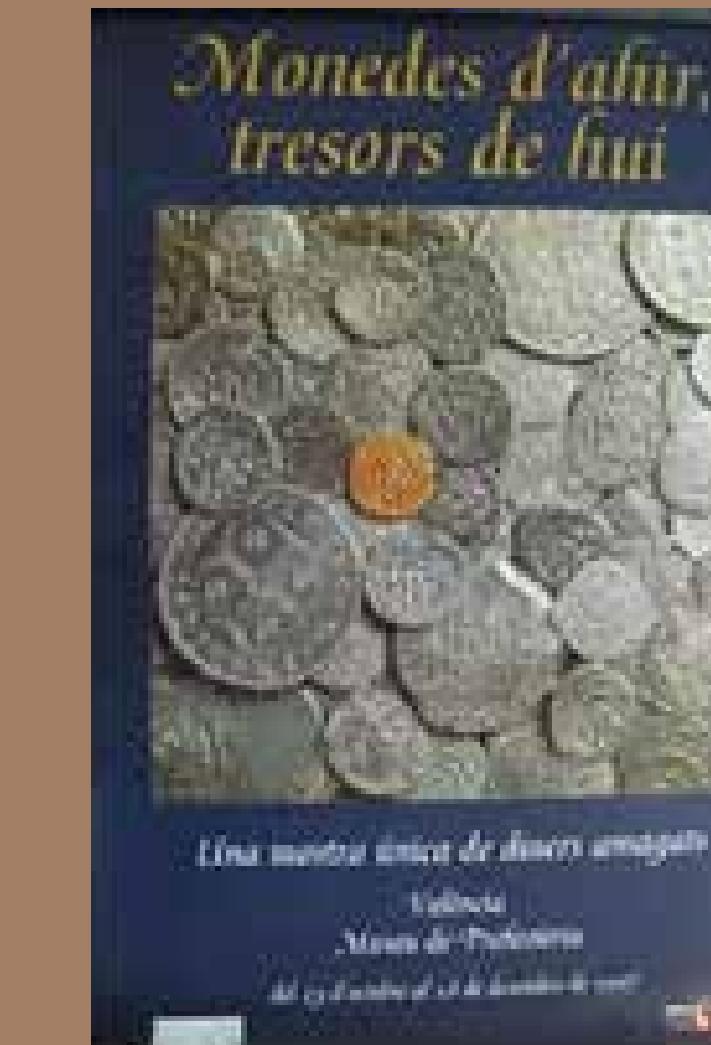
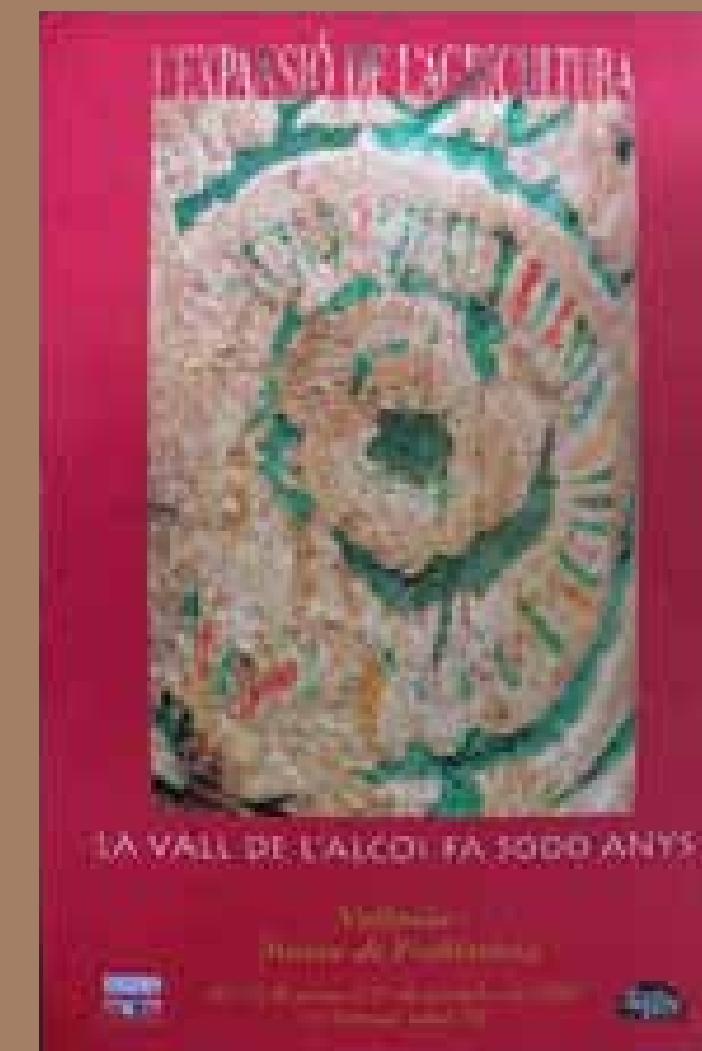
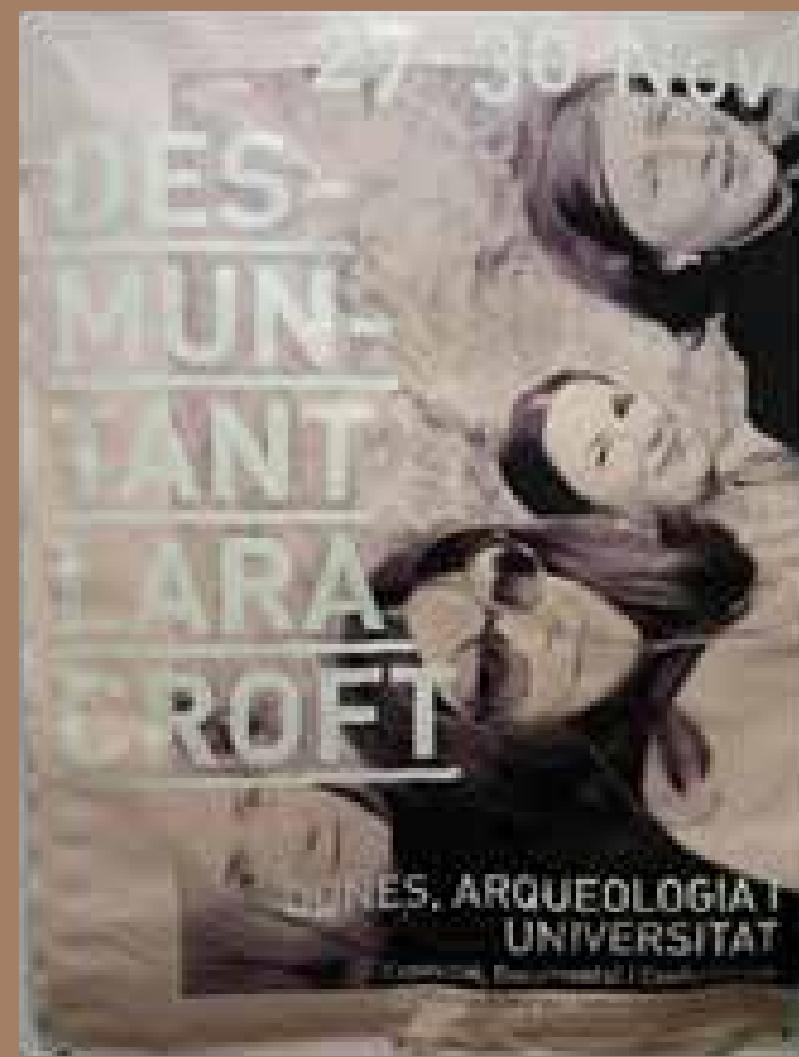
De forma paralela a la labor docente, la difusión y divulgación han constituido otro gran pilar de trabajo del Laboratorio, bien de forma especializada (reuniones y congresos científicos) o bien de divulgación, con visitas a yacimientos, jornadas de puertas abiertas y otros eventos participativos, en los que se invita a la comunidad universitaria y a la sociedad en general a compartir los conocimientos generados. En este contexto, los miembros del Laboratorio han sido comisarios y partícipes de numerosas exposiciones de temas diversos en los que se trata de acercar la Arqueología al gran público.

3. TEACHING AND DISSEMINATION OF CULTURAL HERITAGE

The Laboratory of Archaeology has had, since its inception, a clear teaching vocation, and under the guidance of Luís Gonzalvo París, has become a meeting point and workspace for the students and teaching staff of the university. The former Faculty of Philosophy and Arts was founded in 1857 and, later, in 1976, it gave rise to the Faculty of Geography and History, which housed the bachelor's degree of the same name. The curriculum was organised into seven specialisations by subject area, including Prehistory and Archaeology. This plan was in force until 1991, key date on which the degrees in History, History of Art and Geography were divided. In 2009, the bachelor's degree in History was established within the framework of the Bologna Plan reform, which continues to the present day. Today, the department is also responsible for the master's degree in Archaeology, since 2009, and the diploma in Underwater Archaeology since 2016.

Teaching methods and resources have changed significantly from the beginning of the Laboratory's activity to the present day. The practice and range of optional subjects offered in prehistory and archaeology have changed; traditional resources have been replaced by digital ones. However, archaeological materials and contact with archaeological sites have always played an important role in the training of new professionals.

In parallel to the teaching work, dissemination and popularisation have been another major pillar of the Laboratory's work, either in a specialised way (scientific meetings and congresses) or through popular science, with visits to sites, open days and other participatory events, in which the university community and society in general are invited to share knowledge. In this context, the members of the Laboratory have been curators and participants in numerous exhibitions on a variety of subjects in order to bring archaeology closer to the general public.

Cartells d'exposicions comissariades per membres del Laboratori.

Carteles de exposiciones comisariadas por miembros del Laboratorio.

Posters of the exhibitions curated by Laboratory members.

4. DESCOBRINT EL PASSAT

El personal del Laboratori ha treballat en més de 200 jaciments ubicats per tot el món, bé com directors de les excavacions, bé dins dels equips d'investigació, i que han donat lloc a publicacions d'àmbit nacional i internacional.

Aquest mapa pretén ser una mostra del treball de recerca del Laboratori en cent anys, a la disposició de la societat, ja que permet obtindre informació sobre cada jaciment, la seua cronologia, les publicacions en les quals ha participat el Laboratori, així com els enllaços d'interès.

Les zones més properes han estat profusament estudiades, però també s'ha treballat en llocs llunyans, generalment amb la col·laboració d'entitats locals.

4. DESCUBRIENDO EL PASADO

El personal del Laboratorio ha trabajado en más de 200 yacimientos ubicados por todo el mundo, bien como directores de las excavaciones, bien dentro de los equipos de investigación, y que han dado lugar a publicaciones de ámbito nacional e internacional.

Este mapa pretende ser una muestra del trabajo de investigación del Laboratorio en 100 años, a disposición de la sociedad, ya que permite obtener información sobre cada yacimiento, su cronología, las publicaciones en las que ha participado el Laboratorio, así como los enlaces de interés.

Las zonas más cercanas han sido profusamente estudiadas, pero también se ha trabajado en lugares alejados, generalmente en colaboración con entidades locales.

4. DISCOVERING THE PAST

The staff of the Laboratory has worked in more than 200 sites all over the world, as directors of the excavations or as part of research teams, which have led to national and international publications.

The map shows the research work carried out by the Laboratory over the last hundred years, available to society, as it provides information on each site, its chronology, the publications in which the Laboratory has participated, as well as the links of interest.

Areas closest to Valencia have been extensively studied, but work has also been carried out in remote areas, generally in collaboration with local entities.

<https://arqueo.uv.es/expo100/mapa.html>

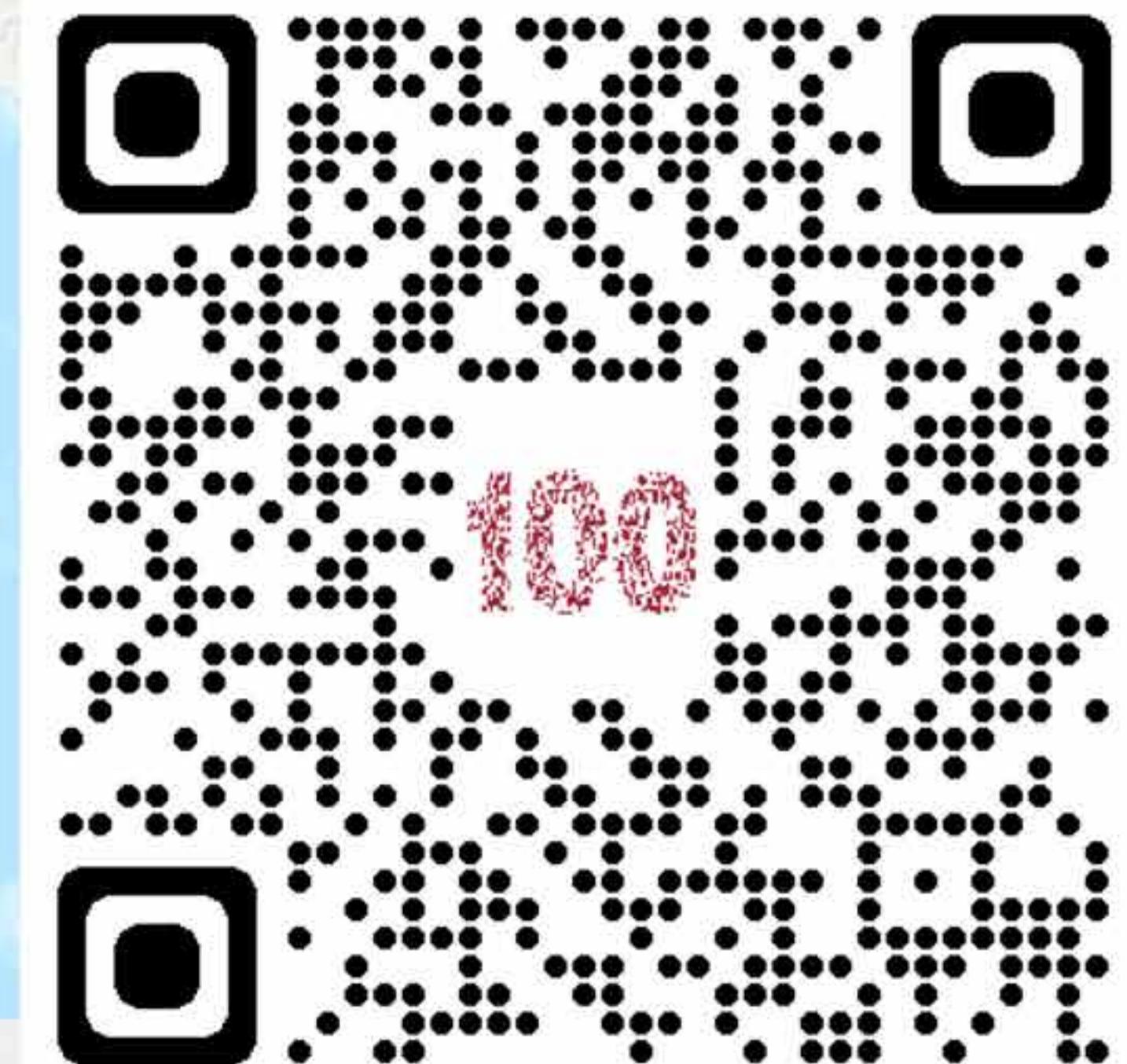
100 ANYS FENT
ARQUEOLOGIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Inici

Història

Mapa de jaciments

PASSAT I PRESENT

Cent anys fent arqueologia
a la Universitat de València

As de Valencia.

ANYS FENT
ARQUEOLOGIA
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

1921 – 2021

Departament de Prehistòria,
Arqueologia i Història Antiga

Centre Cultural La Nau

Sala Oberta

De l'11 de febrer al 3 d'abril de 2022

ANYS FENT ARQUEOLOGIA

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

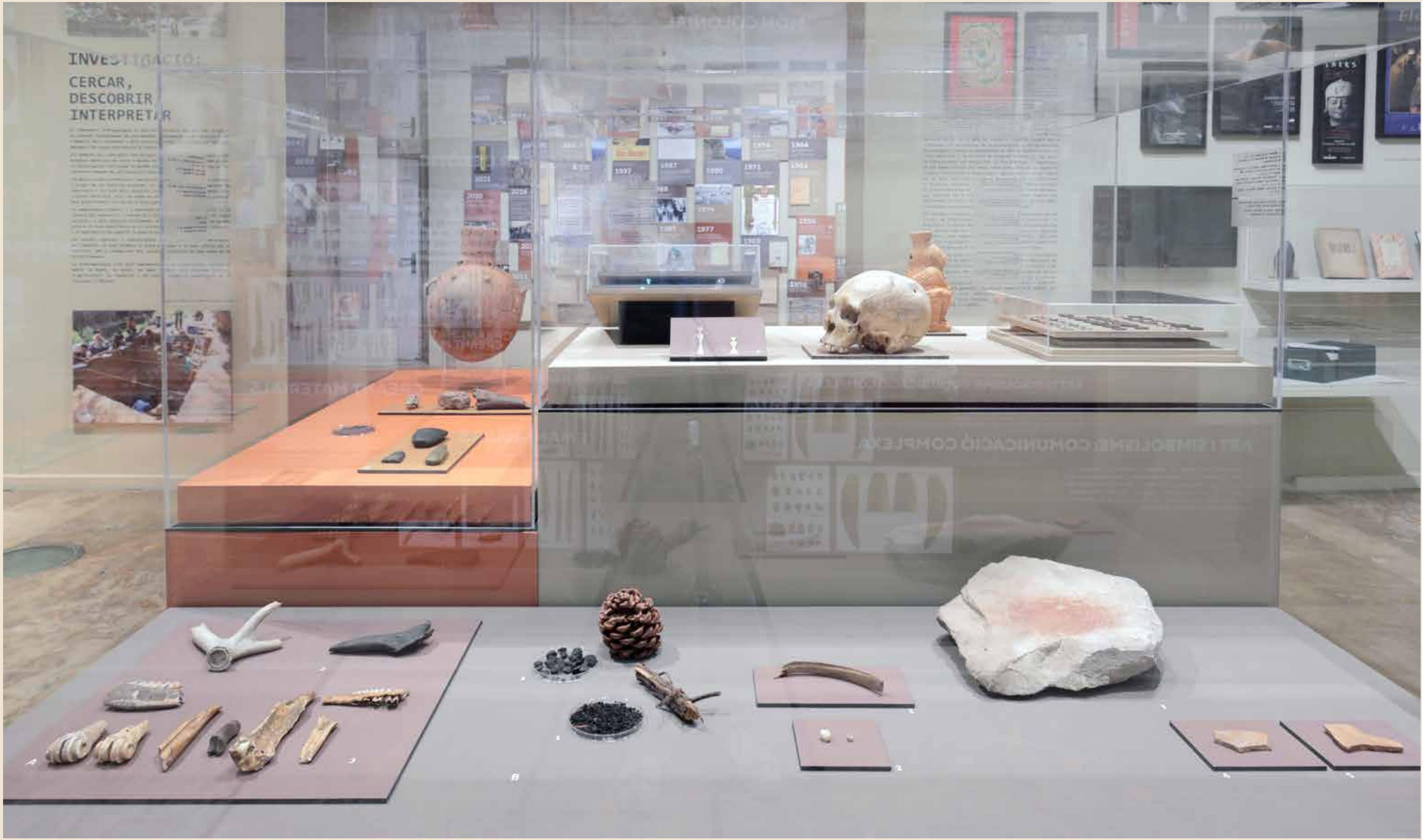
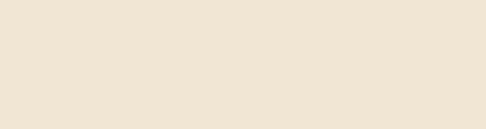
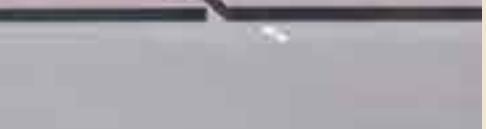
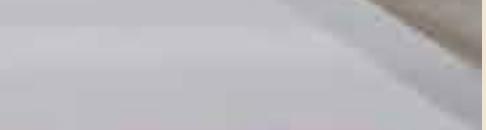
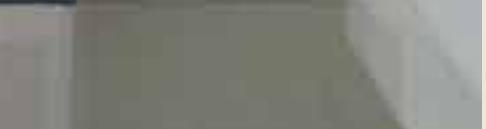
1921 – 2021

Departament de Prehistòria,
Arqueologia i Història Antiga

INVESTIGACIÓN:
CERCAR,
DESCUBRIR
INTERPRETAR

Departament el Màster Universitari en Arqueologia, des del 2009, i el Diploma en Arqueologia Subaqüatica, des del 2016.

Els mètodes i recursos docents han canviat sensiblement des de l'inici de l'activitat del Laboratori fins a l'actualitat. La pràctica i l'oferta optativa en Prehistòria i Arqueologia han anat variant amb els successius plans d'estudi; els recursos analògics s'han substituït per altres de digitals. Però els materials arqueològics i el contacte amb els jaciments sempre han tingut protagonisme en la formació dels nous professionals.

De forma paral·lela a la tasca docent, la difusió i la divulgació han constituit un altre gran pilar de treball del Laboratori, bé de forma especialitzada (reunions i congressos científics) o bé com a divulgació, amb visites a jaciments, jornades de portes obertes i altres esdeveniments participatius, en què es convida la comunitat universitària i la societat en general a compartir els coneixements generats. En aquest context, els membres del Laboratori han estat comissaris i participants de nombroses exposicions de temes diversos, amb què es tracta d'acostar l'arqueologia al gran públic.

